(159)
R. Simon

עוד דגיני תספורת לאדם

(1)

ביכורה השי"ם

כי אלו דתנינן תמן. בהוריות פ"ג: כה"ג פורס. קורע על מהו למעלה מקנה שפה שקורע בית הלוחץ ממש: למטה ממש. בשפת תלוקו: כר' יהודה. דקרע במקומי קנה שפה הוא קרע של תפלות: ופריך אין כר"י. סובר לא יפרוס כה"ג כלל ברי"ל וכבדיו לא יפרוס שאינו בפריסה ופרימה כלל כ"ה בהוריות ת"ל הכי פריך הרי מה שקורע למעה מן השפה אינו כלום למה הוא פורס: מאי פורס. מעתה: ומשני חומר הוא בכה"ג. הואיל דכתיב גביה וכבדיו לא יפרוס תמיד אלא יפרוס קמי שפה: שולל. הפירה שלא כדרכו; ומחתה. חפירה כדרכו: הסולם. להפרו כעין סולמות: והקפל. לקפל התפירה וי"ג והקפל: הפיקרסין. י"מ בגד הסמוך לבגדו וי"ל בגד שמכסין בו הראש: התפס. שמקה אביה או אמה קורעה החלוק העליון מסוס לגיעות: איזהו גיהוץ. מפורש לעיל בפרקין: ה"ג עד שיעלה פרע ויגעדו בו חבירו. וה"פ שבבה גילל פרע יותר מדאי עד שחבירו נוערים מרוב בערותיו: המכת לימיה. מתה אמו ח' ימים קודם המועד דנתבטל ממנו נזירת שלשים קודם המועד והוס' גורסין דמכת לימיה הלתין יומין קודם המועד: מפני שבטלה ממנו מלות כיבוד. לפיכך יגלה לבו: אסור ליגע בסחורה. למקום רחוק ובסיירא: אם היתה תבורת מלוה. כגון תבורת פסח וקדשים ומ"ם וכן כל דבר שלריך בעלמו אע"ג שאוכל בתבורה ויש בם משהה ושמתה: הרי שהיה מחליף בגדים. כגון שלבש בגדי' לחרים שלא היו עליו בשעת חימוס: אלא יום ראשון. אומן בגדים שקרע ביום ראשון בשעת חימוס: פליגא אחרת ביניהון. כלומר ועוד איכא נפקותא בין ר"ח וכר קפרא: אינו קורע. אלא בגד עליון:

הלכה ט מתני' ואם רעותה קינה. מדכתיב ולמדנה אלנה קינה אחת אומרת ואברהה עוה אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח. שיבלע הקב"ה את המות וכולן עונות שולה שאין מיתה ואין דמעה ונקיט להאי קרא הכא כדי לסיים בדבר טוב: **גמ'** דמך. מת: אבריא. שעודה הבראה: סברין מימר. סברה למימר שמדעת החכמים עשו ההבראה שפסקו כן ובדקו אלא מדעת החכמים נעשה: אפילו

בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבוא מהו אובר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים ונומר: **גמ'** רבי תנחום ברבי עילאי דמך כתנוכתא רבי דוסא דמך בריש ירחא דניסן. עבדין ליה איבריא. סברין מימר מן דעתון דרבנן ובדקו ואשכחון דלא מן דעתון דרבנן. רבי קרוספי דמך במועדא ועבדון ליה איבריא. סברין מימר מן דעתיה דרבי אמי. ובדקון ואשכחון דלא מן דעתיה דר' אמי. רבי חלבו רבי בא בר זבדא בשם רב אפילו

כי דתנינן תמן. בהוריות פ"ג: כה"ג פורס. קורע על מהו למעלה מקנה שפה שקורע בית הלוחץ ממש: למטה ממש. בשפת תלוקו: כר' יהודה. דקרע במקומי קנה שפה הוא קרע של תפלות: ופריך אין כר"י. סובר לא יפרוס כה"ג כלל ברי"ל וכבדיו לא יפרוס שאינו בפריסה ופרימה כלל כ"ה בהוריות ת"ל הכי פריך הרי מה שקורע למעה מן השפה אינו כלום למה הוא פורס: מאי פורס. מעתה: ומשני חומר הוא בכה"ג. הואיל דכתיב גביה וכבדיו לא יפרוס תמיד אלא יפרוס קמי שפה: שולל. הפירה שלא כדרכו; ומחתה. חפירה כדרכו: הסולם. להפרו כעין סולמות: והקפל. לקפל התפירה וי"ג והקפל: הפיקרסין. י"מ בגד הסמוך לבגדו וי"ל בגד שמכסין בו הראש: התפס. שמקה אביה או אמה קורעה החלוק העליון מסוס לגיעות: איזהו גיהוץ. מפורש לעיל בפרקין: ה"ג עד שיעלה פרע ויגעדו בו חבריו. וה"פ שבבה גילל פרע יותר מדאי עד שחבריו נוערים מרוב בערותיו: המכת לימיה. מתה אמו ח' ימים קודם המועד דנתבטל ממנו נזירת שלשים קודם המועד והוס' גורסין דמכת לימיה הלתין יומין קודם המועד: מפני שבטלה ממנו מלות כיבוד. לפיכך יגלה לבו: אסור ליגע בסחורה. למקום רחוק ובסיירא: אם היתה תבורת מלוה. כגון תבורת פסח וקדשים ומ"ם וכן כל דבר שלריך בעלמו אע"ג שאוכל בתבורה ויש בם משהה ושמתה: הרי שהיה מחליף בגדים. כגון שלבש בגדי' לחרים שלא היו עליו בשעת חימוס: אלא יום ראשון. אומן בגדים שקרע ביום ראשון בשעת חימוס: פליגא אחרת ביניהון. כלומר ועוד איכא נפקותא בין ר"ח וכר קפרא: אינו קורע. אלא בגד עליון:

הלכה ט מתני' ואם רעותה קינה. מדכתיב ולמדנה אלנה קינה אחת אומרת ואברהה עוה אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח. שיבלע הקב"ה את המות וכולן עונות שולה שאין מיתה ואין דמעה ונקיט להאי קרא הכא כדי לסיים בדבר טוב: **גמ'** דמך. מת: אבריא. שעודה הבראה: סברין מימר. סברה למימר שמדעת החכמים עשו ההבראה שפסקו כן ובדקו אלא מדעת החכמים נעשה: אפילו

בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבוא מהו אובר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים ונומר: **גמ'** רבי תנחום ברבי עילאי דמך כתנוכתא רבי דוסא דמך בריש ירחא דניסן. עבדין ליה איבריא. סברין מימר מן דעתון דרבנן ובדקו ואשכחון דלא מן דעתון דרבנן. רבי קרוספי דמך במועדא ועבדון ליה איבריא. סברין מימר מן דעתיה דרבי אמי. ובדקון ואשכחון דלא מן דעתיה דר' אמי. רבי חלבו רבי בא בר זבדא בשם רב אפילו

כהלי דתנינן תמן. בהוריות: כ"ג וכו'. ופליגי בפירושא דלמעלן ולמטן: למעלן מקנה שפה. כשפה העליונה ולמטה מקנה שפה שלא בשפה העליונה אלא תחתיה: ר' יוחנן אמר לעזר. דתמרו בכ"ג למטה ממש: כר' יהודה. דאמר על כל המתים קורע מקנה שפה ופריך ואין כר' יודה ת"ל לא יפרוס כהן גדול על שיקר דהא ר' יודה אחר כל קרע שאינו מבדיל אמי שפה ה"ז קרע של תפלות ולא כלום הוא ור' אליעזר בשם בשמא הא קאמר דלמטן דכ"ג למטה מקנה שפה היא: מאי כדון. יהבתא למטן ס"ל לר"ל. ומשני לשולם כר' יודה ואלו ג"כ דאיתר היא כי אתינו מבדיל קנה שפה ור' יודה לא לירדי בכה"ג: הי זמי דיהוי כלרוע. כל שהיא בלילה לכתיב: הסולם והקפס. מיני בגדים הן עשוין כמלבוש הלי הגוף כמיני מלבושים מיתנין עליהן לתפארת בשבת מהכסין בראש והן היקן משבצין בקרעים: הגליון. בגד העליון המכסה את הגוף: אין לאפוקרסן המכסה בקרעיה. היא לבוש התחתון הסמוך לגוף. כפי' המקיאות הקבר שבפיקרסין בכרוך. וכן פי' הערוך וכפ' היה קורע לאחר מלא נגי ר' יוחנן אפיקרסין התם יש שלו: הלבה. אינה קורעת. לשולם אלא העליון בלבד: הני דמי"ה ההבה. כך היא שעה קורעת את הבגד הפנימי והוסיפו לאחוריה ולא"כ קורעת את שאר הבגדים בעליה אלא חרוקה כבר ואלוקה: הדבים. בכלי לאחר הדרך לגרון הדבים ובכלי פשתן מגהצין הלבנים ואפי' הן יבשים: עד שיעלה פרע. בגידול שער הרבה אז עד שיגערו בו חבריו ויאמרו יש לך הרבה: אמה בחל לר' מנא. אם הרגל מבטל ממנו נזירת שלשים ועוד לגלה והמיר לו אחין הרגל מפסיק אלכלות לגילות אלא דבר שהוא תלוי בשבעה לדין שבעה ושלשים לדין שלשים לאסורי הבה בתיבו אז בתמו הסיעור הוא על שיגלה פרע וכו': מפני שבטלה ממנו מלוה כיבוד. אלו אלא בלבד לפיכך קורע עד שהיה מגלה את גבו: אם היתה תבורת מלוה. ואם בתיבו אמרה אז לבטולת קידוש ההדם שהיו שמחין בזמן הקידוש שהיא סעודת מ"ה כדאמר בפ"ק דסנהדרין מאחר אפי' בתיבו ר"ג חדש: הרי שהיה מחליף בגדים. בזמן מיומו הבשבעה חייב לקרוע מחדש בכל הבשבעה: בר קפרא אמר אין לך אסור בראשון בלבד: פליגתא אחרת ביניהון. יש ביד בלבד: פליגתא דלמ"ד הבורין בלבון בתיחוי מ"ב עושה הוא אחר הימים ביום בתיחוי ביום בתיחוי לעבון קריעה לדידיה אפי' יש עליו כמה בגדים חייב לקרוע את כולן בכל שבעה בשעה מחלוף. אבל למ"ד אין לך אסור בתיחוי אלא בבגד בקרע ביום בראשון בלבד אבל אי מ"ד עושה אחר הימים לחוספת בעלמא אם החליף בגדיו ולדידיה אפי' יש עליו כמה בגדים שהחליף אינו קורע אלא העליון בלבד:

הלכה ט מתני' בראשי חדשים וכו' מעניות ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות. נקבר המת לא מעניות ולא מטפחות אי זה הוא העינוי שכולן עונות כאחת וקינה שאחת מדברת וכולם עונות אחריה שנאמר ולמדנה בנותיכם קינה אבל לעתיד לבוא אומר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים ונומר: **גמ'** רבי תנחום ברבי עילאי דמך כתנוכתא רבי דוסא דמך בריש ירחא דניסן. עבדין ליה איבריא. סברין מימר מן דעתון דרבנן ובדקו ואשכחון דלא מן דעתון דרבנן. רבי קרוספי דמך במועדא ועבדון ליה איבריא. סברין מימר מן דעתיה דרבי אמי. ובדקון ואשכחון דלא מן דעתיה דר' אמי. רבי חלבו רבי בא בר זבדא בשם רב אפילו

עין משפט נר מצוה

קבא
א מי"ל פ"ח מאכל אסורי א ופ"ז מ"ל ו ופ"ח מ"ל ו המקדש מ"ל ו

קבב
ב מי"ל פ"ט מאכל אסורי א ופ"ל פ"ב ה"ד מי' בס מ"ל

קבג
ג מי"ל בס פ"ח מ"ב ופ"ב בס פ"ט ומ"ל

קבד
ד טו"ל בס סע"ב יא

קבה
ה מי"ל בס סי"ז מ"ל טול פ"ע בס מי' בס"ה

קבו
ו מי"ל בס מ"ל ג טו"ל בס מי' בס פ"ד

קבז
ז טו"ל בס הלכ"ה ובו"ל טוש"ע חו"מ תקמ"ז

קבח
ח מי"ל בס פ"ח מ"ל ג טול ב"ע ויד מי' בס"ע

קבט
ט מי"ל בס ע"ו מ"ל טול בס בס מי' בס בס"ה

קל
י מי"ל בס מ"ל ז ובהגהות טו"ל בס מי' בלא מ"ל

קלא
כ מי"ל בס פ"ח מ"ב טול ב"ע בס מי' בס"ה

קלב
ל מי"ל בס מי"ל הל' מ"ל ובס"ו מו"ל ב"ע בס מי' בס"ה ומ"ל לוח מי' תכ"ו ב"ע

קלג
מ מי"ל בס פ"ח מ"ל ה טו"ל בס מי' בס"ה ומ"ל לוח מי' תכ"ו ב"ע

גליון השי"ם

לעיי בתוספות דף כב ס"ב ד"ה עד:

וכ"ש כל שלשה ימים הראשונים וכו' עד לאחר י"ב חדש. שם ומעתה הם עתה דמתעקה ועד שלשים מה שלא בשנים לאחרים הפני שהם שרויים בשנים:

וכ"ש אם בשאלת שלום נאסר האבל לדברות דברים וכו'. כדי רבינו לתיים פלוגי: וכ"ש ולא יאחזו תיגוב בידו וכו'. כשוף מ"ק (דף כ"ט:) אחר רב פפא מעיל בשאל רבמי אבל לא יעמוד תיגוב אחר מפנינו לרבי אמרו תיגוב כמנהגו לרבי מפני מנהגו לרבי אמרו. ומתקנו אבל מעמד דדוקא מוך מבנה קלמר. וא"ש אלא יכנס למקום שמתה וכו'. ולמד מה שמבאר בסמוך:

פ"ו ב ואלו דברים וכו' אסור בתספורת וכו'. דברים אלו מתבארים ומוכלים לקמן:

ג בתספורת כיצד וכו' כך אסור כל שלשים יום. כן דעת הר"ף והרמב"ן: וכ"ש בר"א בארש וכו'. בשבל רבמי מכיל הר"ף בפ' אלו מגילין נדפי' בפרק הטוען בגמרא ד' יומי אומר כל הנשים יתאבלו תוך מן הבאלמנה מפני הלימוד ומפה לאבול לבנים יום ל"ש מקבל ר"ש ומה בתקום שאסור לספר ולבנות תוכר לאדם שלשים שלו לאבול שמותר לספר ולבנות אינו דין מתוכר לאדם ע"פ שהשמה מומחת נגעלה שבר מקומני בשבל רבמי ובפ"ק מ"ל. ומה"פ מיני לינו נדרש לספר וכן הסופרות ומה"פ ומכנו דהשיל בשבל רבמי אינה אלא בהעבדת שבר מנים של מפה. ובוקת כיל אלא בנגינה שבר מנים של מפה. ובוקת כיל אלא בנגינה שבר מנים של מפה. ובוקת כיל אלא בנגינה

(רבינו נסים) (נמוקי יוסף) ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קטן

מבאן ואילך הולך ואינו יושב במקום אבל אינו הולך לבית האבל

והאשה טוה בפלך בתוך ביתה: ת"ר אבל *"ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל הכנרמים אבל אינו מקום מחנרמים חי"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום ואי לא ידעי ושאלו בשלומיה מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלמא משלשה ועד שבעה אי לא ידעי ושאלו בשלומיה מהדר להו שלמא ולא צריך לאודעינהו משבעה ועד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שאסרים שחרין בשלום אחרים אין שואלין בשלומו אלא לאחר שלשים יום והני מילי בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו אלא לאחר שנים עשר חדש: תנו רבנן שלשה ימים

מסבר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו ונגד פרע עד שיגערו בו חכמים: אמר רב חסדא ולשבחה מרעות אינו צריך לשרות לאחר שלשים יום אלא לאלתר מותר ליכנס ותנ"ם בפירעונא אבל באירשתא לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו בין בך ובין כך לאחר ל"ב חדש על כל המתים טולן קדיש "שפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו אדר אבהו מאי דכתיב בין בתי שמשות מה שמעת ר"ש חנינא דבר בבריו ויקרעם ואין ארוחה אלא דבר הלכה שנאמר ויחזקו דוד בבריו ויקרעם פתרוחה מטפח. על כל המתים טולן אפילו לבוש עשרה הלוקים אינו קורע אלא עליון על אביו ועל אמו קורעה טולן א ואפרקסתו אינה מעברה אחד האיש ואחד האשה דבר ר"ש בן אלעזר שר"ש בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחורתו ואחורתו ודורות ודקדעת את העליון על כל המתים טולן רצה רבנה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל על כל המתים טולן שולל לאחר שבעה ומאהה לאחר ל' יום על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים יום ואינו מאהה לעולם ואשה שוללת לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין אר"ל יוחנן על כל המתים טולן בגולן קדיל בבלי על אביו ועל אמו קדע ביר אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן על כל המתים טולן כ קדע מבפנים ועל אביו ועל אמו קדע מבראן אמר רב חסדא לרב חנן בר נשיאה שבוב אבדליה רב חסדא לרב חנן בר רבא בפי אטתא וקום עלה ואתי קרייה לעלמא אבד ליה רב אשי לאמיטר "קרייתא מעמר מגל דכתיב "ויקם איוב ויקרע את מעילו וירלמה מלהא יתיהא הוא דעבר אלא מבבא "ר"ש הטלך ויקרע אר בנ"ר: הכא הולך מכמן ועל אב בית דין משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן דבנן חבם שמת בית מדרש בטל אב בית דין שמת בל בתי מדרשות בצפון ובני בית הכנסת נכנסין לבהכ"נ ומשנין את מקומם הוושבין בשעורין בטלין ובני בית הכנסת נכנסין לבהכ"נ ומשנין את מקומם הוושבין ובני בהכ"נ נכנסין בבהכ"נ "יקרין שבע ויוצאין ר' יהושע בן קרחה אומר לא שיצאו וישלו בשקן אלא וישבין ודין ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל אמר עליו על ראינא בן בטלאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל נרס"ר בע"ז בפ"ק ד"ה שדפין על המלכים ולא מרדכי האבודי שנא" "בשלום" הגיה ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים ישרפו לך וכשם שישרפו לך המלכים כך שרופין על הנשיאים ומה רבן גמליאל הזקן ושרף עליהם בטורתיהן וכל כל הנשיאים בעשה בת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר בטאה מנה מנה מורי הר"ר אבל "שבתראשונה אינו יוצא מפתח ד' ביתו שניה יוצא ואינו יושב בתקומי שלישית ושבעה אינו מברכין אחרים ר' אבהו אמר דגל ראשונה ושניה אבור ושלישית מותר ל"ל יום לנישואין מה אשתו אסור ר' לישא אשה אחרת עד שעברו עליו שלשה רגלים רבי יהודה אומר דגל ראשונה ושניה אבור ושלישית מותר

ואם

מקום עליו מה מחשיו: **בית** מדרשו כטל. פי' כל ל' לפי מחסידין לחוזו ולחן שוכקין כטורה בכות תדרשו ולא מקבלין מהסכמין לאבל אחר כתי מדרשות שוסקין בטורה ומרשי' ל' ביום מדרשו אחן בטל מהו' ר' יוחנן אמר מפני שמחה בשמרות מלאת מלאת מלאת

רתענית. מיהו כספרים שלפני ליתא לא בפרק ואלו מגלחין ולא פ״ק רתענית וגם באלפס ליתא. וגם בתוספתא ברקתי פ״ק רתענית וה״ג התם היום אסור במלאכה והלילה מותר אכל לענין רחיצה אינו מחלק בין יום ללילה. גירסת הירושלמי פ״ק דתענית (הלכה א) אית תניי תני יוצאין באנפילייא אית תניי תני אין יוצאין באנפילייא. מ״ר אין יוצאין בשל עור ומ״ר יוצאין בשל בגר. ר׳ יצחק בר נתמן סליק לגבי ריב״ל בליל צומא רבא נפיק לגביה לבוש סולייסא א״ל מה כן א״ל אסטניס אני. ורכוותה איתא שילהי מסכת יומא בגמרא רירן. ונהגו אבלים לנעול מנעלים רחבים כמו בוט״ש מפני איסתניסות ובשעת התפילה חולץ. העתקתי מאבי העזדי:

תמד תכבוסת

אבל אסור בתכבוסת רכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל. מדקאמר לבשי בגדי אבל רמשמע בגדי אבל מנוולין הן אלמא אסור בתכבוסת. ותכבוסת לא אסירא אלא ז׳ ימים כדת״ד (דף כג.) כל ל׳ לגיהוץ משמע אבל תכבוסת שריא אחר שבעה. ותנן פרק החולץ (דף מג:) ור׳ יוסי אומר כל הגשים יתאדסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול א״ר חסרא ק״ו ומה במקום שאסור לכבס מותר ליארס במקום שמותר לכבס אינו דין שמותר ליארס. פירש״י מקום שמותר לכבס תוך שלשים של אבל דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא שבעה ימים דכל ל׳ יום לגיהוץ תנן באלו מגלחין אבל כיבוס לא עכ״ל. ולא מבעיא דלכבס וללבוש דאסור כל שבעה אלא אפי׳ תוך שבעה לכבס כרי ללבוש אחר שבעה אסור כדתנן פרק בג׳ פרקים (דף כו:) שבת שתל להיות ט״ב בתוכה אסור לכבס ולספר ואר״נ (דף כט:) ל״ש אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר רב ששת אמר אפילו להניח נמי אסור. פירש״י מפני שנראה כמסיח רעתו שעוסק בכיבוס בגריו. ואיתותב ר״נ. ופסק רבינו יצחק אלפס דהלכה כרב ששת הילכך אסור אבל לכבס כגריו תוך שבעה אפילו ללבוש אחר שבעה אכל אחר שבעה ה״ד מכבס ולובש. וכ״כ בתשובות הורה דבי ללבוש חלוק לבן אחר שבעה. מיהו בזמן הזה אין בירי לאסור כיבוס תוך שבעה כרי להניח לאחר שבעה מרתניא התם בפרק בשלשה פרקים (דף כט:) [וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ופידש״י] וגיהוץ שלנו אינו יפה אלא ככיבוס שלהם ואסור (לכבס) [לגהץ] אפי׳ להניח אחר ט״ב אבל כיבוס שלנו מותר עכ״ל. משמע להריא דלדירן שרי לכבס ולהנית עד לאחר שבעה. מיהו לא ראיתי נוהגין בו היתר:

תמה ניהוץ

(ד׳ כג.) **ת״ר** כל ל׳ יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש, פי׳ שרדכם היה שנותנים אותם תחת המכבש ליפותן. פי׳ בעדוך יש לכובס שני דפין אחד שמכבס מקפלן ומניתן ביניהם ועוצדן ונראין יפים כדתנן במס׳ שבת (דף קמא.) מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין. רבי אומר [לא אסדו] אלא כלים חדשים בלבד, פי׳ אבל ישנים אפילו יוצאין מתחת המכבש לא. ראב״ש אומר לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים. אביי נפק בגראדא דסרבלא כרבי, פי׳ אביי נפק בתוך שלשים ימי אבלו בסרבל ישן שתיקנוהו כעין חדש ע״י הגדידה כרבי דאמר לא אסדו תוך שלשים אלא כלים חדשים והאי לאו תדש הוא. רבא נפק (בהימצתא) [בחימוציתא] רומיתא סומקתא חדתי כראב״ש. פירש״י חלוק שקורין בלשון אשכנז שרו״ק רומיתא שבא מרומי כראב״ש הלכך לא אסור לן גיהוץ אלא בגד לבן וחדש אבל שאר בגדים שאינם לבנים אע״ג שהם חדשים לא אסירי כלל משום גיהוץ בתוך ל׳.

(תענית ד׳ כט:) **וכלי** פשתן אין בהן משום גיהוץ ופירש״י וכלי פשתן אין בהם ליאסר משום גיהוץ אלא בכלי מילת עכ״ל. כלי מילת הם בגדים חשובים של צמר כדאמר פ״ק דשבועות (דף ו:) מאי כצמד לבן כצמר נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת. צמרי ופשתי שמני תרגום כסות מילת ובוץ משה. מיהו בזה״ז אין בידי לאסור הגיהוץ מדאמרינן פרק בשלשה פרקים (דף כט:) ובפ״ק רכתובות גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. פירש״י פרק קמא דכתובות שהיו מימיהם יפים לכבס או סממנים יפים היו להם לכבס ובכיבוס שלנו אין הבגד מלובן עד שיהיו מגוהצים הא למדת דגיהוץ שלנו לא הוי כ״א כיבוס וכיבוס שרי לאחר שבעה כדפרישית. מיהו אם באנו להתיר מטעם זה ללבוש [תוך] שבעה דמדגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם א״כ כיבוס שלנו לא הוי מלובן ושרי, וא״כ במה יהא ניכר שהוא אבל בבגדיו, אלא מה יש לך לומר צריך שיהיו בגדיו מטולאים מכגדי שאר כני אדם שאינם אבלים ה״נ לא ילכוש בגדים מגוהצים שיהא ניכר שנוהג תורת שלשים. מיהו לכבס תוך שבעה כדי להניח אחר שבעה דילמא שרי כרפרישית לעיל. מיהו לא ראיתי נוהגין בו היתר בשום מקום. ופירוש גיהוץ היינו שמשפשפים את

הבגד באבן כי יש להם אבן אחת עגולה והיא של זכוכית כדפירש״י פ״ק דכתובות ומשפשפים בו את הבגד והבגד מבהיק מחמת השפשוף. וכ״כ בערוך גיהוץ אבן שמחליקין בה את הבגד:

תמו תספורת

(ד׳ כב:) **על** כל המתים כולן מספר לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חבידיו. כתב רבינו יצחק אלפס תניא באבל רבתי כל ל׳ יום אבל אסור בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואתר כל שער שיש בו והאשה מותרת בנטילת שער אחר ז׳. וגדסינן בפרק החולץ (דף מג.) ר׳ יוסי אומר כל הנשים יתאדסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלה ל׳ יום. אד״ח ק״ו מה במקום שאסור לספר ולכבס מותר ליארס שלשים של איבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס. ושמעית מינה שהאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כדקתני באבל רבתי עכ״ל. אבל רש״י פי׳ התם דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא ז׳ ימים דכל ל׳ יום לגיהוץ תנן באלו מגלחין אבל כיבוס לא דהא תספורת גופיה אי לאו דאתיא פרע פרע מנזיר לא מיתסדא עכ״ל. הדי פירש להדיא דתספורת אסור א״כ יש לנו לגרוס התם מקום שמותר לכבס אינו דין שמותר ליאדס ולא גרסינן לכבס ולספר. מיהו כדברי רבינו יצחק קיי״ל הלכה למעשה כמו שהוכיח ממסכת שמחות. מעתה אשה מותרת לסרוק ראשה אחר שבעה. [אע״ג] דקיי״ל שהאיש אסור לסרוק ראשו כל ל׳, ומשום כך נהגו שלא לרחוץ כלל ושלא לחוף ראשם כדי שלא יבוא לידי סריקה. וז״ל רבינו שמשון בד׳ אברהם. אמת אמר התלמיד בשמי שאסרתי תפיפת הדאש באבל עד שלשים משום הסריקה [דאסודה] כנזיד דתנן (נזיר ד׳ מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וילפינן פרע פרע מנזיר עכ״ל. ידושלמי פ״ק דשבת (הלכה כ) ישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו ה״ז משלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח.

ולענין לספר תוך יב״ח כי מתוך שאתה עוסק במזונותיך ומצוי בין השרים אינך יכול לסבול גידול שער, הנני מוריעך שלא הזכרו יב״ח לענין סיפור אחרי אביו ואמו לא בגמ׳ דידן ולא בתלמוד ירושלמי, אלא שהעולם נוהגים מעצמם ומחמירים לכבוד אבותיהם כדתניא במסכת שמחות שכל המרבה בעסקים על אביו ה״ז משובח. וההיא דפרק אלו מגלחין (דף כב.) דאמר על כל המתים כולם מספר לאחר ל׳ יום ועל אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חבידיו ויש מדקדקים הא אם לא גערו בו חבידיו אסור עד יב״ח, ולא נהירא דא״כ ליתני עד יב״ח כדתני בסמוך גבי בית השמחה, אלא כך הוא הפי׳ על אביו ועל אמו מגדל פרע [או] עד שיגעדו בו חבידיו ואו או קתני. וה״ג בירושלמי (פ״ג הל״ח) להדיא על כל המתים הוא אסור בתגלחת עד ל׳ יום על אביו ועל אמו ער שישלח פרע או (שעד) [עד] שיגערו בו חבריו. ושילוח פרע נקרא לאחר ל׳ יום וראיה לדבר מההיא דס״פ כה״ג (דף כב:) דת״ר כהן הדיוט אחד ל׳ יום מג״ל דכתיב ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וגו׳ עד ה״ק פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו כלומר שלשים יום לא יגלחו הא יוחר משלשים אינו דשאי לעכב מלגלח דא״כ הוי שילוח פרע, הא למדת דרק שיעכב אחר שלשים אפילו יום או יומים כבר קיים הא דאמור רבנן על אביו ועל אמו עד שישלח פרע, וזה החילוק בין אביו ובין אמו לשאר מחים דעל שאר מתים מגלח ביום שלשים ועל אביו ועל אמו עד יום או יומים אחר [שלשים] עד שיקיים שילוח פרע כדפרישית. והא דמסיק או עד שיגערו בו חבריו אין הפירוש ער שיגערו כו חבריו דהיינו שיאמרו לו בפי׳, אלא שיגדל שערו עד שיהיה משונה מחבריו שראוי לומר לו כמה זה משוגה. הלכך מותר אתה לספד כדרכך היתר גמור כדפרישית. יצחק בר משה נב״ה. ירושלמי (הלכה ה) ר׳ שמואל בן אבודימי דמכה אמיה קומי מועדא תלתא יומין. אתא שאל לד׳ מנא אמד כל דבד שהוא תלוי בשבעה ושלשים הרגל מפסיק ברם הכא ער שישלח פרע או עד שיגערו בו חבריו וקדוביו:

תמז נכנס לבית השמחה

(ד׳ כב:) **על** כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר ל׳ יום. על אביו ועל אמו לאחר יב״ח וכו׳. עד אמימר מתני הכי אמר רבה בר רב הונא לשמתת מריעות מותר ליכנס לאלתר, פי׳ שמחת מדיעות שמתקנין סעודות זה עם זה זה היום הזה למחר וכורתין ברית ביניהם משום אהבה וריעות. והתניא לשמחה ולמריעות שלשים. לא קשיא הא בארישותא פירוש הלואה פירוש אם עכשיו מתחיל לה מריעות מתחילה אז אסור עד אתר ל׳. והא בפריעתא שכבר סער הוא עמהם כמה פעמים ועכשיו הגיע זמן לפרוע פודע לאלתר אפי׳ בתוך שלשים מפני שכבר מחויב להם. וזה לשון רבינו יצחק אלפס על כל המתים נכנס לביח השמתה לאחר ל׳ ועל אביו ועל אמו לאחר יב״ח. אמר רבה בר רב הונא ולשמתת מריעות אינו צריך לשהות לאחר ל׳ אלא מותר ליכנס לאלתר והני מילי בפריעתא [אבל] בארישותא

הרגל הרגל מפסיק ואינו צריך להמתין עד שיגערו בו חבריו ומביאו רבינו לקמן סימן שנ"ט וטעמו דסברא ליה שיעור גערה שלשים יום אחר שלשים וכיון דבירושלמי אמרו כל דבר שהוא חלוי בשנעה ושלשים הרגל מפסיקו ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו ויאמרו לו לא מעמנו אם כן לפי זה כיון דשיעור גערה שלשים יום אחר שלשים ופגע בו הרגל אחר שלשים השתא הוי ליה בכלל דבר שהוא משום שלשים והרגל מפסיקו ואינו צריך להמתין עד שיגערו בו ועוד האריך בהגהת סמ"ק עיין שם סימן ל"ז אבל לא נהגו כמותו להקל אלא כדפסק רבינו והיא דעת כל הפוסקים וכן פסק בשלחן ערוך באורח חיים סימן תקמ"ח סעיף ט' וכן כתב בהגהת שלחן ערוך כאן (פ"ד):

בשנעה ובשלשים הרגל מפסיק ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו ויאמרו לו לא מעמנו כא] ויש ספרים שכתוב בהם אם לא יגערו בו חבריו בירושלמי ובראיה שהוא טעות סופר כי אם כמו שכתבתי עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו עכ"ל. וכך הם דברי הרי"ף (יד.) על אמרו ואמו יגדל פרע עד שיגערו בו חבריו. ובראיה דגידול פרע היינו שלשים יום בב] ולא אתא למעוטי אלא אם גערו בו חבריו תוך שלשים יום דאסור כג]: **אבל** הרמב"ם כתב בפרק ו' (ה"ג) ובפרק י' (ה"ה) עד שישלח פרע לו עד שיגערו בו חבריו ואפשר דמשמע [ליה] דשיעור פרע היינו גידול שער ימים הרבה מאד דאז מותר אפילו לא גערו בו חבריו ואם גערו בו חבריו קודם שגידל שער כל כך שרי והוא שגערו בו אחר שלשים יום אבל אם גערו בו תוך שלשים לאו כלום הוא: **והגהות** מיימון [ג] כתבו בפרק י' (ד"ק ה"ה) בשם סמ"ק אם עברו שלשים יום קודם הרגל הרגל מפסיק ואינו צריך להמתין עד שיגערו בו חבריו וטעמא משום דאמרינן בירושלמי שיעור גערה שלשים יום לכך הרגל מפסיקו (ג) ובראיה דאפילו תל יום שלשים [משלשים הראשונים] ערב הרגל מותר לספר כיון דמקצת היום ככולו אם כן אותו יום שלשים מקצתו משלשים [נ*] השניים כח] ונפקא כט] מינה שאם תל ערב הרגל יום שלשים שמותר לגלח בו בשאר ימות השנה אם גערו בו חבריו ביום שלשים דהני דאם לא גערו בו בשאר ימות השנה צריך להמתין ולהשלים שלשים שניים מכל מקום אם גערו בו ביום שלשים מהני אפילו בלא הרגל עכ"ל: **כתבו** התוספות בפרק אלו מגלחין (יט: ד"ה אחיה) הרב ר' יוס טוב פירש כיון דקיימא לן מקצת יום שביעי ככולו ועולה לכאן ולכאן [נ**] מקצת היום ככולו לא] יכול לגלח ביום כ"ט ובתוספות הרב לא פירש כן דלא אמרינן שיהא יום שביעי לשני ימים לענין שלשים עד כאן (ד):

דרכי משה

(ג) ועיין לקמן סימן שצ"ט (שכה:) רכתב הטור סתמא כדברי הסמ"ק כד]: **ובפסקי** מהרא"י ז"ל (תרומת הדשן ת"ב) סימן קל"ג [כתב] ובספר אגורה (מר"ק פ"ג סי' לח) נמצא דשיעור גערה נהגו שלשה חרשים וכן הודה מהרי"ל (שו"ת סי' כב) ומהר"ן ז"ל ומי יבוא אחרי המלכים לסתור דבריהם אמנם מלשון מהר"י ז"ל (שם) שהורה למהר"ז ז"ל משמע קצת שלא היה לבו נוטה כך אלא שהיה משיב לשואלים כה] כספר אגודה וכן כתב מוריגו הרב ר' אנשיל שלבו [היה] נוטה להתיר אלא שהיה משיב לשואלו פלוגתא דרבוותא היא עכ"ל: **ובכל** בו (סי' קיד דף פז.) כו] דשיעור גערה שלשים יום אחר שלשים יום הראשונים עכ"ל. ומדברי ב"י משמע דלאחר שלשים יום הוי שיעור גערה וכן הוא באור זרוע הלכות אבל (סי' תמו) ביום אחד או ביום שני לאחר שלשים הוי שיעור גערה כז]: **ובמהרי"ל** (שם) כז*] שנוהגין בקצת מקומות שלא לספר כל שנים עשר חדש עכ"ל וכן המנהג בארצנו ואם הכביד עליו שערו מקילין ויש מקילים בזה ואין מוחה בהן הואיל ואינו אלא חומרא בעלמא. ומצאתי כאור זרוע (שם) וזה לשונו אשר שאלתני אם תוכל לספר אחר אביך תוך שנים עשר חדש כי מתוך שאתה עסוק במזונותיך ומצוי בין השדים אינך יכול לסכול גידול שער הנני מודיעך שלא החכר שנים עשר חדש לענין גידול שער רק עד שיגעדו בו חבריו ומה שנהגו שנים עשר חדש אינו אלא חומרא בעלמא לכבוד אביו ואמו ולכן מותר אתה לספר כדרכך עד כאן לשון התשובה: (ד) **וכדברי** הרב ר' יום טוב כתב המרדכי (ע"א דף שצ"ד) בהלכות אבל (סי' תתקג) וזה לשונו מצאתי אבל מותר לגלח ביום שלשים דמקצת היום ככולו דמקצת יום שביעי עולה לכאן ולכאן שאם לא היה עולה למנין שלשים חסר אחד מן השלשים והיה צריך להמתין עד ל"א עכ"ל ופשוט דכוונתו כדברי הרב ד' יום טוב וקרא ליום כ"ט יום שלשים הואיל ומקצת יום שביעי עולה ליום שמיני הוי יום כ"ט יום שלשים דאי לאו הכי אלא יום שלשים ממש קאמר מאי איצטריך למישדי משום דיום שביעי עולה לכאן ולכאן תיפוק ליה משום דמקצת יום שלשים הוי ככולו כדפסקינן בהדיא פרק אלו מגלחין (יט:) אלא ודאי דעתו כדעת הרב ר' יום טוב וכמו שפירשתי וכן משמע נמי פרק קמא דנזיר (ו.) דאמרינן שם אם נדר שתי גזירות וגילח ביום נ"ט יצא אף על גב דסתם גזירות שלשים יום משום דאמרינן מקצת היום ככולו בתחלתו ובסופו ויום שלשים עולה לכאן ולכאן והוא הדין ביום שביעי וצריך עיון דאין המנהג כן:

חדושי הגהות

[ג] גם בפורים שיים סימן תקמ"ח כתב כן בשם הגהות מיימוני ואני מיפשתי ולא מצאתי כן בהגהות סמ"ק הלכות אבל (סי' לו ענין פו אות ו): [נ*] **השניים** ולא לענין לפשות מן המנין דלעולם בענין שלשים שיים מלבד שלשים הראשונים היא דלא גערו בו אלא נפקא מינה שאם וכו'. כן צריך להיות לענ"ד להמעיין שם בסמ"ק: [נ**] **לענ"ד** הגך שלא מיבעת "מקצת היום ככולו" מיומרים וכן לאיתי בדרכי משה הנדפס בפני עצמו שהעתיק דברי תוספות אלו והשמיטו להגך מיבעת ל):

הגהות והערות

יח] **עיין** לעיל סוף סי' שפט: יט] זה המשך לד"ה וכתב הרמב"ן: כ] **בירושלמי** לפנינו הגירסא תמגיא יומין ועיי"ש בפ"מ: כא] **מכאן** מתחיל ענין אחר לענין אם הרגל מפסיק או לא: כב] **כדאיתא** בסנהדרין כב ע"ב וכ"כ באו"ז הל' אבלות סי' תמו וצ"ל דמיירי במי שגילח סמוך למיתת אביו: כג] **דבריו** צ"ע מה הרבותא בזה וכי הוה אמינא דבאביו ואמו גרע מבשאר מתים דאסור כל שלשים ולא מצינו בהם היתר גערה. ואולי מיירי בפגע בו הרגל תוך ל' דבשאר מתים ביטל הרגל גזירות ל' (כדלקמן ריש סי' שצט ועיי"ש בדף שכה סוף ע"א) ואילו באו"א אינו מועיל הרגל וגם הגערה להתיר חספורת עד אחר ל': כד] **ועיין** מ"ש בזה הב"י באו"ח סי' תקמח (רעד:) בבדק הבית: כה] **כ"ה** בדמה"א הנדפס ובחרוה"ד: כו] **עיי"ש** דלאו דברי עצמו הן אלא דברי הסמ"ק: כז] **וכתב** שם ובשו"ת שבסוף ח"א ריש סי' תשנד דנ"מ ראז מותר להסתפר אף אם לא גערו בו דהאי עד שיגערו אין פירושו עד שיאמרו לו בפירוש אלא שיגדל שערו עד שיהא משונה מחבריו שראוי לומר לו כמה זה משונה ומשיג שם אמ"ד דבעינן גערה רוקא. וכתב עוד שם שבזה היום או יומים כבר קיים משאחז"ל על או"א עד שיגערו בו וזהו החילוק בין או"א לשאר מתים: כז*] **ועיין** גם בחרשות סוף סי' קצט: כח] **עיין** לקמן סי' שצה וסי' שצט ריש דף שכה: כט] **כ"ה** בדפו"ר ובהג"מ, ובדפוסים האחרונים העתיקו הגהת בעל החה"ג בפנים כלי שום ציון והערה: ל] **בדמה"א** שבהוצאתינו הושלם ע"פ הכת"י: לא] **כ"ה** בדפו"ר ובתוספות וכונתו נראה דעל יום כ"ט קאי ור"ל דשוב אמרינן בו מקצת היום ככולו ולכן מותר לגלח בו ביום. ובדפוסים האחרונים השמיטו מלות אלו ע"פ התה"ג:

ב (ו) ישב לגלח, ואמרו לו: מת אביו, הרי זה משלים ראשו, אחד המגלח ואחד המתגלח; ומה שהספר גומר, היינו בדליכא ספר אחר במתא.

ג (ז) כל אותם שאמרו מותר לגלח כחול המועד, אם אירעו אחד מאלו קודם האבילות, ונכנס מיד תוך האבל, אסור לגלח. אבל אם אירעו אחד מאלו, ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, מגלח כדרכו, (ח) בין בתער בין במספרים, ואפילו תוך שבעה. ואדם אחד שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מיקל שערו בתער אבל לא במספרים. (ט) (ובלבד שיעשנו בגינעה) (ב"י בשם הרמב"ן).

ו ישב כו'. זה לשון הטור עד המתגלח, וכתב בבית יוסף באבל רבתי וירושלמי פרק קמא דשבת, וכתבוהו הרי"ף והרא"ש סוף מ"ק. וכתב המרדכי, ושמא היינו טעמא דגדול כבוד הבריות כו'. ומה שהספר גומר, היינו בדליבא ספר אחר במתא עד כאן דבריו, ומה שכתב בדליכא ספר אחר כו', משום דקשה ליה בשלמא המתגלח משום גדול כבוד הבריות שאם ילך בשוק תצי ראשו מגולח וחצי שאינו מגולח יצתקו לו התירו לו לגמור לגלח, אבל המגלח דליכא האי טעמא מאי טעמא התירו לו, לכך כתב בדליכא ספר אחר. ז כל. זה לשון הטור מברייתא בפרק אלו מגלחין דף י"ז ע"ב, ת"ר כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד, שנתבארו בהלכות ח"ה סימן תקל"ב, ולעיל בסימן שפ"ט, מותרין לגלח בימי אבלן. והחניא אסורין. א"ד חסדא כי תניא הכא מותרין בשתכפוהו אביליו. מאי איריא כל אלו שאמרו, אפילו כולי עלמא נמי, דתניא תכפוהו אביליו זה אחר זה, הכביד שערו מיקל בתער, ומכבס כסותו במים. הא אתמר עלה א"ר חסרא בתער ולא במספרים. במים ולא בנתר ולא באהל. וכתב רמב"ן פירוש לשאר אנשים שתכפוהו אביליו לא צריך שינוי בתכבוסת ולא בתספורת, אבל הבא ממרינת הים וחביריו שלא היה להם שהות לגלח עד שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מותרין לגלח כדרכן בתער ובמספרים ואפילו בתוך ז' היא, דומיא דכיבוס כסותו במים, ובאלו אמרו כמו עד התירו כדרכן ע"כ. ח בין כו'. כתב רמב"ן בח"ה דף ס"ג ע"ב, לרבנו האיי תער ומספרים משונים זה מזה, ויש שינוי בין לשון תורה ובין לשון חכמים, כי תער של תורה בלשון חכמים מספרים והוא עשוי לגילוח והשחתה ואשר אינו משחית לגמרי קורין חכמים תער. ובירושלמי מיקל בסכין ובמספורת אבל לא במספרים. ובעל הערוך הקשה עליו, ובודאי תשובה זו משובשת, דתער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי כראמרינן בקדושין דף ל"ה, איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זו תער, ומספרים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בה גילוח ולא השחתה. וזה שאמרו כאן מיקל בתער הטעתו לגאון ז"ל בפירוש זה, כסבור לומר דמפני שאין בו השחתה התירו כן, ולא היא, דהכא לאו משום השחתה, דאטו גילוח באבל מותר, אלא הכא במיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת עסקינן כדאמר בהדיא, והדבר ידוע שהחותך מן השער קצתו אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים משום שהוא שלא כדרך המתגלחין, וכשינוי מותר בסכין ובתספורת שהתער כאן כסכין הוא ע"כ. ט ובלבד כו'. רמב"ן כתב כן בשם התוספתא וכן כתב המרדכי, וכתב בית יוסף, ורבנו בתבו בסימן שלפני זה לענין כיבוס, וממילא

ד (י) על כל המתים מגלח לאחר שלשים; על אביו ועל אמו, עד שיגערו בו חביריו. הגה: (יא) ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו (טור). ועיין בא"מ סימן תקמ"ח. ושיעור גערה יש בו פלוגתא, ונוהגים (יב) בג' חדשים (כדעת מהרא"י בפסקיו ומגודה ומהרי"ל והר"ן). ובמקומות אלו נוהגין שאין מספרין על אב ואם כל י"ב חדש (מהרי"ל מנהג קצת מקומות), אם לא לצורך, (יג) כגון שהכביד עליו שערו, או שהולך בין עובדי כוכבים ומתגנול ביניהם בשערותיו, דמותר לספר (כן השיב הא"ז).

משמע דהוא הדין לענין תספורת ע"כ. ורבינו הביאו לעיל לענין כיבוס, ולכך השמיטו מכאן דהוא הדין לענין זה. י על כו'. זה לשון הטור מברייתא פרק אלו מגלחין דף כ"ב ע"ב, כלשונם. ופרש רש"י עד שיגערו בו חביריו, שכבר גידל פרע יותר מדאי, והם דברי הירושלמי שהביאו התוס'. ושם מבואר יותר מפירוש רש"י, שמפירוש רש"י לא נתן שיעור לדבריו, דגידול פרע יותר מדאי עד היכן היא, אבל בירושלמי משמע בהדיא דבר קצוב, כל שחבריו בושים ממנו שיהיה ביניהם בלא תגלחת, דכתבו זה לשונם ר' ישמעאל בר אבדימי מנה תלתין יומין קמי מועדא, כלומר שלא גילח על אביו ואמו ל' יום קודם המועד, וסבר שהמועד הוא כגערה ויכול לגלוחי. שאיל לר' מנא, א"ל כל דבר שהוא חלוי בז' ול' הרגל מפסיק, ברם הכא, כלומר על אביו ואמו, עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו ואומרים לו צא מעמנו. ובשמתה. (ר"ל לצאת לבית המשתה), נמי אשכחנא הכי י"ב חודש ואין הרגל מבטל. ויש ספרים שכתוב בהם בירושלמי או שיגערו בו חבריו, כלומר דלא בעינן חרחי גדל פרע, אלא או זה או זה. ונראה שהוא טעות סופר, אלא כמה שכתבתי עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו עד כאן דברי התוספות. יא ואין כו'. כן כתבו הטור, ורמב"ם פרק י' והרא"ש שם, ושאר פוסקים. והביאו ראיה לדבר ככתוב בכית יוסף, וכן פירש רבנו באורח חיים סימן תקמ"ח ס"ט, ולקמן סימן שצ"ט ס"ד, ולכך השמיטו מכאן, ועיין במה שכתבתי שם. יב ג' חדשים כו'. במלכותו קאמר, אבל מלכותינו כשעבר ל' יום ואפי' ביום ל' גוערין בו ומגלח וכן כתב הרב עצמו בדרכי משה חה לשונו, ומדברי הרב ביח יוסף משמע דלאחר ל' יום הוי שיעור גערה, וכן הוא בא"ז הלכות אבל, לאחר ל' יום הוא שיעור גערה ע"כ. וכבר נתבאר לקמן סימן שצ"ה דמקצת היום ככולו אמרינן בין ביום ז' בין ביום ל'. יג כגון כו'. קשה פשיטא שהכביד והכביד אפי' עד ב' חדשים, אלא רצה לומר אם אינו יכול לסבול, דיש מי שמגלח שבוע בשבוע. ואם יעבור עליו אך אם יום או יומים אינו יכול לסבול, וימי העומר היו עליו לטורח כמתי, ויש אנשים פה ראנקיאה, שאינן מגלחין כל ששה חדשים של חורף מפני הצינה, ואם כן לדידהו אם לא יגלחו על אביהם ואמם י"ב חודש אף על פי שהכביד עליו שערו יכול לסבול, כמו שאנו סובלין ל' יום. וכן משמע מתוך דבריו בדרכי משה חה לשונו מצאתי באור זרוע, וזה לשונו ששאלת אם חוכל לספר אחר אביך תוך י"ב חודש, כי מחוך שאתה עסוק במזונותיך ומצוי בין השרים אינך יכול לסבול גידול שער, הנני מוריעך שלא החכר י"ב חודש לענין גידול שער, רק שיגערו בו חבריו, ומה שנהגו י"ב חודש, אינו אלא חומרא בעלמא לכבוד אביו ואמו, ולכך מותר אתה לספר כדרכך ע"כ. הרי דאפי' במקום שנוהגין שלא לגלח על אביו ואמו עד י"ב חודש, אם אינו יכול לסבול מגלח [illegible]

מקמי חרא יש לרחות הך דסימן רמ"ד שנזכר רק בתשובה אשכנזית מקמי האי דסימן רמ"ג שהוא דברי רבינו האי והרא"ש ומנהג בבבל. אמנם לרידי הכל על נכון ואין שום סתירה.

סיומא דהך פסקא כיון שביתו של הקצין ר' ליב ק"פ עומר על המיצר בין רתוב יהודים והנכרים וכל סביבותיו בתי נכרים א"כ אורחים הבאים הנה אינם יודעים שהיא מלאכת ישראל כלל. ואין רק חשרא דבני העיר ואינהו בקיאי במנהג העיר שכל הגנים נעשים בקיבולת. ולכן ע"פ היתרים הנ"ל בצירוף כלם יחד מצורף לזה שעת הרחק הגדול והנחוץ של הקצין הנ"ל וכנ"ל, ואולי יש לומר ג"כ דמיקרי דבר האבד, נלע"ר שיש להתיר בחוה"מ עכ"פ. אמנם שלא יעמוד שום יהודי ע"ג הבעלי מלאכה. ואם אי אפשר לו להניח הבנין בלתי משגיח יהודי שישגיח על הבעלי מלאכות שלא יעשו מלאכתם ברמיה אזי נלע"ר שיעמיד שם יהודי עני שאין לו מה יאכל בחוה"מ ואז ג"כ זה מצורף להתיר הבנין בחוה"מ. כל זה נלע"ר להתיר באופן שיסכימו עמי שנים או שלשה מב"ר הגדול[א]

סימן יג

שאלה: נשאלתי היום אם מותר לגלח ע"י משיחה בחוה"מ. ולפי שהיו מצטערין ביותר אלו הרגילים לגלח זקנם. והנה אסרתי לחלוטין כיון שכל הפוסקים נהלקו על ר"ת שרצה לומר שמו שגילח בערב הרגל מותר לו לגלח ברגל.

והנה נתתי לבי שגברא רבה אמר מלתא אין מזיחין ולא מזניתין וק"ו דבר זה שרבינו הגדול ר"ת אמרו תייבין אנו למשכוני אורבי: והנה כל הפוסקים רחו רבריו וא"כ למה לא נזכר דבר זה במשנה ואלו מגלחין היה לו לחשוב גם מי שגילח בערב הרגל. ואומר אני אי משום זה לא איריא וגילוח יש בו איסור גם משום מלאכה אף בלי טעם שלא יכנס כשהוא מנוול, אלא שרבר זה ראוי היה להחיר משום כבוד הרגל ואסרוהו משום שלא יכנס כשהוא מנוול. ועיין בהוס' ואלו מגלחין רף י"ד ע"א ד"ה ושאר כל אדם. ועיין אליהו רבה סי' תקל"א ס"ק א'.

והנה כשאסרוהו משום שלא יכנס לרגל כו' ממילא נשאר בו ג"כ איסור מלאכה דהיה ראוי ע"פ רין להיות מוחר. ואם גילח ערב הרגל שוב שיערו חכמים שאין בו ניחוץ כ"כ להחיר איסור מלאכה במועד שאין כל כך צורך המועד. ואף רלא שייך שלא יכנס כשהוא מנוול מ"מ אסור משום מלאכה וא"כ ממ"נ אסור. אם לא גילח ערב הרגל ואז אין ראוי לאסור משום מלאכה והיה ראוי להחיר משום לצורך המועד שיש בו צורך גדול אלא שאז אסור משום שלא יכנס כשהוא מנוול. ואם גילח ערב הרגל ואז ליכא גזירה שלא יכנס מ"מ אסור משום מלאכה. ולכן לא השבינן להחיר במשנתנו. אבל הפרש גדול יש בין אם האיסור מצר מלאכה שאז מותר ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואם האיסור מצר שלא יכנס כשהוא מנוול לא מהני ע"י פועל עני. ובמשנה לא קחשיב רק מה שמותר לתלוטין ע"י כל פועל משא"כ זה מוחר רק ע"י עני. ובזה אתיין שפיר רברי ר"ת ואולי גם שאר פוסקים יורו להתיר ע"י פועל עני. ואף שגם המחגלה מסייע והוא אינו עני מ"מ מסייע כזה אין בו ממש ובמועד לא אסרו אלא רבר שיש בו טורח מלאכה ומחגלת אין בסיוע שלו טורח. והרי הנה"כ התיר לאשה לומר בשבח לנברי ליטול צפרנים. ובחב בהדיא דרוקא לענין איסור הקפח הראש ריבתה התורה מסייע מרכתיב לא תקיפו לשון רבים. אבל לענין שאר איסורים מסייע כזה אין בו ממש.

זה הנלע"ר אם יסכימו רבותי ב"ר מו"ש. ואם לאו בטלה דעתי.

גם נלע"ר ראם מתירין רק ע"י פועל שאין לו מה יאכל לא שייך למגזר שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ראטו יורע הוא קודם הרגל שיזרמן לו פועל שאין לו מה יאכל שיסמוך על זה להשהות גילוחו עד המועד. וגם לא שייך מראית העין רא"כ איך החירו כל מלאכות ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואולי שאר מלאכות ליכא תשש רק בשעת מלאכה ואז רואין מי העושה שהוא עני. משא"כ גילוח כשיראו אח"כ זה הולך וזקנו מגולח יסברו שנתגלח ע"י פועל שיש לו מה יאכל.

ואעפ"כ רעתי להקל. כי מה שכתב הב"י בשם הגהה מיימון איסור משום רלאחר שיגלח לא יהא ניכר שגילח ערב הרגל ע"ש בב"י. אומר אני אررבא מדברים הללו נלע"ר לחזק רברי ר"ת. שהרי עכ"פ משמע מרבריו שקורם שגילח ניכר שגילח ערב הרגל וא"כ בני עירו בבר ראוהו קודם שגילח דראו והכירו שגילח ערב הרגל ואין כאן חשש רק לארתי ופרחי שיבואו וירואו אותו שהוא מגולת מחרש במועד והם יחשרו שלא גילח ערב הרגל. וכבר ביארתי בחשובה אחרת ע"פ מה שכתב המג"א בסי' רמ"ר ס"ק ו' רבשביעית הקילו ולא חששו מפני מראית העין רק לכני עירו. ולא הששו בשביל אורחים. וכתבתי שם שעכ"פ מלאכת חוה"מ אפילו למ"ר ראורייתא קיל הוא משביעית. ובפרט גילוח הזקן לחוד שאין כאן מלאכה גמורה כל כך כמ"ש התוס' ריש אלו מגלחין וא"כ פשיטא שאין לחוש לאורחים. וגם מזה חחירו כל המלאכות ע"י פועל שאין לו מה יאכל מובח דלא חיישינן לאורחים, רמנין ידעו האורתים שפועל זה אין לו לחם לאכול.

ועוד הרי גם כיבוס אסרו מטעם שלא יכנס בשהוא מנוול.

והכי תאמר שאסור לכבס ע"י פועל שאין לו מה יאכל והרי סתמא אמרו בש"ע בסי' תקמ"ב כל מלאכה מותר לעשותה ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואמנם בזה ג"כ יש לרחות רשם אין המראית עין רק בשעת כיבוס ואז רואין שהמכבס עני.

ולכן נלפע"ר שעכ"פ אם גילח בערב הרגל שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבינו חם ואף שחלקו עליו הפוסקים כולם מ"מ ע"י פועל שאין לו מה יאכל נלע"ר

הגהות הגאונים

א) נ"ב עי' תשובי בית שלמה הא"ח סי' ל"ח. (הגהות שכר טוב)

להתיר. ובפרט למי שהולך ובא אצל השרים ורוכסים ורגיל לספר בכל עת שצער גדול הוא לו בגופו לגדל שער וגם ללענג ולקלס בעיני השרים. שמותר לאיש כזה לסמוך על היתר הנ"ל[א][ב]

סימן יד

תשובה להרב מהר"ו מנחם נאווארי.

אשר שאל בדין אבל על אב או על אם שאסור לגלח עד שינערו בו חבריו והגיע זמן הנערה בחוה"מ אם שרי לגלח.

הנה רין זה מוזכר בשיורי כנה"ג או"ח סי' תקל"א אות ג' ומסיק שם לאיסור. ובהלק"ט חלק א' סי' רפ"ה מתיר בהגיע זמן הנערה בחה"מ. ולהכריע הנה במס' מ"ק רף י"ד ע"ב ברש"י ר"ה סבר כרבנן וכו' ולא הוי אונס ראפילו לא הוי שבח לא הוי מצי מגלח להכי אינו מגלח במועד. מרברי רש"י הללו מפורש שכל שלא הגיע זמן היתר גילות קורם הרגל ורבר אחר מעכבו לא הותר ברגל. ורוקא אם שבח מעכבו וכבר יצא מידי איסור תספורת מחמת אבילות. אבל אם איסור אבילות מעכבו לא מקרי אונס להתיר לו ברגל. ולכאורה רברי רש"י מרפסן איגרן ורהרי אפילו אם היה זה מיחשב אונס והיה מוחר לספר מצר איסור חוה"מ מ"מ אסור מטעם אבילות כיון רלרבנן קיימינן רלא אמרינן ביום שביעי ע"י אבילות מקצת היום ככולו א"כ לא פסק גזירת שבעה קודם הרגל ונוהג רין שלשים. וא"כ אסור לספר ברגל מגזרה שלשים שאסור בתספורת. וא"כ קשה על רש"י מה תסר לו לאמר האיסור מטעם שלשים. ושוב ממילא קשה מנ"ל רכזה היה איסור מצר הרגל ומה בכך שלא הותר כלל קורם הרגל הרי זה גופא הוא האונס ולמה ישתנה זה משאר אונסים שקורם הרגל שמותר לספר ברגל.

ואם נימא בזה שלא כרברי רש"י ונימא רכאמת איסור זה הוא מצד גזירת שלשים שלא כלו אבל מצר הרגל היה מותר לפי שגס זה אונס הוא שלא היה יכול לספר לפני הרגל. ממילא היה רוחא לן שמעתתא ברף י"ט ע"ב ורף כ' ע"א רמבעיא לן אם רגל עולה למנין שלשים הואיל ונוהג מצות שלשים ברגל א"ל אינו עולה איתיביה וכו' עד מאי לאו אסיפא לא ארישא. ולכאורה קשה להבין תילוק בין רישא לסיפא ומאי טעמא במח לפני הרגל יעלה הרגל ואם מת תוך הרגל לא יעלה. ואם נימא כמו שמפרש רש"י ההואיל וכבר התחיל האבילות קשה ההרי למנין שבעה אינו עולה להך תנא אף שכבר התחיל קורם הרגל. שהרי בקברו ב' ימים לפני הרגל מונה ה' ימים אחר הרגל. הרי אף שהתחיל אפ"ה אינו עולה וא"כ מה שעולה למנין שלשים על כרחך הטעם לפי שנוהג מצות שלשים ברגל. וא"ב אפילו קברו ברגל יעלה לו. ולמימר דחדתי בענין התחיל קורם הרגל וגם נוהג ברגל זה קצת דותק. ועיין בחוספות בר"ה קברו ברגל.

ונראה רבאמת מה שנוהג מצות שלשים ברגל רהיינו גיהוץ ותספורת לאו מטעם אבילות הוא דהרי בלא"ה אסור מטעם רגל ולהכי קמבעיא ליה אם עולה. אבל בקברו ב' ימים לפני הרגל א"כ מצר הרגל היה מותר בתספורת שהרי זה היה אנוס שלא היה יכול לספר לפני הרגל והרי זה ככל האנוסים שמותרים לספר ברגל. ומה שלזה אסור לספר הוא מגזירת שלשים ולא מטעם הרגל א"כ הרי זה נהג גזירת שלשים ממש ברגל מטעם אבילות ולכך עולה לו. אבל קברו ברגל לא היה אנוס לפני הרגל ומה שאסור לספר הוא מטעם הרגל לכך מכעיא ליה אם עולה למנין שלשים. וזה חילוק נכון מאר כפחוו ופרה.

ולהבין טעמיה דרש"י רסובר רכל שהאיסור קורם הרגל הוא מטעם אבילות לא מיתשב אונס להחירו ברגל. נלע"ר משום רקשה ליה לרש"י קושיית הרא"ש בקובר מתו לפני החג שהחג מבטל גזירת שבעה. למה לא יבטל שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו גזירת שלשים לגמרי והרי כבר נהג גזירת שלשים בחוה"מ. וצריך לומר כתירוץ הרא"ש שגזירת שלשים שנהג בחוה"מ רהיינו גיהוץ ותספורת זה אינו אסור מכח גזירת שלשים רק שבלא"ה אסור משום איסור הרגל. ולפי זה קשיא כיון שקבר מתו לפני החג א"כ היה אנוס לפני החג מכח אבילות וא"כ היה מצר איסור חוה"מ רשאי לספר ראינו אסור רק מגזירת שלשים וא"כ למה לא יבטל שמיני עצרת גזירת שלשים. אלא ודאי שזה לא מקרי אנוס לפני הרגל וממילא אסור בחול המועד מטעם הרגל.[א]

ולפ"ז יתחדש לנו רין חרש. רלר"ת דמי שגילח בערב הרגל מותר לגלח בחוה"מ. א"ב מי שגילח ערב החג ואת"ב מת לו מת שעה אחת לפני החג שלזה איסור חספורה בחוה"מ הוא רק מטעם שלשים א"כ ש"ע יבטל ממנו גזירת שלשים לגמרי. וצ"ע דבגמרא סתם אמרו יום אחר לפני החג ותג ושמיני שלו הרי ב"א יום ולא חילקו בין גילח ערב הרגל. ולכן נלע"ד שרש"י ס"ל כרעת הרא"ש שהביא הטור יורה רעה סי' שצ"ט שנחלק על הרמב"ן. שהרמב"ן סובר שלאו מתורת רגל לבד אסור בגיהוץ ותספורת אלא אף מתורת אבל שהרי מתורת הרגל מותר ללבוש בגרים מגוהצין חרשים ולבנים ומותר ליטול צפרניו במספרים ושמח בשמחת מרעים והבא ממדה"י ומבית השביה ומשאר ררכים שמנו חכמים מותר לספר

הגהות הגאונים

א) נ"ב, ע' מהר"ץ חיות מגילה טו גמרא ואשקול לחזי' (ראמר שלום)

ב) נ"ב עיין מהרו"ח אר"ח סי' צ"ט וסי' ק' וסי' ק"א, ועיין תת"ס או"ח סי' קנ"ד שדחה היתר זה, ועיין פחד יצחק ערך חולו של מועד אלו שצעקו כבדוכיא ע"ז הפסק, ויש להעיר שמש"כ שם בפת"י בסוף שרבנו תזר בו, זה אינו, כי רבנו נשאר בדעתו, אף שחלקו עליו כל חכמי דורו ורורות שלאחריו. (הגהות שכר טוב)

א) מאוד תמיהני דאם אבילות לא הוי אונס א"כ גם שבת לא הוי אונס דאיכעיי לי' לגלוחי בערב שבח וע"כ משום דלא מצי משום אבילות וגם זה חשיב אונס ואם נימא דשבח הוי אונס ואבילות לא הוי אונס ע"כ דאבילות לא הוי אונס דלא אלים לאיסורייהו למהוי אונס מש"ה א"כ גם לרבנן דפליגי על אבא שאול איפכא הוי לן למימר כיון דבלא אבילות אסור משום שבח הוי אונס הנע עצמך אכדה לו אכידה דלא הוי אונס בצירוף בא מכדה"י וכיוצא אטו נימא דלא הוי אונס משום דאכידה לא הוי אונס ובלא מדה"י לא הוי מגלח ועוד יש לדקדק הרבה ובכ"ז צע"ג: (מרגדול ממינסק)

ולכבס. ומרין אבילות אסור בכולן כמו בחול. וכתב הטור ומדברי א"א הרא"ש יראה שאינו אסור כלל מתורת אבילות אלא בדבר האסורים לו מתורת הרגל.

ומעתה רש"י טובר כדעת הרא"ש. ונמצא שאם זה היה מיחשב אונס והיה מותר מתורת הרגל היה מותר גם מגזירת שלשים כדרך שמותר למי שיצא משביה בערב הרגל לגלח בתוה"מ אף שהוא אבל תוך שלשים. אלא ודאי שזה לא מיתשב אונס ואסור מטעם איסור תספורת ברגל לא מטעם גזירת אבילות.

ומעתה רבר זה שנתלקו בו חכמי הדור בשיורי כה"ג תלוי באשלי רברבי. דלדעת רש"י והרא"ש הדבר מוכח שכל שלא הגיע שעת היתר גילות מטעם אבילות קורם הרגל לא מיתשב אונס. וממילא אסור לגלח בחוה"מ אף שהגיע זמן הגערה וכלו שלשים של אבילות ג"כ מ"מ אסור מטעם רגל. וקם דינא של בעלי שיורי כה"ג.

אבל לדעת הרמב"ן אין אנו צריכין לומר שאין זה אונס. והא ראסרו במס' מ"ק דף י"ד ע"ב לרבנן היינו מטעם גזירת למ"ד. כיון דלרידהו לא היה מקצת יום שביעי כבולו לא ביטל גזירת שלשים וא"כ שפיר נרכל לומר רכל מה שאסור קורם רגל מחמת אבילות מיחשב אונס ואין איסור מגזירת הרגל רק מטעם אבילות ראם הגיעו ימי הגערה בחוה"מ מותר לספר:

והש"ע ביו"ד הכריע כהרמב"ן. וא"כ שוב אין מקום לתפוס את המתיר ויש לו על מי לסמוך. אבל אע"פ שאין למחות ביר המתיר מ"מ הסברא נוטה לאיסור. שלדעת רש"י הרכר מפורש לאיסור. ולדעת הרא"ש ג"כ הדבר מוכח לאיסור. ולדעת הרמב"ן אין הדבר מפורש להדיא. וגם אפילו אינו מוכח בשום הוכחה להתיר רק שנסתלק ההוכחה לאיסור ונשאר מצד הסברא להתיר לא שבקינן מה שמפורש לאיסור ונסמוך ארבו שאין ההיתר מפורש וחליא בסברא.

ועוד נלע"ר רכל זה אם לא הגיע זמן הגערה עד חוה"מ. אבל אם הגיע זמן הגערה קורם הרגל אלא שתוך שלשים לא מהני הגערה מ"מ בערב הרגל שהוא מותר לגלח בשאר קרובים שהרגל מבטל גזירת שלשים. א"כ גם באביו כיון שהגיע זמן הגערה מותר בערב הרגל. וביון שהיה מותר בערב הרגל ממילא אסור בחוה"מ.

ואף שאנו מתמירין בשעור גערה ודמ"א כתב שלשה תרשים. הדבר ירוע שזה לאלו שאין מגלחין זקנם דק ראשם. אבל במדינות שמגלחין זקנם תיכף בשנים ושלשה שכועות נמאסים מאר והשערות הקצרים הצומחים בזקנם רומים כקרצים בעיניהם ובעיני כל רואיהם כנראה כימי המצרים שממש יום לשנה נחשב. אלא שהב"י בסי' ש"ץ כתב בשם הרי"ף רכעינן גדול פרע וגערת תכריו, וגירול פרע הייגו למ"ר יוס וא"כ לא הותר בערב הרגל כיון שערין לא גדל פרע שלשים יום. אבל גירסת הרמב"ם שיגדל פרע או יגערו בו חבריו א"כ מהני הגערה אף שלא גדל פרע. ואף שכתב הרב"י שם וכן כתב ככסף משנה פ"ו מהלכות אבילות שהגערה תוך שלשים לאו כלום הוא. היינו משום רודאי לא קיל אביו משאר קרובים שאסור כל למ"ר. אבל בערב הרגל שהרגל מבטל גזירת שלשים. אף שאין הרגל מבטל שיעור גערה מכל מקום אם באמת הגיע שיעור גערה מותר בערב הרגל לדעת הרמב"ם.

ואף שנהגו להחמיר בדברי הרי"ף ותרווייהו כעינן מ"מ להחמיר נהגו כן אבל לא להקל להתיר ע"י זה הגילות בחוה"מ. ולא שייך כאן הלכה בדברי המיקל בדברי סופרים ביקן שיש כאן תרתי קולי דסתרי שאם מותר בערב הרגל אי אפשר להתיר בחוה"מ צריכין אנו להתמיר בתרווייהו. וכמה דברים אנו עושים כבסיל בתושן להחמיר תרי חומרי מספיקא דרינא.

וכן לדעת י"א שמביא הר"ן שאם עברו למ"ד ימים הרגל מבטל זמן הגערה ע"ש בר"ן. א"כ דוקא תרתי אין הרגל מבטל שיבטל גזירת למ"ר וזמן הגערה אבל חדא מבטל. ומינה ראם נערו בו חבריו תוך למ"ר והגיע הרגל מבטל גזירת למ"ד ומותר לספר ערב הרגל. וכן לדעת הסמ"ק שמביא הב"י סי' ש"ץ אם נערו בו חבריו ביום למ"ר מהני אף בלא רגל דמקצת היום ככולו. וכן אם הגיע יום למ"ד בערב הרגל לא בעינן גערת חבריו. וא"כ בכל ערב הרגל הרי הוא כיום למ"ר מתמת שהרגל מבטל גזירת למ"ר. ואם נערו בו חבריו בו ביום מותר וממילא אסור בחוה"מ. באופן שבחוה"מ בודאי אין להתיר ובערב הרגל אם נערו בו חבריו יותר ראוי להתיר בו ביום אף תוך למ"ר.

זהו הנלע"ר להלכה ולא למעשה ער אתיישב עור בדבר.

סימן טו

תשובה לק"ק רעכניץ. פראג יום ר' כ' תמוז תקל"ד לפ"ק:

כין המצרים. מהרה ירח אור לישרים. ויחבה לראות כהן העומר לאורים. בבית נכון ונשא בראש הרים. ה"ה כבוד אהובי יריני וחביבי המאה"נ המפורסם לשבח התריף הברול המופלג נ"י פ"ה ע"ה כבור מוהר"ר אלעזר נ"י.

קבלתי מכתכו וגם הד"ד. והנה איתרתי מלהשיב עד כיאת החכם מחותני הקצין מוהר"ר מ' נ"י לכאן והראיתיו מכתבו הקטן. ותשוכתו היה בבואו לביתו ידע מה לעשות. ושוב מתמת טררות החתונה לא היה פנאי להשיב:

וע"ד אשר שאל עצה בנדון ק"ק פלוניה אין אני מייעצו לחזור למדינת פולין בשביל עיר בינונית כזו. ועוד שהרב הזה שהיה שם הוא חשוכי בנים והוצאותיו מועטים. ולכן לא רקוק אחר הכנסות וכבר הורגלו בני העיר כזה ויהיה קשה להרב שימלא מקומו להביא טרף ביתו. זו היא עצתי. ואם אעפ"כ רעת דום מעלתו להתאמץ בזה יודיעני ואכתוב לקרוביי שמה. ואף שאין לי ער הנה שום היכרות עמהם לא אמנע מלכתוב שמה עבורו:

ועל רבר אשר פלפל כתכמה כרכרי רש"י במסכת ביצה דף כ"ז ע"ב במשנה כד"ה חלה שנטמאת שכתב רש"י שגם להאכיל לכלכים אין מבעריין ב"ש דרחמנא אחשביה להבערתן וכו'. וכרי להנעל מקושיתא הפני יהושע כפסחים דף ה' ע"ב ברש"י ד"ה ש"מ כו' שכהב ראי השבתתו ככל דבר לוקמיה ב"ש ויבערנו ברבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים. והקשה הפ"י דהדי גם שם גזירת הכתוב

לבערו וא"כ ג"כ רחמנא אחשביה לביעור חמץ ראסור ביו"ט אפילו לבערו בדבר אחר כמו חלה שנטמאת. ועבדד קושיא זו רצה מעלתו לפרש בוונת רש"י דרש"י שם בביצה קאי למאן דס"ל מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וא"כ גם הבערה ביו"ט מותר ואפ"ה אסרה תורה הבערה קדשים א"כ מכלל דרחמנא אחשביה לביעור קדשים לאסור אפילו ע"י מלאכה המותרת בלא"ה[א] א"כ ממילא גם שאר ביעורים אסור כי"ט כקדשים. רמ"ש הכערה משאר ביעורים אידי ואידי מלאכה המותרת היא. ע"כ דברי מעלתו בקצרה:

והנה אמת גברא רכה אמר מילתא בטעמא טעם לשבח. אבל עם ב"ז אין זה בוונת רש"י. רא"ב כל דברי רש"י שם בביצה הרא רוקא אי אמרינן מתוך ואין חילוק בהבערה בין לצורך ובין שלא לצורך. הרי דברי רש"י שם סורים להפך. שבחב ולא תימא רוקא שריפה משום שהבערה שלא לצורך היא דהא אין מדליקין בשמן שריפה ב"ט הבערה לצורך היא ובר. ולפי פירושו של מעלתו אין פירוש לרברים הללו. וכך היה לו לרש"י לומר ולא תימא רוקא שריפה משום שהבערה שלא לצורך היא שהרי בהבערה אין חילוק בין לצורך ובין שלא לצורך. א"כ ארבא כוונת רש"י מרה רקאי בשיטה דלא אמרינן מתוך.

ואמנם לתרץ קושית הפ"י נלע"ד שיש הפרש גדול בין ביעור קדשים טמאים ובין ביעור חמץ[ב] שמצוה שריפת קדשים טמאים הוא מצוה מצד עצמה שמצוה קדשים טמאים בשריפה ולא מצד הבעל שהקורש שלו. וכל מי ששורף קדשים טמאים הוא מקיים המצוה. ומחמת חשיכות קיום המצוה חשיב מלאכה ובן תרומה טמאה. ובפירוש אמרו במס' שבת דף כ"ה ע"א כשם שמצוה לשרוף קדשים טמאים כך מצוה לשרוף תרומה שנטמאת. ולדעת רש"י גם להאכיל להבהמות הוא דכלל שריפת תרומה. ומצוה לשרוף תרומה לרש"י לשרוף לאו דוקא אלא לבער. אבל ביעור חמץ אינו מצד החמץ רק מצד בעל החמץ איהו מצוה עליו להשביתו. אבל מי ששורף חמצו של אחר לא עשה מצוה כלל[ג] וגם החמץ מצד עצמו אם אין לו בעלים בגון שמת בעל החמץ ואין לו יורשים כגון גר שמת ואין לו יורשים ומת בפסח תשאר חמץ שלא ביערו שוב אין שום מצוה לבער חמץ זה ולא משכחת קיום מצוה כיעור בחמץ זה. ולאו דוקא גר אלא אפילו ישראל שלא ביער חמצו ומת בפסח אין על כניו שום מצוה להשבית חמץ ההוא שהרי אינם יורשים החמץ שחמץ אינו כרשותו של אדם שינחילו לבניו[ד] רק לדידיה עשאו הכתוב באילו הוא ברשותו. אבל כשמת לגבי כניו לא בא לרשותם כלל. וע"פ זה אני אומר מי שמת בע"פ אחר חצות והניח החמץ ולרוב הפוסקים וכמעט כלם שאין איסור בל יראה ער הלילה נמצא שלדידן דקיימ"ל כר"ש שאין חמץ אחר פסח אסור רק מטעם קנס הואיל ועבר על כל יראה וחמץ זה לא עבר על בל יראה קורם הלילה ובניו אינם עוברים כי אינם נוחלים החמץ הזה. וממילא אחר הפסח חמץ זה חוזר להיתרו ומותר אפילו באכילה. אומר אני שמי שקרם וזכה בחמץ הזה זכה ואין היורשים יכולים להוציא מידו. כי כבר היה החמץ זה הפקר שהרי גם בע"פ כבר אסור בהנאה והוא אינו ברשותו והפקר הוא והקורם זכה. ועכ"פ אין על בניו מצות ביעור. נמצא שחמץ אינו רומה להרומה טמאה שמצות ביעורה חל על כל אדם וכל מי שמבער מקיים המצוה ושייך לומר רחמנא אחשביה לביעוריה[ה] אכל חמץ לא אחשביה רחמנא לביעורו ועל בעל החמץ לכר מוטל הביעור[ו] וא"כ איך נימא רחמנא אחשביה ויהיה נחשב מלאכה לגבי בעל החמץ ולגבי אחר לא יהיה נחשב מלאכה. ולא מצינו בשבת ויו"ט שיהיה מלאכה לזה ולא לזה[ז] וגם אחד חייב כהוצאה זו אם הוציאו בדרכו אלא שלגבי זה מיחשב הוצאה בחחובה לו בבגרו ברך אומנתו ולגבי אחר לא מיקרי כדרכו. ועי' במס' שבת דף י"א ע"ב. אבל שיהיה נחשב מלאכה לזה ולא יהיה נחשב מלאכה לאחר לא מצינו[ח] וא"כ ממילא מתורץ קושית הפני יהושע. ולדעתי זה סברה נכונה והוא קילורין לעינים.

אבל מ"ש הפ"י רחמנא אין מצוה להשביתו מן העולם ואם ישליכנו לכלבים סני. א"כ סובר הפ"י אפילו לא אכלוהו כלבים ג"כ אינו עובר ככל יראה. ורבר זה טעות הוא, רמה לי אם השליכו לכלבים או אם הוא בכיתו בכל מקום שהוא אינו ברשותו אלא שהכתוב עשאו באילו ברשותו ובכל מקום שהוא עשאו הכתוב כן. רק כוונת

הגהות הגאונים

א) נ"ב סברא זו כתב המגיני שלמה. (רא"ם)

ב) נ"ב עיין חשוי שמן רוקח סי' ה'. (הגהות שכר טוב)

ג) נ"ב, עיין בבא קמא (דף צ"ה ע"ב) אמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור. שהבל מצווים עליו לבערו, ופרש"י במועד בזמן ביעורו כו' שעות וכו' עי"ש ועיין לקמן סימן כ'. (הגהות עין הנרך)

ד) נ"ב עיין רש"י פסחים ו' ע"ב ד"ה דאסר ר"א שכ' להתה"ב עליהן. ואולי רצה לשלול הודשה לבניו. ועי' לקמן ריש סי' כ'. (הגהות שכר טוב)

ה) צ"ע כיון דאסרת תורה בחרומה טמאה לך שלך חהי' להסיקה תחת חבשילך המצוה רק על הכהן אשר היא לו (מהרש חזקי' מיכל פלויט)

ו) נ"ב עיין הגהות שערי ציון שהביא מכמה גדולים להקשות מהא דב"ק צ"ח ע"ב, גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור, שהבל מצווים עליו לבערו, וי"ל דפירוש הכל מצווים עליו לבערו הוא משום ערבות, שלא יראוהו עובר בבל יראה רשבו בהבוק ידים ולא יעשו בלום ועוי"ל דשהבל מצווים עליו לבערו, היינו בין הגזלן ובין הנגזל מצווים עליו ובוראשון מי שהוא (החמץ) בעליו מחויבין לבערו, וא"כ זה השורף לא אפסדי מידי (הגהות שכר טוב)

ז) נ"ב עיין הגהות הגי"ר בצלאל הכהן ז"ל, שהקשה ממשנה שבת צ' ע"ב דהמצניע חייב אפי' בב"ש, ושאר בני אדם אין חייבין אלא בכשיעור עיי"ש. והנה רבנו בעצמו הקשה מאומן דרך אומנתו דחייב. וחזרך בעצמו ובחירוצו מסולקת קושית הגרב"ע ז"ל. (הגהות שכר טוב)

ח) נ"ב והלא משנה שלמה שגינו דהמצניע וכ"א אינן חייבין עליו אלא כשיעורו והיינו משום דהמצניע עצמו אחשבי' וה"נ דכוותי' דלגבי בעליו שפיר חשיב השריפה למצוה רצ"ע. (מהרב בצלאל הכהן)

מתספורת כמו שכתב בדרכי משה. עוד כתב הר״מ דמה שכתב ואין צריך להמתין וכו׳ פירוש וירחץ בצונן, ער כאן, ואם כוונתו שרמ״א לא מתיר בערב יום טוב אלא בצונן אשתמיט ליה דברי דרכי משה ביו״ד שכתב שם בשם תרומת הרשן סימן רפ״ז דמתיר אף בחמין אנן נוהגין ואם כוונתו על יום טוב עצמו דכתב רמ״א בסימן תקי״א דנוהגין לאסור רחיצת חמין וקשיא ליה מאי דקאמר ואין צריך להמתין הא איסור הוא לכך פירש דירחוץ בלילה בצונן וכן משמע במגן אברהם והוא תמוה הא גם אפילו באין ערב יום טוב שרי בצונן בשביעי לאבילות אפילו ביום כמו שכתב הש״ך סימן שפ״א, ובאמת לא קשה מידי מסימן תקי״א רבכהאי גוונא שם מותר אף בחמין, גם יש לומר דרמ״א אשמעינן כיון דאין איסור רחיצת חמין ביום טוב רק משום חומרא וגזירה הוה אמינא דטוב יותר להתיר ביום טוב מלהתיר לרחוץ בערב יום טוב באבילות קא משמע לן רלא. וראיתי בשיירי כנסת הגדולה שתמה על רמ״א ביו״ד שהוציא דין זה דאסור לספר עד סמוך לחשיכה מהר״י מינץ סימן ד׳ ובמהר״י מינץ מבואר דמותר לגלח כל היום לכך האריך דנרחק להוציא דברי רמ״א ממשמעותן דמה שכתב ביו״ד סמוך לחשיכה קאי על רחיצה וכיבוס אבל גילוח מותר, ער כאן, ואינו נכון למעיין בלשון רמ״א שם גם אם כן יציבא בארעא וכו׳ דגילוח וראי חמיר מכיבוס וכן בב״ח וכל אהרונים מבואר שדעת רמ״א דאסור בגילוח וכמבואר ברמ״א ולבוש כאן גם לא דק דרמ״א לא הוציא ממהר״י מינץ אלא רבערב פסח עדיף לגלח קודם חצות וסמך עליו בזה אבל בשאר ערב יום טוב פסק בהדיא כמהרי״ו סימן י׳ דאסור בגילוח עד ערב וכן מבואר בדרכי משה ליו״ד, ובספרי ליו״ד העליתי נמי שרברי רמ״א נכונים הם כמו שכתבתי דמותר לרחוץ בערב פסח תיכף ער אחר חצות, והש״ך שהשיג עליו לא דק בזה כי הוא הבין שרמ״א הוציא זה ממהר״י מינץ ולכך תמה עליו עיין שם וליתא ברמ״א פסק בזה כתשב״ץ שהביא בית יוסף ואור זרוע וכמו שכתב בדרכי משה להדיא, ומה שכתב הש״ך דהב״ח השמיט מדברי רמ״א דערב פסח מותר בכל לא דק דסמך על מה שכתב אחר כך בשם תשב״ץ רמותר וכל זה ברור למעיין ודו״ק כי דרכי לקצר בספר הזה, העולה מזה ראם הל שביעי בערב הרגל אסור בכל עד סמוך לחשיכה וסמוך לחשיכה מותר לגלח ולרחוץ בחמין אבל בערב פסח מותר לגלח קודם חצות ולרחוץ ולכבס תיכף אחר חצות:

סעיף ט

ל״ אפילו פגע וכו׳. ואם געורו בו אף ביום שלושים מותר ועיין סימן תקל״א. כתב שיירי כנסת הגדולה על מה שכתב הטור ומיהו כתב הסמ״ק וכו׳ זה לשונו, וכן כתב ביו״ד סימן ש״ץ משמע דהכי סבירא ליה, ותימא איך סתם שלא כדעת הרא״ש דאוסר וכן פסק בשולחן ערוך, ויותר תימא על בית יוסף שלא ערער בזה כלום ער כאן לשונו, ותימא לתמיהותו דביו״ד סימן ש״ץ סתם הטור כהרא״ש גם אשתמיטתיה דברי ב״ח סימן שצ״ט דכתב דטור פוסק כהרא״ש ולא כתב מיהו כתב הסמ״ק וכו׳ אלא דנהג כמוחו להקל שלא ישנו ממנהגם, ובזה ניחא לי קושייח בדק הבית לבית יוסף על הטור ודו״ק כי קיצרתי כיון דלדינא נוהגין כשולחן ערוך:

סעיף י

יא אחר תפילות וכו׳. משמע דצריך להתפלל מנחה תחילה דאז חל עליו קדושת הרגל ודוקא בהיפך שרי שבאין לכבוד הרגל אבל שאר ריני אבילות כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעלים נוהגין עד שתחשך (מגן אברהם), ועיין בראב״ן דף פ״ד דמשמע דלאחד תפילת מנחה הכל שרי:

יב אבל לדידן וכו׳. תימא ביו״ד סימן שצ״ט סעיף ה׳ כתב רמ״א על ויש מתירין סמוך לחשיכה וכן נוהגין, ותירצו הלבוש וב״ח וט״ז וש״ך ומגן אברהם דהכא לדינא ושם למנהגא דמשום כבוד יום טוב נוהגין להקל ובעיני תמוה לפרש דוחק זה ויותר תימא שראיתי בדרכי משה לשם וזה לשונו, כתב ר׳ איסרלאן הואיל ואנו נוהגין דאם הרגל מפסיק שבעה מותר לרחוץ בחמין אם כן אם מת בערב שבת ואותו שבת הוא ערב הרגל מותר לרחוץ בערב שבת ער כאן לשונו, ולדידן דנוהגין איסור רחיצה כל שלושים רינו כדין תספורת וכן נוהגין עד כאן לשון ררכי משה, הרי להדיא שכתב רמ״א דהמנהג להחמיר, וכן מבואר מדלא כתב בהגהות שולחן ערוך דין דתשמיש המטה דמותר אף במת בערב שבת אלא על כרחך סבירא ליה דהמנהג להחמיר לעולם, ועוד תימא דלקמן סימן תר״ו כתב רמ״א דמשום טבילות מצוה מותר בערב יום כיפור אלמא דבכל שאר ערב יום טוב אסור, לכן נראה לי פשוט וברור דחסר מדברי רמ״א ביו״ר הך מילי ולדידן דנוהגין וכו׳ אסור ועל זה כתב וכן נוהגין והיינו ממש כמו שכתב בדרכי משה הנזכר לעיל אלא דבעיני המון יהא זה לחידוש להגיה כל כך. אומר אני לרווחא דמילתא דיש לומר עוד דמה שכתב רמ״א וכן נוהגין היינו בקובר מתו שבעה ימים קודם הרגל דמותר סמוך לחשיכה דלדעה הראשונה אסור עד הלילה כמו שכתב הבית יוסף שם וכן מצאתי בפרישה שם, עוד יש לומר דמיירי אפילו תוך שבעה וקאי על רחיצת צונן דמותר אחר שבעה עיין מה שכתב הש״ך סימן שפ״א וכן יש לומר בכובס במים לבד דמותר נמי אחר שבעה כמו שכתב הש״ך סימן שפ״ט ס״ק ב׳, ולא קאמר אלא דנוהגין להתיר סמוך לחשיכה, אבל במים חמין וכיבוס בנתר ובורית אסור. כללא דמילתא דיש לנהוג לאיסור להלכה למעשה:

סעיף טז

יג ושמיני עצרת חשיב כשבעה וכו׳. דוקא במת קורם הרגל חשבינן שמיני עצרת לשבעה אבל מת ברגל או בחול המועד לא חשבינן שמיני עצרת רק ליום אחד (ט״ז ומגן אברהם):

ח״ל. כך בשעה שניטל בטל תורה כו׳. וא״כ וודאי גם אחר המיקה נקראת תורה דלי׳ ופסיר מהני מחילתו (כקודם מיתה לאח״כ. ודומה עכ״פ למחילת ההספד. כבוד הנשמה כו׳):

וכל זה לפירש״י. אבל בשמ״מ יש עוד פי׳ דנטילתה כנחיצתה קמי על הנשמה. אלא שהנשמה עם התורה נדמו זה לזה. שמניסה קרויים נר וכדאמרינן גבי קדיעה הרי זה דומה לס״ת שנשרף כו׳. וא״כ לפ״ז לכאורה ודאי פשיטא דלויה כהספדא ומהני מחילה. וכ״ז אף למאן דקרי ותני. ולתרץ אף לפי מ״ש רמ״א דעכשיו הכל כמאן דקרי ותני כו׳ כנ״ל. אבל למאן דלא קרי ותני לענין ביטול שאר מלאכות פשיטא לכאורה דלא חמירא יותר מספידא על כל פנים. ומהני מחילה כו׳:

שאלה כ״ו (לסי׳ ש״ץ)

ליענין מה שנסתפקתי בבר בענין ג״ח דשיעור נערה שברמ״א סי׳ ש״ץ מאימתי מתחילי׳ הג״ח אם מהתחלת התבילות או אולי מעת שנגלה א״ע מקודם. וכת״ר (כמדומה) פשט לה דהיינו מגילוה דקודם. הנה לכאורה בגוף לשון שיעור נערה שברמ״א יש להסתפק גם כן בכוונתו דלכאורה סובל ד׳ פירושים. א׳ דבנערה עלמה אינה שעה מוריד כלל כ״א הכל תלוי בשיעור הראוי לנעור. דוגמת לדבר נבי נ״ח א׳ בגמ׳ משתה״מ עד שתגלה רגל כו׳. ופי׳ הראשונים דהיינו שיעור חצי שנה. זה עיקר השיעור לפ״מ דקי״ל דגם בזמן הזה צריך ח״ש (ואף אי מדליק אח״כ) עמ״א סי׳ תרע״ב סק״ג ופ״מ. גם גבי נדה איזהו זקינה כל שקורין לה אימא כו׳. ופי׳ הפוסקים על פי ירושלמי כל שראוי לבך. ועמ״מ סי׳ קפ״ט סקי״ג דקפידת אינה מעלה ומוריד כו׳. (ובפ״מ על ירושלמי למ״כ וכ״ע) וע׳ טו״ח סי׳ תרל״ט גבי משפטרת הזקפה ע״ש. ב׳ דהשיעור הוא היכא דלימא דלמיקס לנערה כגון דליכא חבירים וכה״ג. ג׳ דכוונת השיעור לומר דבגיר מהכי אינו מועיל הנערה כ״א אח״כ תלוי בנערה. ד׳ לומר דכשהגיע לשיעור זמן זה שוב א״ל לנערה. וקודם לכן תלוי בנערה:

והנה לב׳ פירושים הראשונים נראה כיון דהשיעור היינו לומר דבכדי זמן זה ראוי לנערה (משתמת) א״כ הוא תלוי בגודל השערות וראוי לתשוב מן גילוה דקודם. אבל לב׳ פי׳ האחרונים. כיון דלפי״ז השיעור הוא ענין בפ״ע לומר שבגיר מהכא אינו מועיל הנערה או שביאר על כך א״ל לנערה נראה יותר שהשיעור מתחיל מן האבילות ככל השיעורים דז׳ ולמ״ד ויב״ח. (הגם שגם לפי״ז יש מקום לומר דמ״מ השיעור מודה דראוי לנעור ואשר ע״כ אף שאנו רואים שחבירו אלו נערו בפחות מכן אז אלא נערו ביתר ע״כ בטלה דעתם. ולפ״ז ככל תלוי בגודל השערות וראוי למנות מגילוה דקודם. א״נ לפענ״ד לומר כן דמנלן חוזק השיעור עד שנת׳ בטלה דעתם. כיון דלב׳ פירושים אלו הא דאמר בגמ׳ עד שיגערו היינו נערה ממש כו׳):

והנה בס׳ בר״י שם הביא בשם רבינו יעני׳ הראשון דאף אם לא נערו א״ל יב״ח ראוי הנערה היא המתרת השיעור הראוי לנעור הוא שמתירין כו׳ ע״ש. מלשון זה לכאורה משמע כפי׳ הא׳ הכ״ל. אלא שלא קבע שיעור מוגבל לזה. ורמ״א (וש״א) נתנו שיעור מוגבל. (וזה שסיים הבר״י ע״ז ועמ״ש מור״ם כו׳) אבל נראה ודאי שאין דעת הפוסקים כן שכולם העמיקו שתיתת לשון הגמרא עד שיגערו כו׳ דמשמע נערה ממש. וכמו עד שיגיע הרגל וינערו כו׳ דגבי ניהון סי׳ שפ״ט דנראה דהתם ודאי ל״ש לומר דשיעור שראוי לנעור קאמר דהתם שגערה ממשן רק מלד כבוד הרגל כו׳. א״ו דר״ל דמ״מ בעי׳ נערה ממש גם כן וכן גבי הליכה שהוד׳ בשפ״ט ס״פ נראה דל״ש שיעור כ״א נערה ממש. וכפרש מד׳ הגהת סמ״ק כמבואר בהדי דנערה שבגמ׳ היינו נערה ממש. (והיינו בתוך לת״ד הפנים כו׳). וכן משמע בהדיא מדברי הכ״מ וכ״ש בפי׳ דברי הרמב״ם. וכמו״כ ממ״ש בב״י בפי׳ דברי הרי״ף דאחמי למשוטי נערו תוך ל׳ כו׳ משמע הכל דנערה שבגמרא ופוסקי׳ היינו נערה ממש. ויותר נראה דגם רבינו יעני׳ ז״ל אינו ר״ל שאינו תלוי כלל בנערה ממש. אלא דר״ל דטעם דחלוקן בנערה אינו מלד הנערה עצמה אלא שזה שיעור וסימן על גודל השערות וסע״כ כל שגדלו בשיעור שראוי לנעור שייי אף שלא נערו מאיזה סיבה ומ״ש שלא נערו היינו מאיזה סיבה וכגון בדליכא חבירים וכה״ל. וה״ז כעין פי׳ הב׳ הנ״ל. א״נ מ״ש אם שהה שיעו׳ שראוי לנעור כו׳ ר״ל בדשהה הרבה בענין שאנו רואים שוודאי היה ראוי לנעור (אפילו שמות מיב״ח) שרי אפילו בדאיכא חבירים ולא נערו. וכל״מ בנערה בדלא שהה כ״כ ויש להסתפק אם הגיע לשיעור ראוי לנערה סמכינן במה שרואים אם נערו בו א״ל אה״ו מעין ע״ד פי׳ הד׳ הנ״ל. ואיך שיהי׳ דעתו ז״ל בל כל פנים ד׳ הגמ׳ וכל הפוסקים והוא כמ״ש הכ״מ אב״י בפי׳ ד׳ הרמב״ם ודאי מעין שאין לומר שהכל תלוי בשיעור זמן ושאין כ״מ בנערה ממש כלל כפי׳ הא׳ הנ״ל וכנ״ל (ובפי׳ הב׳ הנ״ל אין כ״מ בנד״ד דאיכא חבירים כו׳). והנה בס׳ עיקרי דינים מי״ד סי׳ ל״ו אות ד׳ ראיתי שהביא בשם ס׳ בית יהודה דבנערו עליו בשעה חדשים ולא נערו בו דלהלק״ע יש עד שילבין ראשו והממבר ב״י הנ״ל חולק עליו ומתיר אחר יב״ח כו׳ ע״ש. והנה מהא דרבינו יעני׳ ז״ל הנ״ל וודאי נראה דע״כ לו׳ דלא שמיע׳ להו (וי״ל אי הוי שמיע׳ להו אי הדרי בהו כיון שדברי רבינו יעני׳ הנ״ל בתשו׳ כ״י ודאי אינו מפורסם ע׳ כלנים). אבל וודאי דלא נעלם מהם דברי רמ״א במקומו. ואם כן על כל פנים נשמע מדבריהם שע״כ לא פירשו דברי רמ״א כפי׳ א׳ ופי׳ ד׳ הנ״ל כמובן. וגם כפי׳ ב׳ הנ״ל נראה גם כן דלפ״ל. דכל דהאי גוונא ה״ל לפרשו ועוד שמעתן דברי הבית יהודה הנ״ל מבואר גם כן בספרו שבט יהודה על יו״ד סי׳ ש״ל אות ו׳ ושם מבואר דבין איכא חבירים ובין ליכא ס״ל דכל שלא נערו זמנו הוא יב״ח. ואף על פי שקאי התם רק לקיים המנהג שמעיין ירחה דהוספת המנהג הוא רק לענין דגם נערה לא יועיל קודם יב״ח כרי שלא לחלק כו׳. אבל בלי נערה ס״ל דמדינא אסור יב״ח על פי ירושלמי כו׳ ע״ש (ואף על פי שמ״ש זה בשם ירושלמי נראה דז״א ואגב שיטפי׳ נתחלף לו ממ״ש בירושלמי שפ״ג דמ״ק גבי ניהון שיעור יב״ח וכמובא גם כן בפוסקים ועוד׳ ספי׳ שפ״ע מה שאין כן גבי תספורת הרי אמר בירושלמי שם עד שיעלה פרע ויגערו כו׳. וכמובא גם בכל הפוסקים וגם הוא עצמו הבוא כן שם. מ״מ איך שיהיה נשמע דס״ל דמעיקר הדין כל שלא נערו בעינן יב״ח בין איכא חבירים ובין בדליכא). ומהילא מסתמא גם דברי הלק״ע שמובא בספרו ב״י הנ״ל דס״ל דיש עד שילבין ראשו הוא גם כן בכל גווני. אם כן ע״כ אינם מפרשי׳ דברי רמ״א הנ״ל כא׳ כפי׳ הנ״ל דשיעור ג״ח היינו דבגיר מהכי ל״מ נערה ואח״כ תלוי בנערה (עד יב״ח להב״י הנ״ל ולהק״ע לעולם בעי׳ נערה דוקא) וכ״מ מדברי הד״מ דאחר שהביא ד׳ מהרי״ל בשם אחנודה דשיעור נערה ג״ח ודברי הכלבו דשיעור נערה ל״י אחר ל״י כ׳ ומדברי הב״י משמע דלאחר ל״י הוי שיעור נערה כו׳. ומשמע (לכאורה דר״ל דמהב״י משמע דלא ס״ל כאחנודה וכלבו הנ״ל והרי מד׳ הב״י מבואר דס״ל דבתוך ל״י לא מהני נערה ואח״כ תלוי בנערה. משמע דס״ל דשיעור ג״ח דאחנודה ול״י אחר ל״י דכלבו היינו לו׳ דבתוך הזמן לא מהני נערה ואחר כך תלוי בנערה (ואם הי׳ הפי׳ בהשיעור דתוך הזמן תלוי בנערה

בגערה וחמ"כ ח"ל גערה אין רחיה מהכ"י דפליג וכש"כ בדברי הכלבו שכ' ל"י אחר ל"י אם נאמר שהפי' לומר דשיעור התלוי בגערה הוא בתוך ל"י השניים אם כן מזה מבואר גם כן דבל"י הראשונים לא מהני גערה וה"ז כד' הכ"י). אך הנה בחמת דברי הכלבו לקות מהסמ"ק (ונראה שהוא הפו' הראשון שמשמע בלשון זה דשיעור גערה) ומבואר בהדי' בהגהת הר"פ שם (והוא מה שהביא הכ"י בשם הגמ"י בשם סמ"ק) דבל"י השניים תלוי בגערה וקודם לכן לא מהני גערה ואחר כך ח"ל גערה. ומסתמת וודאי דס"ל דכ"ה פי' ד' הסמ"ק. ועוד שהרי הביא בשם ירושלמי דשיעור גערה ל"י והיינו ע"כ ל"י השניים וכוודאי לא יחלוק הסמ"ק על הירושלמי ולומר דבל"י אלו תלוי בגערה כמבואר מדברי הר"פ (וזה על פי שכתבתי לא מלאתי לשון זה בירושלמי כ"ל דהיינו ממאי דאמר שם עד שיעלה פרע או עד שיגערו כו' (כני' שלפנינו ולא כגירסת התוס') וס"ל דשילוח פרע היינו ל"י כבנזיר וכ"ל או שיעלה פרע ל"י אחר ל"י הראשונים ואז ח"ל לגערה או שיגערו כו' וה"ז יכל"ל) ולפ"ז היה נראה דגם בדברי הרמב"ם יש לפרש כן. ועוד הרי ההגהות נתן טעם למ"ש הסמ"ק דרגל שלאחר ל"י מפסיק הגערה אף על פי שבירושלמי אי' דכל שאינו משום ל"י אין הרגל מפסיק. והיינו משום דדין גערה אינו נוהג כ"א ל"י השניים והוי דבר המשוס ל' כו'. הרי מבואר דמפרש הר"פ ד' הסמ"ק הכי דאם היה הפי' דאחר ל"י השניים תלוי בגערה אם כן אף אי הרגל מפסיק ל"י השניים אכתי הי' תלוי בגערה והסמ"ק כ' דרגל מפסיק וא"ל לגערה. ועוד דהלשון בעלמו בסמ"ק וכלבו ל"י אחר ל"י אינו סובל כ"א פי' זה דאם הפי' דרק אחר כך תלוי בגערה ובתוך הזמן לא מהני גערה אם כן אין חילוק כלל בין ל"י הראשונים להשניים והל"ל ששים יום מהו ל' אחר ל' א"ל הפי' כנ"ל. ומעתה איך שכן הוא פי' דברי האומר דשיעור גערה הוא ל"י אחר ל"י נראה דמסתמא גם פי' דברי האגודה האי' דשיעור גערה ג"ח הוא גם כן ע"ד הנ"ל. שהרי שניהם בל' א' נאמרו בדברי מהרח"י שבד"מ (אלא שבספקי מהרח"י שלפנינו אין הלשון כן וכן במהרי"ל ויש' אי"ה) ושניהם גבי הדדי הובאו בפוסקים הנ"ל והיינו פלוגתא דרבוותא שבמהרחי"ה ומ"ח בשו"ע ומשמע דבסגנון א' הם. נמצא לפ"ז הפלוגתא היא רק אי צריך גערה בחדש השלישי א"ל. ובחדש הב' לכ"ע תלוי בגערה. (ובחודש הא' לכו"ע לא מהני גערה) ואחר ג"ח לכ"ע א"ל גערה ודלא כדברי הלק"מ וב"י הנ"ל דלשניהם עד יב"ח על כל פנים בעי' גערה. וז"א לפי הנ"ל. ולפי זה ע"כ לדחוק בדברי הד"מ במאי דסיים ומדברי הב"י משמע כו' כנ"ל. אינו ר"ל דמהב"י משמע דלא כאגודה וכלבו. אלא ר"ל דבהא דנשמע מהכלבו דבתוך ל"י הראשונים לא מהני גערה גם מדברי הב"י נשמע כן. אי נמי ר"ל דמהב"י נלמד דפי' דברי הכלבו הוא ע"ד הנ"ל ולאפוקי דלא ימאת דהפי' במ"ש שיעור גערה ל"י אחר ל"י היינו דלאחר ל"י השניים מתחיל דין גערה כדלעיל או דלא ימאת דר"ל דמתחילת האכילות עד סוף ל"י השניים נוהג דין גערה כו'. (וכוודאי כ"ז דוחק אבל מה נעשה כו'). ולאיתי בפ"מ על מ"א סי' תקל"א סק"י שהביא בשם הטו"ש דבחל יום שלישי בשבת ערב הרגל דשרי בחה"מ. והיינו ע"כ ע"י גערה לפ"מ דקי"ל דאין הרגל אפילו אחר ל"י מפסיק הגערה דלא כסמ"ק (וכ"ה בא"ז וא"ר בהדי'). וסיים הפ"מ דע"ז הראה המ"א ליו"ד סי' ס"ן דשיעור גערה דוקא ג"ח אם כן לא יצויר זה עכ"ל. משמע דר"ל דלפי"ז כל הג"ח לא מהני כלל גערה. וא"ע. דלפי הנ"ל ז"א. ולכ"ע יש קיום לדינו של הטו"ש (ובלא"ה לשון לא יצויר שבפ"מ אינו מובן לי (דעל כל פנים יצויר כשכלו הג"ח בשבת ערב הרגל) גם מה דסיים שם ואתמנא כמקום

דטהגין שיעור גערה בפחות יצויר זה גם כן אינו מובן לשון כותבתם בזה) גם בחמת הרי מגוף דיני של הטו"ש אשר כ"כ גם כן הרבה אחרונים. ועי' עק"ד חא"ח סי' כ"ז אות ג' ד' ומי"ד סי' ל"ז אות ל"ג ל"ז מ"א שהביא הרבה רבנים ופוסקים שדינו בדין הנ"ל ובדין חל ל' ברגל וכהאי גוונא. וכן בברייתא הנ"ל באות ג'. שמדברי טולס נשמע שאף על כל פנים פשוט שאחר ל' הראשונים מהני גערה לכ"ע. ואם כן (לכאורה) ע"כ הפי' בדברי רמ"א עד פי' ד' הנ"ל (אלא שלפי"ז נ"ש מ"ש בתשוב' שמש לדקה א"ח סי' כ"ה דל"ב ע"ב וכ"ז לפ"ד הב"י כו' לא כחומרת האשכנזים שהביא רמ"א כו' דלפי הנ"ל אין פלוגתא בהתחלת דין הגערה. ודוחק לומר שכיון למ"ש רמ"א דבמקומות אלו נוהגין כו' יב"ח דלמ"ב. וכמ"ב אינו מובן לפ"ז מ"ש בתשובה כ"ב תאיה ססי' י"ד ואף שאנו מחמירים בשיעור גערה ורמ"א כתב ג"ח כו' ע"ש. ויש' אי"ה). והנה כ"ז כתבתי לפ"מ דמשמע מלשון רמ"א שיש פלוגתא מעיקר הדין בשיעור גערה שבגמ'. שב"מ ממ"ש שיעור גערה יש בו פלוגתא ונוהגין כו'. דמשמע שהפלוגתא מעיקר הדין אלא שאנו נוהגין כמ"ד בג"ח כו'. וכן משמע לפי הלשון שהעתיק בד"מ מד' מהרי"א דבס' אגודה נמצא דשיעור גערה הוי ג"ח כו'. משמע דמדינא קאמר דשיעור גערה שבגמ' הוא ג"מ. שהרי ל' שיעור גערה שבכלבו וסמ"ק היינו מעיקר הדין כדמשמע מהנהגות על פי ירושלמי. וכ"מ ממ"ש הד"מ ומדברי הב"י משמע כו'. שזה הכל מדינא. אך באמת במהרח"י שלפנינו הוא בזה"ל וכתבת כו'. מס' אגודה דגערה נהגו ג"ח כו'. מזה משמע דאגודה עצמו לא אחי עלה כ"א ממנהגא ונם אין שם לשון שיעור גערה כו'. וז"ל תשובת מהרי"ל סי' כ"ב ועיין מהרי"ל ה' שמחות (דפ"ב ע"א) ואיסור גילוח טהגים באוסטרייך יב"ח כו'. אבל באלונה הא"ה לא נהוג. וכיום נוהגים שיעור גערה דהיינו ל' אחר ל' אבל באגודה כתב ג"ח עכ"ל. ונראה דבכל אלו אאיסור גילוח שבראש דברו דהיינו ודאי איסור לגמרי (אפי' לא ע"י גערה) דבאוסא נוהגין איסור יב"ח. ועוז"א ונוהגים. (ר"ל איסור זה (במשך) שיעור גערה דהיינו ל' אחר ל'. ובאגודה כתב ר"ל מנהג האיסור ג"ח. ולפי"ז בשיעור גערה ליכא פלוגתא אלא דלכ"ע היינו ל' אחר ל'. רק הפלוגתא הוא במנהג האיסור לגמרי דלמר נוהגין איסור זה רק במשך שיעור הגערה דהיינו שמדינא תלוי בגערה (והטעם מובן דמאחר שבשיעון גערה לא רצו לסמוך לגערה אי מנוס ל"פ אי מנוס דבאמת הגערה ענין מסופק ותלוי בדעת בע"א ולזוגם שבשירלה להתיר לו יגער בו כו'. אבל אח"כ דמדינא לא בשיעון גערה כלל למה נחמיר ונומר נהגו איסור ג"ח ומר יב"ח כו'. ולפי"ז גם מ"ש מהרח"י בשם האגודה דגערה נהגו ג"ח ע"כ לפרשו בענין דר"ל דגילוח ע"י גערה נהגו איסור ג"ח. והוא דוחק. ואם אולי בכל אגודה ס"ל דגם אחר ג"ח בשיעון גערה ממנהגא עכ"פ א"ש קצת דר"ל דגילוח ע"י גערה (שמדינא הוא בל"י השניים) נהגו לעשות כן לאחר ג"ח (או לבסוף ג"ח) א"א דאגודה (ומהרח"י) לא ס"ל בשא כסמ"ק דשיעור גערה ל"י אחר ל"י דמזה משמע דאחר ל"י השניים ל"ב גערה כמ"ש הר"ש בהגהות אלא ס"ל דלעולם בשיעון גערה כפשוטו לשון הגמרא שלנו. (וכדעת הלק"מ דלעיל או יב"ח עכ"פ כדעת הבית יאודה) ויח' אי"ה). וא"ש טפי הלשון דר"ל דגילוח ע"י גערה שבגמרא נהגו להמתין ג"ח. א"ל דקאי על החבורי הגוערי בהאכל. ור"ל דנהגו להמתין מלגעור ג"ח. והנה באמת אם מ"ש הגהת סמ"ק בשם ירושלמי דשיעור גערה ל"י לא נמצא בירושלמי לשון זה כדלעיל אלא מלאתי זה. וגם בכל הפוסקים נראה שלא הובא כן. וכבר נתבאר דלפענ"ד כתב כן שפ"י מ"ש בירושלמי עד שיעלה פרע או עד שיגערו כו'. וס"ל דשילוח פרע היינו ל"י

שלאחר

שלאחר ל"י הראשונים. (דכל המתים). ומלה מטאר דאם שהה ל"י השניים מ"ל לגערה ולפי"ז ממילא הדבר תלוי בחלופי הגירסאות דלגירסת התוס' שיעלה פרע ויגערו כו'. לא נמלא שורש לזה. כלל לומר שאחר ל"י השניים לא בעינן גערה. ובודאי שאין כח בשום שוסק להגביל זמן קבוע לעורך גערה המזכר בגמרא בסתימות אם אין רמז לזה בגמ'. ומה שפירש הכ"מ וכ"י כדברי הרמב"ם ה"ז ג"כ עפ"י גירסא זו יגערו כו'. בירושלמי גם בלא"ה נידול פרע הרבה מאד שאני דסברא הוא וכן י"ל בדברי ר' יעקב' ז"ל שבבריי' אבל להגביל זמן ב"ח אין סברא בלי ראי'. ועכ"פ כל הפוסקים שסתמו דבריהם ולאי משמע כולהו ס"ל דגם אחר ל"י השניים בעינן גערה. וגם אפשר דהפוסקי' דפליגי על סמ"ק כמ"ש הרגל שאל אחר ל"י מפסיק הגערה הוא מה"ע. שהרי הר"ן נתן טעם לסמ"ק משום דכיון דשיעור גערה ל"י הוי דבר דמשום ל' כו'. א"כ אותן דס"ל שאין הרגל מפסיק היינו מטעם דלא ס"ל הא דשיעור גערה ל"י כו'. והא בהא תלי' (אלא שהרמב"ם דס"ל כני' או עד שיגערו כו'. ועכ"ז ס"ל דאין הרגל מפסיק אפי' אחר ל"י ג"ל דלא ס"ל דשילוח פרע היינו ל"י כדלעיל. אלא כפי' הכ"מ וכ"י כו'. א"כ אף דס"ל בהא כסמ"ק לא ס"ל סברת הר"פ דמה"ה נק' דבר שמשם ל'. דכוונת הירושלמי במש"א דבר שמשום ז' ול' היינו ל' הראשונים דוקא) ועכ"פ במה שלהסמ"ק והגהות אחר ל"י השניים לא בעינן גערה ורחה ודאי דפליגי הפוסקים. ויש שרש לזה. אבל במה שלדעת הסמ"ק מהני גערה בל"י השניים בהא ראיה דודאי אין חולק מדינא דאין הרמז בגמ' ופוסקי' לומר שיש זמן דלא מהני גערה הרי סתמא אמרו עד שיגערו כו'. (והא דתוך ל"י הראשונים לא מהני גערה סברא הוא דודאי לא מדיף אי"א משאר מתים. וגם לשון הגמרא ע"כ המתים מסתפר לאחר ל"י על אי"א עד שיגערו כו'. מורה כן וכמ"כ לגירסת שילוח פרע ויגערו כו' בירושלמי. מבואר דתרתי בעינן שילוח פרע דהיינו ל"י וגם יגערו. כדפי' הכ"י בד' הרי"ף). נמלא לפי"ז אי איתא פלוגתא (בראשונים) בעיקר דין הגערה שבגמרא בהא פליגי דלהסמ"ק וסיעתו אחר ל"י השניים ל"ב גערה ולש"פ לעולם חלוי בגערה. (כהלק"ט אי עד יב"ח כדבי' יהוד' דסבר' הוא דלא מלינו שום אבילו' אחר יב"ח (וגראה דה"ה בגיהון ולילך לסחי' למרחוק כו') ולהב"י לדעת הרמב"ם עד שישלח פרע הרבה מאד וגראה דב"ה דעת רבינו יעקב' ז"ל הנ"ל) אבל להגביל לזה שיעור ג"ח גראה דליכא למ"ד. וכמו"כ דלא יועיל אחר ל"י הראשונים גראה ג"כ דליכא מ"ד וכנ"ל דבלי ראי' ורמז בגמרא וירושלמי א"א להגביל זמן נגד סתימות הגמרא. והפלוגתא שבמהרי"ל ומהרא"י ע"א הוא דפליגי במהגה לאסור הכל דדבים מחמירים בזה במשך שיעור הגערה דסמ"ק והיינו ב"ח והתנודה מחמיר בזה ג"ח ובחוסמ' יב"ח (או אף אח"ל דמ"ש במהרי"ל דרבים מוהגין שיעור גערה כו' ר"ל שמנמידין פל עיקר הדין כו'. עכ"ז מ"ש אבל בתנודה כ' ג"ח תוכ על חומרא דממהגה כו'. ולאשון גראה יותר בלשון). והד"מ לפי שהעתיק מד' מהרא"י בשם התנודה לשון שיעור גערה שהוא לשון א' עם לשון הכלבו וסמ"ק וגם השמיט מיכת נהגו. (ואפשר נמי שבסמ"ק שלפנינו לא הי' כתב הא דשיעור גערה ל"י אחר ל"י כגראה ממה שכתב כן רק בשם כלבו. וכן נמי לא הי' כתב לפנינו דברי ההגהות וכמו שלא הי' זה בסמ"ק דהב"י כגראה ממ"ש כאן ובא"ח סי' תקמ"ח) אפשר דב"ז גרס לו שהי' שבור דתנודה וכלבו פליגי בעיקר הדין. ופי' לשון שיעור גערה שיש שיעור לימתי מתחיל דין גערה לו לימתי יגערו המבריס דלמר בכלות ב"ח ולמר בכלות ג"ח. ועפ"ז סיים ומד' ב"י משמע כו'. דהב"י פליג וס"ל דאחר ל"י הראשונים נוהג גערה שכן מבואר מד' ב"י עלמו וגם מד' הגמ"י שהביא כו'. ומ"מ דבריו שבשו"ע יש עכם קיום בדומה דשיעור גערה שבדבריו הוא ע"ד הנ"ל ומכת מעהגה לבד. והפלוגתא היינו הך שבדברי מהרי"ל ומפרא"י ולא כלום וסמ"ק שמדבריהם שם שבגהות מבואר דקאי על עיקר הדין ושפי' שיעור גערה שבדבריהם הוא להיפוך ר"ל שבאוף הזמן תלוי בגערה ושאח"ל ל"ב גערה כו'. (ובזה ליכא מ"ד ג"ח אלא כו' וכנ"ל) ולדינא לכאורה כיון שהב"י לא ס"ל כלל שישרה בגערה. ודברי רמ"א עכ"פ מבואפים (וכ"ש שלא גראה כלל מלשונו שבא להקל על דברי הב"י) וגם בכך דנ"ח עדיין ספק על כל פנים אם מעת הגילוח או מהתחלת האבילות גם אם מעת הקילוח אם כן בשכלו הג"ח תוך ל"י השניים יהיה קולא למעשה נגד סמ"ק כו'. ולא משמע כן במהרי"ל ומהרא"י. (ובסידור ח"ד גם כן אין מבואר כ"כ לא זה ולא בעיקר הפי' שהרי לא ביאר בפי' שלאחר ג"ח לא לרך גערה וגם משמע מדבריו דתוך ג"ח ל"מ גערה. והיינו ממנהגא על כל פנים כו' כנ"ל) אם כן לבאורה קשה להקל בתוך ג"ח מהאבילות בלי גערה על כל פנים. (שהוא דינא דגמרא על כל פנים כו') וכ"ש שאו' שבמחניהו מהגין להחמיר יב"ח ולא עד שיגערו. והיה לפענ"ד דעל כל פנים גערה בעי' וכזה היה אפשר לסמוך דגם אי בהאי גוונא נקרא תוך ג"ח. כיון דהסמ"ק וסיעתו מקילי' לגמרי אחר ב"ח וגם לאחר פוסקים על כל פנים בגערה שרי ולא נאחר כ"ח חומרת האשכנזים ממנהגא לפי הנ"ל וכזה אפשר היה לסמוך שאל' שזה נקרא אחר ג"ח מהגילוח כו'. גם אפשר שלא דיברו כ"א בחול ולא בפנב הרגל:

שאלה כ"ו (לס' ש"ב)

ע"ד מה שהקיל בס"ר שילך האבל (על או"ח) לבהכ"נ בלילה בשביל לומר קדיש. והוא עפ"י מה שלפל בס' בנ"א סי' ח' להתיר לבל אבל ילך לבהכנ"ס בשביל לשמוע קדיש וקדושה. והנם שלא התיר למעשה כ"א בחותו חלר. וגם בפנים שם בלל קנ"ג ס"ג הנית זה. בנ"ע. מ"מ בלילה סמך בח"ר למעשה עפ"י מ"ש רמ"א סי' שנ"ג ס"ב דהמיקל לאלת בלילה מפני הלורך לא הפסיד. (ובפרט שלומר קדיש הוא עובת המת ומרך גדול). הנה בתה"ד מרא דהאי דינא שבמרא"א במבואר בהדיא דהיינו דוקא בשהולך ליהן לבית אחר (ובהאי גוונא) והולך יחידי כו'. אבל בהולך לבהכנ"ס מקום תבורת בנ"א אין חילוק בין יחיד לבלילה ע"ש. (והוכא גם בן במ"א סי' תקנ"ט ס"ק"ח) ועיין גם בן בפסקי מהרא"י סי' קנ"ד מעין זה. ואף על פי שראיתי בשו"ת חודת שלמים סי' ז' שלמד מדברי תה"ד הנ"ל להתיר לשמש אבל לילך לבהכנ"ס לשמש בעורכי בהכנ"ס. (ולא כע"ז סי' ש"ם) ע"ב נ"ל דהתם העסק הוא בע"ש טרם שמתקבצים לשם בנ"א. וכדמשמע מלשון השאלה שם ע"ש. וגם"ש ושם בבהכנ"ס מתבודד במלאכתו כו'. ר"ל דאז אין שם אנשי הקהל עדיין. אבל לילך לבהכנ"ש בעת שהקהל שם הרי נראה מבואר מדברי תה"ד עלמו דאסור, וקלת י"ל דמ"ש מתבודד במלאכתו ר"ל דאף בעת שהליבור שם מ"מ במלאכתו הוא לבדו עושק ולא בחברת אנשים. משא"כ אם מתפלל או אומר קימת עם הליבור יחד כו'. ולכ"ז גם בנד"ד הרי הוא לבדו אומר קדיש אבל גם זה דוחק גדול ומאל ל ובין שבבל דיני אבילות. לילה ויום שוין. כמ"ש רמ"א ס"פ בשם תשובת רשב"א. (ועיי' תשב"ץ ח"ב סי' מ"ד דלאלק כו'. דברי בורות הן ע"ש). אלא שלענין ילאה מביתו. (עם שהוא גם כן דינא דגמרא). תידוש הוא שחידשו בעל תה"ד לפקל בלילה. הבו דלא לוסיף בדבר שבדבריו מופא יותר משמע להמיר. (ובלא"ה דברי הס"ש נ"ע דמשמע שם שרשאי להתיר אף ביום. והרי בתה"ד גם בגוונא דהולך ליהן בבית אחר לא הקיל כ"א בלילה. והיינו שביום אסור מלד ההליבה במקום ובזמן שרבים מתיין

לבטר למקום שקרוב לסחם יותר דלין לבטר הסנהב ומהרח"ם ומהרח"ם וסבע"

תשובה ש"ע עוד להרבני הנ"ל

ומה שמלגת על דבר תתקבל לגותהון שלין מומרים כבית התכל כמקלת מקומות ואתה כשבייתם מתתכל לא אמרת תתקבל כמנהב מקומך ואלקו פליך ואמרת שלמדת בבית מדרשי ולמות שלפי לא מחיתי בתכל שלא אמר תתקבל כבה אחת הדבר ותימה לי עליך שלא שמעת זה ממר שבמדומה לי שזה שלין התכל מומר תתקבל הוא מנהב קבות שלמדו כן בתיב ואיב"ל דלא דמי וכימי מורבי כשהייתי מתתכל על אבי בסים ממרתי בכימי ואסרים לין אבי מעבה המנהב כמ"ש הרמ"ח בחיים סי' תרל"ל שלין לבטות שום מנהב וכו' ואם בתקום מוסיך המנהב לומר ודאי דלין לבטות מפני המחלוקת וכן הדין בכל מנהב :

ובנוף הדבר לאחר העיון ראיתי ב"ם מקום לומנהב בהוא כמ"ש הרמ"ח הנ"ל הבה ביו"ד סי' שפ"ד בשם המחבר בדעת הרא"ש בתשובה בלל כ"ז דאם לין שם מי שיתפלל יכול התכל להתפלל להוליא רבים ידי חובתן ואעפש דאם יש אחר להתפלל לין לתכל לבית ש"ל להוליא רבים י"ח וכן שתם הרמ"ח והבאים אחריו פ"ב דס"ל לבראש"ם לו דהולאת רבים י"ח הוי בלימוד ואסור בתקום דאין רבים צריכין לו לו דס"ל כיון דשל התכל אתומה מדת הדין אינו דאוי להיות שלים בזה דבקריבהו לא לשחתיך בתיב שאין דאוי לעשות שלים לאים אחר מדת הדין מתומה שלינו עיין בתנ"ת בסי' כ"ג ס"ק מ' ואיב"ב לבאורה מימה שהמנהב שבוע שבתכל תוך שבעה בעבה שלים ליבור בביתו ולאיתי בסי' בבים שלשם שבבית שלין נוהגין בדברי הש"ע ולא בתב בעם לזה :

ולפי פנ"ד בעבם בתי"ם מרן הגאון בעל תש"ם בחאי"ח סי' ר"ס דהאידני שלין הש"ל מוליא מחרים י"ח אין בש"ת בולי האי שהרי בל הקהל בתפללין בפני עצמן בחותו עופח מתם שמתפלל הש"ל ולרך לומר לנם בתפילתו בקול רם אינו מוליא אחרים י"ח שהרי בולם צריכין לשמוע ולענות קדיש וקדושה והש"ל הוא רק בתעורר מת אינור לדבר שהוא וכן מ"ב ולכך בבה"ג לא נאמרו דברי הרא"ש ושביר יכול התכל לבוות ש"ל שהרי גם הוא חייב בכל אותן הדברים בל התפילות והבולאות נאמרו בלשון רבים ואם לי הוא ומם לי אחר שותם בשונה ובא"ב מ' לרך לבוות שלומר בקול רם ולכך אין מינוק בל זה בבל בשחאות התפילה אבל בתתקבל לגותהון שלאמר דק שהש"ל מתפלל עבור הציבור והוי בתו מוליא אחרים י"ח לכך אבל"ל דאין הבל יבול להתפלל בל הציבור בן נראה לי שבים הדברים בלת :

ועוד נראה לי לבאר יותר דהא דבב"ב לא אמרי' תתקבל אינם הלבה בפוקה דבאבודרהם אינתא דאומרים תתקבל אבל מנהב בל הפולם בתנהגינו לאין אומרים תתקבל וכי הפשם דבתיב שתם תפילתי והדבר קשה להבין וכי תשום דבתיב שתם תפילתי לא בתשלל בלל והרי אמו מתפללין בל התפילות בתו אחר הימים ומנקבי אלת הש"ם בל צריבו אפילו בב"ב ושוד שתם אומרים יבי' לרגון אמרי אי ומה בן יבי' לרגון אמרי אי בתתקבל לגותהון ורש"י בתיבה אי שתם תפילתי דבשתמו אלוי בריבא ואיב אפשר לאין הגאון מדוייק ב"ב בתה שאומרים תתקבל לגותהון ובי' רתי לבו להתפלל שיפתח לבו שבי הבפים בשמע תפילתינו ולים :

והיי בראה לי הבוונה אפי' אתי שב' בדבריה בתוי"ם אי' תקיב אבל הא דהבנבא לאין אומרים תוי"ח בבית התבל שב' בשם שבבבי"ב שבשם לאין תבל עולה לדוכן והבנוי"ם הבשה בין לאם אבלה לא יבל לאמר ברבת תוי"ח שבות ברבת בבים ובבר תבי"ם בני תיב נ"ב הבשה אבל בא לאין אומרים תוי"ח בתיב ובבוף דבריו הוא מיבב מבום הבוי בבתילת שבוב ובתיב אין אומלין בשבוב תבירו ובשה לאיב לאים בם בתבל ביל לבתר אבל אי' תבבים מבום שתילת שבוב ושתילת שבוב לאו דוחבת בתאבר לשון שבוב אבלת הבי"ד אתירת לסרא בבת לאבת וכריב נ"ב לאבור ובדין לרבך ביאור הא אבו אומרים מבום שבוב וכו' הוא יבשה שבוב פנינו ואבל בל יבראל בם בתיב ולרבך לומר בין דבבבשה זה בם אל עבמו ולבולם יבולו הדם תפילתו לתפילת שבוב אין זה בשתילת שבוב בל בלום בבונת תבירו ובבדבת תבירו ובעבדים אתאר ד' ביאר בבל אבין ברבה הוא תורבב אתפילה ובדבה :

ואיב אפשר לומר דבונת הבתבאים הוא בב דוודאי אם לא בבתב בתם תפילתי וסי' תפילה לבבקיב אל יבראל אפשר אי' אומר אבל בתן דבתיב שתם תפילתי אינו בראה בתפילה אלת בדריבת בבל יבראל אבתיב"ת יבבל אבל יבראל ובם הוא בולל אבלו אבתם ובלך בם אתבבל אוי בדריבת ובבשה שבוב ובלך אין אומרים לאחו בתיב ובאיב"ל אים בבם בתבל דאבור לדרוש בשבוב אחרים אבור הבתבא דאין לומר אתבבל לגותהון בן בראה לפי פנ"ד לבפבר אפשר הבתבא בבתבום שבוהבין בן ובבתבום דבבוב בהוב :

תשובה שע"א עוד להמופלג הנ"ל

מה שמלגת עוד על מה שבמבתי בשמי מלת בבלי בבתיר בתופלג בבה"ב פרק ג"ר מבקיב ב"י ודן (הלך לשולמו בבוהב בימי בחרותו) דהא דבי"ל דביעור נערה שבבה מדבים יש לאחוב מבילות האחרון ולא אבמבת האחלת אחילות הבה בתחת בן בראה לי מבבבת דבבי בי"ל בבבבב בבוביי מבדו"ב סי' י"ד דבבבוות שבהבו לבלה הזבן שבתבוול אם אינו מבלה אותה אתה שבוות ואבבינן ביעור נערה בעינו ג' שבוות ישוי"ם ופ"ב אם דבראש בבי' ג' מדבים הי"ו מבום דבודם ג' מדבים אין הבבבות גדולים ב"ב ואינו מתבוול ואי"ל בולי האי לגילוח עד ג' מדבים ולפי"ז עיבר בבוול אם אינו מבלה הראש לא בעבה אלא שבבות אחרונות והם המתיבים לו לבלה - ואי"ב לא אבע מה אילוב יש בין דבילות הזבן בין דמתבוול בזמן מיבוע מבבי' לי' ביעור נערה אי"ב בוודאי אם בבר גדלו שבבוותיו ערם שבעבה אבל דמבוולו אם יבהה זמן מה אי"ב ג"ב הרי מתבוול ע"י אבילותו בזמן בלר בבו אבי' מתבוול לאחר ג' מדבים אם הי' מתבלה יום א' בודם יתי אבלותו דבריי לי בב' מדבים הי"ל דאוי לן לומר אם בילו שבילות יתבוול אם לא יבלה דאוי לן לבתוב ביעור נערה מבילות אחילות :

מבעבת בילות

ואבדתי ליבב בזה לבון הרי"ף שב' דביעור נערה בבינין עד ביבלו פרש דבבבו בו אבריו ובדבבים ב' פר ביבלו פרש אי יבבבו בו והבי' בבי' ב"ב דתק בעבא לבבון הרבבים בם אחר הראשונים הביהו בידובלבי ולפי ע"ד ליבב עפי' הבי"ל דהבידוב פרש אתבלת דבבלת אבבים יום בדאחרינן לבבין מיר שבתוך אבבים בוודאי אבור לבלה אפי' אם בבר עברו מבעבת בילות ביעור נערה ב' מדבים ואפי"ה אבור תוך אבבים אבל אם לא בבר ביעור נערה לא אבי בבבבים אלא בר ביבבא ביעור נערה . ואי"ב מדוקבק ביאי"ב לבון הרי"ף והרבבים דב' תלוייהו דהיינו בר ביבלו פרש זה דבר הבבי' דאם' הי' ביעור נערה קודם מ"ש בבינין ביעור בידול פרש לאחר אתחלת האבילות אז דאם עדיין אינו זמן תרוכה מבעבת בילות בפי' :

בר ביבבבו בו אבריו בן הי' בראה לי :

אבל אחבת אבלבון אחבת בל הבובבים בא אבבבע בן ואבבר בן ואבבר בבבבבים בבבבב

סימן ריד.

בעזה"י בחדש אדר עזרת לפ"ק.

כבוד תלמידי הב' המופלג חו"ש כ"ה יוסף דוב הכהן נ"י ליעבערמאן בקראסנא. בעת בבויארק יע"א, ארה"ב.

מכתבך קבלתי ואם כי הענין אינו חמור כ"כ אך לאשר אני יודע שאך למען חדש חו"ד באמת כוונתך אמרתי לקחת פנאי להשיבך. והנה שאלתך במה דמבואר ביו"ד סי' ש"ן לענין גילוח למי שהוא אבל על אביו ואמו דצריך להמתין עד שיעברו בו חבירו, ושיעור געברה הוא ג' חדשים אם להשוב הג' חדשים מזמן גילוח האחרון, ואם בדרך משל גילח קודם שנעשה אבל ל' יום אזי א"ל להמתין אלא ב' חדשים או דלמא יש לחשוב הג' חדשים מזמן מיתת אביו ואמו, ל"ש גילח מקודם בסמוך לו, ל"ש גילח זמן רב מקודם, והנה יפה כתבת דוודאי הסברא נותנת להשוב מזמן גילוחו, ולא מזמן שנעשה אבל דמה בכך שנעשה אבל עכשיו סוף כל סוף גוערין בו ושערותיו גדולים, ומלאתי שאלתך כתובה בס' שו"ת מורי מהר"ש שיק חיו"ד סי' שע"ח, וכתב ג"כ כדבריך דהסברא וודאי נותנת להשוב מזמן גילוח האחרון ועיי"ש שהביא ראי' מהגוב"י מה"ק סי' י"ד, אך לבסוף סיים שבמדומה לו שבמנהג הוא להמתין ג' חדשים משעת התחלת האבילות, אך בהב שבמקום שיש צורך גדול בגילוח בכה"ג לא נהגו עיי"ש ולפי"ז שאלתך מבוארת דבנדון אביך נ"י שיש צורך גדול בגילוח שפיר דמי לגלח ועוד נראה דנהי דכתב הרמ"א דשיעור געברה הוי ג' חדשים, ולכאורה קשה איך שייך לומר בזה שיעור, הרי ממ"כ אם גוערין בו א"כ אפי' קודם ג"ח הרי גוערין בו, ואם אין גוערין בו אפי' לאחר ג"ח. הרי בש"ס אינו מבואר להתיר רק אם יגערו בו חבירו [ודוחק לומר דמה דקאמר בש"ס על אביו ואמו עד שיגערו בו חבירו הוי שיעור שיגערו בו חבירו אפי' אם באמת אינם גוערין בו, דמנ"ל לפרש כן בש"ס ועוד דא"כ הו"ל להש"ס למימר על אביו ואמו ג"ח]. ול"ל דמה דפליגי במה הוי שיעור געברה, היינו במי שיושב לבדו ואינו יושב עם חבירו שיגערו בו, ואז הוי השיעור ג"ח. ולפי"ז בנדון של אביך נ"י אם באמת יגערו בו אחר מהחבריס דהיינו שיאמרו לו ששערותיו גדולים אזי מותר אפי' בפחות מג' חדשים:

ובזה יש לישב מה שעמד במהר"ש שיק הנ"ל על לשון הרי"ף והרמב"ם שהרי"ף כתב עד שיגדל פרע ויגערו בו חבירו, והרמב"ם כתב עד שיגדל פרע או יגערו בו ועמד במהר"ש שיק למה כותבין תרוויהו עיי"ש, ולהנ"ל א"ש, דביושב לבדו ואינו יושב עם הבירים אזי השיעור עד שיגדל פרע ואם יושב עם הבירים אזי השיעור הוא שיגערו בו חבירו וגם הרי"ף שכתב עד שיגדל פרע ויגערו וכו' הכוונה בלשון או כמו מכה אביו ואמו וכן מקלל אביו ואמו דהוי"ו של ואמו וי"ו המחלקת הוא והיא מתפרשת בלשון או, והכוונה או בגידול פרע ביושב לבדו [ולפי דברי הי"א שברמ"א הנ"ל הוא ג"ח] או אם גוערין בו חבירו ביושב עם חבירו, והנה לפי"ז הי' אפשר לומר עוד קולא יותר דכל שגערו בו חבירו אפי' הוא תוך ל' למיתת אביו ואמו ג"כ מותר לגלח, ואין להקשות דא"כ לפי"ז יהי' לפעמים באבל על אביו ואמו קול יותר מאבל על קרובים אחרים דבקרובים אחרים בעינן ל', זה אינו דגם באבל על קרובים אחרים בודאי מותר לגלח כל שגערו בו חבירו אפי' תוך ל' ולא נאמר ל' אלא לקולא דאפי' בלא גערו בו חבירו כל שהוא אחר ל' מותר לגלח, משא"כ באביו ואמו דאינו מועיל ל' אלא בעינן גערת חבירו אבל גערת חבירים מועיל לענין גילוח בכל מקום, אלא דבב"י סי' ש"ן נראה הרי בעינו לדבר פשוט דתוך ל' לא מהני גערת חבירים, וכן נראה מתשובת מהר"ש שיק הנ"ל, וכן מדברי הגרע"א בהגהותיו על היו"ד שם בסי' ש"ן וכן פסק בקיצור ש"ע סי' ר"י סעי' י"ב עיי"ש ועיין בפתחי תשובה בסי' ש"ן סק"ג בשם הגוב"י בח' אר"ח,

זמ"מ כיון דכל הני מחמירים תוך ל' ודאי ראוי להחמיר דלא מהני גערה אבל אחר ל' ודאי יש להתיר כל דאיכא גערה:

ומה שאמלת אם בעינן דוקא גערת חבירים או די בגערת שריס, כיון דאביך יושב בין השריס, דגם שריס נקראים חבריס כל שאומנתו הוא ליושב אצלם שהרי כתוב בתורה ויאמלו לים מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וגו' ואע"ג דבגמ' דרשינן כמה פעמים רעהו למעוטי עכו"ס, מ"מ זהו דווקא במקום איסור והיתר, אבל בדרך סיפור ענין בוודאי גם עכו"ס בכלל רעהו לענין זה הנ"ל:

ומה שאמלת עוד אם הוא רשאי לומר להבירו שגדולים שערותיו כדי שיגערו בו, שכיון זה מחיר בספר דעת קדושים במי שיש לו לד מיהוש רחש עפ"י הסברא אין דבר זה נכון שאם הוא עושה בזה פעולה א"כ הוא בעצמו גורם הגערה, ורק זה נראה שיכול לעשות לגלות ראשו שערותיו שערותיו גדולות, אבל אם הוא מתחיל מקודם והבריס מביניס שהוא רואה בזה שיגערו בו נראה כשערמה זולת באם אין חבירו יודעים כלל שהוא אבל, קיצור הדבר לאחר שיעברו ל' ממיתת קרוב כיון שיש ג"ח מזמן הגילוח ואביך מפרנס את עצמו ממה שיושב אצל הבריס מותר לו לגלח כנ"ל:

ומש"ב בסוגי' דע"א במלחמה ביבמות קט"ו ישרו דבריך בעיני ועל כי הוא רק לפלפולא בעלמא ואתה הוא עת נרה ליעקב מסבת הגזירה הדשה שיעמדו מן שנת כ"ד עד מ"ב פעם שלשית על הביקור ולבי כואב עלי מאוד מצער של אחיו ב"י אין בכחי עתה להשיב על פלפולים, ועוד חזון למועד כשישלח הש"ית ישועה לעולם:

והנני בזה רבך הדו"ש

שמעון נרינפעלד

חלק חושן משפט

סימן רטו.

(מימי חורפו)

מה שכתבת בסוגיא דפליגין דיבורא יכמות דף כ"כ ליישב קו' הגוב"י במהד"ק חלק אבה"ע סי' ע"ב על הרשב"א מהרגתי דלהרשב"א הפירוש הוא עכ"ח ההרגו בשוגג וקשה למ"ד בב"ב דף קל"ד בחד גופא לא פליגין דיבורא, וכתבת ליישב דבשלמא לר' יוסף דס"ל אדם משיס עצמו רשע שפיר פריך למה תנשא אשתו אף דאם מהמנין ליה שהרגו והוא רשע א"כ כבר מת ומותרת לינשא מ"מ י"ל דלא אמת ולא הרגו מ"מ נפסל לעדות מטעם דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי ושפיר פריך הש"ס אבל לדידן דקיי"ל אין אדם משיס עצמו רשע רק בחד גופא לא פליגין דיבורא א"כ מותרת לינשא בהרגתיו מטעם ממ"פ דאם נאמין לו שמת מותרת לינשא דלא בעי תורת עדות רק שהעניין יהיה אמת עכ"ד:

ולא זכיתי להבינם דפשוט בעיני למ"ד אין אדם משיס עצמו רשע ולא פליגין דבורא בחד גופא א"כ אמרינן דהכל הוא שקר לא הרגו וממילא לא מת וממילא אשתו אסורה לינשא ובשלמא לר' יוסף דסובר אדם משיס עצמו רשע ורק דאתה רואה לפוסלו משום דהוא רשע ופסול שפיר הקשה הגאון מהר"ש מרגליות שבבאת כיון דהוא נאמן שהרגו דהרי נעשה רשע ופסול לעדות עו"ז א"כ אף דאין כאן עדות מ"מ כיון שהעניין אמת א"כ למה לא תנשא אשתו ושפיר הקשה הגוב"י ותדע דהרי באנוסים היינו מחמת ממון דכתבו ההוס' דלא פליגין דיבורא משום דהוי חד גופא הרי הדין התם דבעל השער גופה הכל ואע"ג דגם בממון לא בעינן עדות אלא שהעניין יהיה אמת ועכ"ח הטעם דכיון דמשוי. נפשייהו רשעים

רבי חנניה בן אחיו דרב הושעיה אמר מתניתין בעמי הארץ. מן מה דתני ר' חייא בהבירין. רבנן דקיסרין אמרין מתניתי' כר' יהודה מן מה דתני ר' חייא כרבנן: לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא יכנס למרחץ. התחלת הספר אי זו היא. משיתחיל לגלח. *והתני ישב לו לגלח באו ואמרו לו מת אביו ו' הרי זה משלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח. לא אהיא ג' משיתעטף בלונטית. התחלת המרחץ אי זו היא. ר' זריקן בשם ר' חנינא אמר משיתיר חגורו. רב אמר משיתיר מנעלו. בהדא *רבי יהושע בן לוי הוה יליף שמע פרשתא מן בר בריה בכל ערובת שובא. חד זמן אינשי ועאל מיסחי בההן דיסוסין דטובריא. והוה מסתמיך על כתפתי' דרבי חייא בר כא אינדר דלא שמע פרשתיה מן בר בריה וחזר ונפק ליה. מה הוה ר' דרוסי אמר כך הוה. ד' לעזר בי רבי יוסי אומר שליח מנוי הוה. א"ל ר' חייה בר אבא ולא כן אלפן רבי אם התחילו אין מפסיקין. א"ל חייא בני קלה היא בעיניך *שבל השומע פרשה מן בן בנו כאלו הוא שומעה מהר סיני. ומה טעמא. והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. רבי חזקיה ר' ירמיה ר' חייא בשם רבי יוחנן אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה לשלשלה. ואם לאו תפוש או ראשון ראשון או אחרון אחרון. מה טעמא °והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת עד יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. *נידול אמר בל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה באלו הוא עומד בנגדו. ומה טעמא °אך בצלם יתהלך איש. בתיב °רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא. רב אדם יקרא איש חסדו זה שאר בל אדם. ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא. דמר רבי זעירא לית אנן צריכין חששין לשמועתיה דרב ששת דהוא נברא מפתחה. אמר רבי זעירא לרבי יסא חכים רבי לבר פדיה ראת אמר שמועתא מן שמיה. א"ל ר' יוחנן אסרן משמו. אמר רבי זעירא לרבי בא בר זבדא חכים רבי לרב דאת אמר שמועתא מן שמי'. א"ל רב אדא בר אהבה אסרן משמו; ולא לבורסקי. איתא חמי בדילין ממי שריתו רע. ואת אמר הבין.

לא

מסורת השי"ס

עין משפט נר מצוה

לג
ל פוס"ם יו"ד פי' ס"ג ס"ב לדר
כ מיי' פ"ו מהפלה הלכה ו סמ"ג עשין יט טוש"ע א"ח סי' לב ס"ב

רבי חגיה וכו'. קאמר דלא היא דהתמי' והברייתא נמי מייתי ולמיתר בהו דחדא אחי לגלוח אחיך דאתמי' אחיי בעמי הארץ אמרו יודעים לכוין את השעה בזמן התפלה ואתו למיסמי לסיכך הקדימו הכמים לתיגזר ואמרו דאסילו סמוך למנחה לא יתחילו כבל הני דקתניה. ומן מה דתני ר"ח בברייתא בהבירין הוא דמיירי שיודעים לכוין את השעה ומהגרון כן להתחיל סמוך למנחה עד שיגיע זמן המנחה ממש ומסנה עד הערב וכמ"ק דמתני' דרים ס' תפלת השחר ומייתו לקמני ר"ח סמוך להסיכה: דבנן דקיסרין אמרין. דלא תדמוק לאוקמי דהתמי' ולהברייתא כתרי גווני כי אדם אלא דעפי מיסמ לאוקמיהו כתנאי ומתני' כר' יהודה דפליג המם שעה ודיבא קודם הגילה ולסיכך לא הני כמתני' סמוך לתסיכה ומן מה דתני ר"ח הייגו דבבן דהתם דומנה עד הערב וזהו סמ"ך להסיכה: לפני הספר וכו'. פיסקא דמתני' היא ומפרש הש"ס לימוחי זמן התחלתן: והתני בברייתא דאכל רבתי יסב לו לגלח וכו' אחד המגלח שאינים לו כן מ"ל להסיק ואחד המתגלח והא הכא מתני' בהמתגלח בלבוד הוא דמייתי בדקתני לא יסב לפני הספר זהי אמרת דלא מיקרי התחלה עד שיתחיל לגלח מ"ב מאי מיירא דקתני בהמגלח הא ודאי דאף המגלח מ"ל להסיק דמה אגיעת לחורייתא נידחה מפני כבוד הבריות זמן תפלה דמדרבנן לכ"ש והכי הוה מיכבי לתיתני לא יסתפר לפני המנחה ואם התחילו וכו' דהוי משמע דגם המגלח בכולל הלא ודאי לא אתיא פירושא דהתחלה דמתני' אלא משיתעטף בלונטית והוא הסודר שמתעטף בו המתגלח והלכך קתני לא יסב לפני הספר דהיאיל דהתחלה לא מייתי אלא בהמתגלח קתני נמי כריש בהמגלח: מפיתיר וגומנו. והייגו הפסקה בגדיו: בהדא. עובדא דריב"ל שהיה רגיל לבתוב הפרשה תכן בגו בכל ע"ם ופעם אחת שבח ונכנס לרחון בתרתן של סבריא והוה מיסתמיך וכו' וזכר שלא שמע עדיין הפרשה מן בר בריה ויצא לו מן בית המרחץ והוה לביתו: מה הוה. היאך היה המעשה וקאתר ר' דרוסי דבך הוה כדאמרן שנכנס למרחץ נשען על כתיפו דר"ח בר כא ועדיין לא התחיל לסשוע את בגדיו: שליח מנוי הוה. שבבר היה מופשע מבגדיו ואף עם פי כן הוה ובלבים עמוד ויצא וא"ל ר' חייה לא כך לעולמתי רבינו אם התחילו אין מפסיקין ומשהפשיט את בגדיו התחלה היא והייגו דבר: א"ל מיא בני וכו'. דכתיב והודעתם וגו'. נסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב ללמד דשקולה היא כאותו יום: ר' חזקיה וכו'. אמרו דאמרו בדבר אם יכול לשלשל דרים נמי לדרשת מסמעותיה. ונרסינן להא כפ"ב דקלים ובפ"ק דקדושין דהלכה ו': אם יכול את לשלשל את הסמיעה. שמעת אחיו הלכה ויכול אתה להבר להחזירם זה קיבל מזה וזה מזה עד משה רבינו אמור ומקום דמלה לאומרו בשם אומרם ודרים לה מדכתיב והודעתם לבניך וגו' דור אחר דור ונקבלה זה מזה עד יום אשר עמדת בחורב: והם לאו. שאין את יכול להזכיר את כולם תפוס לו ראשון ראשון האומרה לו אחרון אחרון שקיבלה ולאומר דאפ"ב יאמר בשם מי שיודע לאומרה בשמו בדמסיק ודרים דמעלה בדולה היא לאמר הדבר בשם אומרו: אך בללם יתהלך איש. בשיאמר דבר בשם אומרו ילמה בעיניו כאלו זה עומד לנגדו והרי זה האיש שאומר הדבר בשמו כאלו מתהלך בללם תמיד: זה ר' ושרבו. שדבריו היה שלא קיבל שמועה בשם אדם אלא מ"ב נתאמת לו שבודאי מעשו יצאו הדברים: לית אנן צריכין. להוס לשמועות דרב ששת מה שאומר בשם אומרם: דהוא נברא מפתחה. מני נהור היה ואפשר שטעה. ואיתו בקי בהם בעבודת קלא: חכים רבי לבר פדיה. וכי מכיר הוא אר לבר פדייה דאת אמר שמועות מהאומרים לפניך בשמו: ר' יוחנן אמר משמו. ושנאו אני סומך שבודאי הגיד האמת וכן רבי בא סמיך על רב אדא בר אהבה דאמר בשם רב: איתא אמי. בא ודאה בתמיה דקתני בני בודסקי נמי ואם התחיל אינו מפסיק וקס"ד מסתחיל באומרה והרי בדילין ממי שריתו רע בתפלה ובב"ח וא"כ לריכה לאיתר אם התחיל אינו מפסיק להתחלל:

לא

מסורת השי"ס

אבות פ"ב מ"ב

ברכות פ"ב הלכה ו

ברכות פ"ד מ"ב

(ברכות פ"ק) הלכה ג

ערי קיבוחין ג' פ"ל

ערי ברכות ג' פ"ב ובהגב"ל שם

(שקלים פ"ב) הלכה ה ערי זוכר שנתם דף לב

ברכות כא ע"ל עמוס ה' ב' ע"ב

תוספתא ברכות פ"ל הלכה כ ברכות ג"ב הלכה ג

תוספתא ויקרא דיבה פרשה לה

אבל רבתי פ"ה

ברכות פ"ב הלכה ו

ברכות פ"ד מ"ב

(ויקחתן פ"ק) קיקחתן פ"ל הלכה ו

אבות פ"ב מ"ב

(ברכות פ"ק) הלכה ג

ערי קיבוחין ג' פ"ל

ערי ברכות ג' פ"ב ובהגב"ל שם

(שקלים פ"ב) הלכה ה ערי זוכר שנתם דף לב

ברכות כא ע"ל עמוס ה' ב' ע"ב

תוספתא ברכות פ"ל הלכה כ ברכות ג"ב הלכה ג

תוספתא ויקרא דיבה פרשה לה

מוריך וכיון שבעל השמועה עומד לנגדו יודע ויבין הדבר על בוריו: ומה טעמא. פי' מג"ל: אך בללם. שהוא עומד לנגדו יתהלך האיש: ה"ג זה שאר בל אדם. וה"פ דקרא רוב בני אדם יקרא איש חסדו ואיש מקפיד לאומרו בשם האומר ליבא אחרינא הרב שבאדם פי' מי שהוא גדול בתורה יקרא בל איש ואיש חסדו פ' בי"מ והראשון ג"ל: זה ר"ז. שאינו אומר שמועה בשם אדם אלא מ"ב נתאמת לו ממי יצאו הדברים: לית אנן צריכין לחוס לשמועות דר"ש. שאחר בשם גדולים: דהוא נברא מפתחה. שהוא שמוש עינים וכמו שקורין לשמש בל כך קורין אותו מפתחא לשון פתוח ואינו רואה אלא אם שמוש מפיהם ואפשר אינם אחרינא אמרם והוא שוטה בטבעיות אלא י"מ. וג"כ כיון שאינו רואה אינו יכול לכוין הדברים שהרי א"ל לאומרו ואיהא כאלו בעל השמועה עומד לנגדו הלכך אין סומכין עליו בזה: ה"ג חכים ר' לבר פדי' דאת אמרת שמועתא משמיה. והכי פי' וכי מכיר אתה לבר פדי' שאת אומר שמועתיה משמו שאת המגידים לך משמו משקרים בן פיר' י"מ וג"ל דה"ק כיון שאין אתה מכיר אותו אין לך לומר משמי' שהרי א"ל לאמרה ולראות כאלו בעל השמועה עומד לנגדו: א"ל ר"י אמרה משמיה. והוא היה מכירו ואני הייתי מכיר לר"י וה"ז כאלו הייתי מכיר לבר פדי' וג"ק ה"ק כיון דר"י אמרה ודאי שאינו משקר: אית' אמי בדילין כו'. קס"ד ולא לבורסקי היינו לעסוק בבית בורסקי וקשיא ליה בא ורואה הא לריך להרחיק ממי שריתו רע ואיך יקרא לו יתפלל בבית בורסקי ומשני

לא

כתב הראב"ד ז"ל דגזירת שלשים גיהוץ ותספורת דאורייתא, משום דכתיב בבני אהרן ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו[58], הא אחר שלא פירע ושלא פירם חייב מיתה. וגמרינן פרע פרע מנזיר*, ואיתקש אבלות דבגדים לאבלות דתגלחת דכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם*, והוא מתרץ בזה מה שאמרו[59]: אי אבלות דמעיקרא אתי עשה דדבים ורחי עשה דיחיד, דאלמא איכא אבלות דמעיקרא בעשה, ומוקים לה הרב ז"ל בגיהוץ ותספורת. והנה דעת הרב ז"ל ברעת הגאונים בגזירת שבעה שהם מן התורה*, ומוסיף עליהם בגזירת שלשים, ואני אומר הבו דלא לוסיף עלה, דודאי אבלות שלשים דרבנן, תדע שהרי רגל מבטלתן בקברו שבעה ימים קודם לרגל*, עשו אותן כאבלות שאר הימים שהרגל מבטלתן*, מה שאין כן ביום ראשון שהוא מן התורה* שאין רגל מבטלו, ואע"פ שמפסיק בקברו ברגל*. התם דין הוא שלא יחול אבלות בקברו ברגל שכבר חלה עליו עשה של שמחת הרגל*, ואעפ"כ רצו לעשות זכר לאבלות מפני שיש לו עיקר בתורה נוהג לאחר הרגל, אלא שלשים אם תורה הן יפסיק הרגל וינהוג אחר הרגל בשאר השלשים, ועוד כל דבריהם אסמכתא הן, ואדרבה לא משמע* הא כולי עלמא מיחייבי, אלא אבני אהרן אם תעשו תמותו, הא לכולי עלמא רשות והא למוד* דמהאי קראי* דרשינן[60] שתויי יין ופרועי ראש דמיתה בשעת עבודה, אלמא האי קרא לחיובא דבני אהרן משתמע, ובשעת עבודה בלתוד הוא. וכן מה שאמרו[61] אבל שלא פירע ושלא פירם חייב מיתה, כאותה שאמרו[62] אבל ששימש מטתו חייב מיתה, והתם ודאי בכל שבעה קאמר, ומאי מיתה עונש חכמים, כענין שאמרו[63] כל בר ישראל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

בר' אבר ב, ב. 58 ויקרא י, ו. 59 מו"ק יד, כ. 60 זבחים יז, ב. 61 סנ"ק כד, א.
62 שם שם. 63 בלשון זה ובכ כל ישראל העובר וכו') לא מצאתי, אלא כל העובר וכו', והוא בברכות

הוא לא תמצא מי שיתעסק בה" (ה' אבל ב, ז). פרע פרע מנזיר. דכתיב התם גדל פרע שער ראשו (במדבר ו, ו). מה להלן שלשים אף כאן שלשים (מו"ק יט, ב). ובגדיכם. היינו שאין מתאחה עד שלשים יום (לשון הרא"ש במו"ק ג, ג ביאור שיטת הראב"ד מובאת לפנינו). שהם מן התורה. פירוש ביום הראשון (הג"מ). שהרי דגל מבטלתן בקברו שבעה ימים קודם לרגל. כן נ"ל הג' הנכונה, והיא ע"פ ב"י (ובס"ש: שהרי הרגל מבטלתן בקבר ושבעה). שהרגל מבטלתן. פירוש לענין אבלות שבעה אם קבר שעה לפני הרגל הדגל מבטלתן, משום דיום אחר היה קודם הרגל (הג"מ). שהוא מן התורה. פירוש אם קברו ברגל, וצ"ע בלשונו (הג"מ). ואע"פ שמפסיק בקברו ברגל. ואינו מבטל האבילות אלא לאחר הרגל נוהג שבעה. שכבר חלה עליו עשה של שמחת הרגל. והגאון רא"ז מלצר העיר: "צ"ע במת קודם הרגל ונקבר ברגל דכבר חלה עליו אנינות, ולפי מש"כ למעלה באנינות יש דיני אבילות, ומ"מ ברגל אינו נוהג אבלות". והיא השגה עצומה על שיטת רבינו. ואשר שרבינו רק כתב שבאנינות יש דיני אבילות (כמו שכתב: "רודאי נוהג הוא — האונן — במקצת דברי אבלות וכו'"). אבל לא כתב שבאבלות יש דיני אנינות. לפיכך במת קודם הרגל אע"פ שכבר חלה עליו אנינות מ"מ בשעה שקובר את מתו והיה ראוי שיחול עליו אבלות כב' קרמה עשה של שמחת הרגל. ומצאתי ראיה גדולה לזה בדברי רבינו להלן כענין שכחות וימים טובים, שכתב ליישב שיטת הגאונים והרי"ף דנהיג אבילות ביום טוב שני שהוא מדרבנן, וכתב הרמב"ן: "לפי שאין יום טוב מתחלל ממש באבילות זו, שהרי כשחולק מנעלו ואינו נותן שלום וכו' אין יום טוב מחולל לו בבן, שאפילו ארם אחר שנהג בן שלא לשום אכילות לא עשה ולא כלום". הרי שאין באבילות זו שום אנינות שכלב. לא משמע. כמו שרייק הראב"ד: משום דכתיב בבני אהרן ראשיכם אל תפרעו וגו', הא אחר שלא פירע ולא פירם חייב מיתה. והא למוד. זוהו עיקר הלימוד של הפסוק: רבני אהרן אם יעשו עבודה בפריעה ופרימה חייבים מיתה בידי שמים. דמהאי קראי. מאלה הפסוקים הנאמרים בפרשה זו דרשינן שאם עשו כן כשעת עבודה הם במיתה, והוא הדין בפרועי ראש ופרומי בגדים.

אמר רב עמרם אמר רב[64] אבל ביום שעמדו מנחמין מאצלו* מותר ברחיצה, כמאן באבא שאול דאמר מקצת היום ככולו. וכן ביום שלשים מקצת יום שלשים ככולו. וחכמי צרפתים ז"ל אמרו נהגו לעשות מקצת היום ממש באבלות אבל ליל שביעי אין עולה לו למקצת היום, ויש שנתלין במה שאמרו[65] לענין וקיפת המטה בערב שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוזר וכופה, אמאי, הא קורם שוזקף משעה שחשיכה יצא עליו מקצת היום ויצאו להם שבעת ימי האבל*, ועוד נחלין בזו שאמרנו כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה, וכן אמרו[66] באבל שבא יום שביעי ומצא מנחמין אצל גדול הבית, אלמא ביום השביעי עצמו נוהגין מקצת באבלות. ועוד שנינו[67] לענין שומרת יום כנגד יום לא תסבול עד שתנץ החמה, ומפרשינן עלה בגמרא טעמא כיון דבעיא ספירה*, ספירה ביממא היא, ותניא נמי בפרק עשידי דנדה[68] ושוין בטבילת לילה לזבה* שאינה סבילה, אלמא אין מקצת לילה ככל היום במנין שבעה, ודעתנו אנו*[69] נוטה להקל, ומה שאמרו עמדו מנחמין מאצלו מותר משום דמקצת היום ככולו*, אם רצה לנהוג כולו באבלות נוהג, והם שהיה דרכן שיבאו מנחמין אצלו ביום שביעי לנחם ולברך ברכת רחבה, היאך יהא האבל מותר ברחיצה ואחר כך ינהוג עמהן באבל. אבל אם רצה לרחוץ בלילה ולנעול מנעליו ושלא יבואו מנחמין אצלו ביום השביעי בלל* הוא הדין והוא הטעם. וזו[70] שאמרו מיהא ראמרינן ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו אלא יום אחד חוזר וכופה, אינה ראיה לדבריהם, שהרי ודאי צריך הוא לנהוג אבלותו בשחרית נוהג בו ערביח, ואדרבא היא הנותנת והיא הראיה ומכרעת דעתי להקל, שאם תאמר כל הלילה ומקצת היום חייב לנהוג אבלות, פשיטא משום יום אחר למה לא[70] יהא חוזר וכופה, אלא לפי שמקצת הלילה ככל היום וכבר יצא מן הזמן שהוא עליו חובה, ורשאי לנעול מנעל וסנדל ושאר גזרת שבעה, סד"א לא יהא צריך לכפות, קמ"ל אין מקצת היום פוטרו עד שינהגו בכל גזרת שבעה ואע"פ שנהג במקצתן. וספירה שומרת יום כנגד יום שאמרו* אינו ענין, דהתם מזבה גמר, דכתיב בזבה וספרה לה שבעת ימים[71], ובזב נמי כתיב ספירה[72], וכולן טבילתן ביום, ודינא אחרינא הוא שאין מקצת יומין ככולן*, שהרי אם ראו אפילו בסוף היום סותרין כל שבעה, אלא אדרבה מינה ראיה, שהרי אמרו בפסחים בפרק כיצד צולין[73] לד' יוסי דאמר שומרת יום כנגד יום מכאן ולהבא הוא

ה, ב. 64 מו"ק יט, כ. 65 שם כז, א. 66 שם כא, ב. 67 מנחה כ, ב. 68 נדה עב, א. *68 אנו, כן נכון ע"פ כ"ר, וכן הגיה הנ"מ, וכס"ש: אינו, ובד"ן היתא למילה זו כלל. 69 וזו, הנ"מ הגיה שצ"ל: כזו. וכס"י כיפנינו. 70 למה לא, כן מצאתי מונה בד"ן, וכן הגיה הנ"מ. וכס"י: ומה יהא הוזר וכופה לא קפו שקקעתו... וכס"ש ליתא למלת לא. 71 ויקרא טו, כח. 72 שם יב: ובפר בו שבעת ימים הטהרתו. 73 פסחים פא, א.

שעמדו מנחמין מאצלו. היינו ביום שביעי (רש"י מו"ק יט, ב). שבעת ימי האבל. אלא ע"כ ליל שביעי אין עולה לו למקצת היום. כיון דבעיא ספירה. שהרי אם ראתה יום אחד (בי"א יום שבין נדה לנדה) שומרת יום למחרת וסובלת. ו"כיון דהאי אחר לאחד משום ספירה היא מדוגמת ספירת ז', כל ספירה דיממא היא, רבתיב וספרה לה שבעת ימים" (רש"י מגילה כ, ב). ושוין בטבילת לילה לזבה. אע"פ שחולקין בית הלל בריאה יום י"א וטבלה לערב שפוטרין מן הקרבן, התם משום דיום י"א לא בעי שימור (שהוא סוף ימי זוב ואין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה), הלכך לאו זבה הואי, אבל זבה קטנה של תוך י"א יום בעיא שימור, דאין טבילת לילה עולה עד שתשמור יום המחרת קצת ותסבול (רש"י). דמקצת היום ככולו. היינו משום אם רצה לנהוג וכו'. ושלא יבואו מנחמין אצלו ביום השביעי כלל. רשאי (הג"מ). וספירה שומרת יום כנגד יום שאמרו. שלומדים משם דכל דבר דלא סליק ביומיה ובעי ספירה לא אמרינן מקצת הלילה ככל היום עד למחר. שאין מקצת יומין ככולן. לגמרי (הג"מ).

ספר בראשית

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ׃ (ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך על־פני תהום ורוח אלהים מרחפת על־פני המים׃ (ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור׃ (ד) וירא אלהים את־האור כי־טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך׃ (ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי־ערב ויהי־בקר יום אחד׃ (ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים׃ (ז) ויעש אלהים את־הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן׃ (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי־ערב ויהי־בקר יום שני׃ (ט) ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל־מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן׃ (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי־טוב׃ (יא) ותדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על־הארץ ויהי כן׃ (יב) ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי־טוב׃ (יג) ויהי־ערב ויהי־בקר יום שלישי׃ (יד) ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים׃ (טו) והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על־הארץ ויהי כן׃ (טז) ויעש אלהים את־שני המארת הגדלים את־המאור הגדול לממשלת היום ואת־המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים׃ (יז) ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על־הארץ׃ (יח) ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך וירא אלהים כי־טוב׃ (יט) ויהי־ערב ויהי־בקר יום רביעי׃ (כ) ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על־הארץ על־פני רקיע השמים׃ (כא) ויברא אלהים את־התנינם הגדלים וכל־נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למינהם וכל־עוף כנף למינהו וירא אלהים כי־טוב׃ (כב) ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את־המים בימים והעוף ירב בארץ׃ (כג) ויהי־ערב ויהי־בקר יום חמישי׃ (כד) ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו־ארץ למינה ויהי כן׃ (כה) ויעש אלהים את־חיתו־ארץ למינה ואת־הבהמה למינה וכל־רמש האדמה למינהו וירא אלהים כי־טוב׃ (כו) ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל־הארץ ובכל־הרמש הרמשת על־הארץ׃ (כז) ויברא אלהים את־האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם׃ (כח) ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את־הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל־חיה הרמשת על־הארץ׃ (כט) ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את־כל־עשב זרע זרע אשר על־פני כל־הארץ ואת־כל־העץ אשר־בו־פרי־עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה׃ (ל) ולכל־חיתו־ארץ ולכל־עוף השמים ולכל רומש על־הארץ אשר־בו נפש חיה את־כל־ירק עשב לאכלה ויהי כן׃ (לא) וירא אלהים את־כל־אשר עשה והנה־טוב מאד ויהי־ערב ויהי־בקר יום הששי׃

(א) ויכלו השמים והארץ וכל־צבאם׃ (ב) ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל־מלאכתו אשר עשה׃ (ג) ויברך אלהים את־יום השביעי ויקדש אתו כי־בו שבת מכל־מלאכתו אשר־ברא אלהים לעשות׃ (ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים׃ (ה) וכל־שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל־עשב השדה טרם צמח כי לא המטיר יהוה אלהים על־הארץ ואדם אין לעבד את־האדמה׃ (ו) ואד יעלה מן־הארץ והשקה את־כל־פני האדמה׃ (ז) ויצר יהוה אלהים את־האדם עפר מן־האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה׃ (ח) ויטע יהוה אלהים גן־בעדן מקדם ושם שם את־האדם אשר יצר׃ (ט) וצמח יהוה אלהים מן־האדמה כל־עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע׃ (י) ונהר יצא מעדן להשקות את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים׃ (יא) שם האחד פישון הוא הסבב את כל־ארץ החוילה אשר שם הזהב׃ (יב) וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם׃ (יג) ושם־נהר השני גיחון הוא הסובב את כל־ארץ כוש׃ (יד) ושם־נהר השלישי חדקל הוא הולך קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת׃ (טו) ויקח יהוה אלהים את־האדם ויניחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה׃ (טז) ויצו יהוה אלהים על־האדם לאמר מכל עץ־הגן אכל תאכל׃ (יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות׃ (יח) ויאמר יהוה אלהים לא־טוב היות האדם לבדו אעשה־לו עזר כנגדו׃ (יט) ומן־האדמה יצר יהוה אלהים כל־חיתו־שדה ואת כל־עוף השמים ויבא אל־האדם לראות מה־יקרא־לו וכל אשר יקרא־לו האדם נפש חיה הוא שמו׃ (כ) ויקרא האדם שמות לכל־הבהמה ולעוף השמים ולכל חיתו שדה ולאדם לא־מצא עזר כנגדו׃ (כא) ויפל יהוה אלהים תרדמה על־האדם ויישן ולקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה׃ (כב) ויבן יהוה אלהים את־הצלע אשר־לקח מן־האדם לאשה ויביאה אל־האדם׃ (כג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה־זאת׃ (כד) על־כן יעזב איש את־אביו ואת־אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד׃ (כה) והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבשׁשו׃

(א) והנחש היה ערום מכל חיתו השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר אל־האשה אף כי־אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ־הגן׃ (ב) ותאמר האשה אל־הנחש מפרי עץ־הגן נאכל׃ (ג) ומפרי העץ אשר בתוך־הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן־תמתון׃ (ד) ויאמר הנחש אל־האשה לא־מות תמתון׃ (ה) כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והיתם כאלהים יודעי טוב ורע׃ (ו) ותרא האשה כי־טוב העץ למאכל וכי־תאוה־הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם־לאישה עמה ויאכל׃ (ז) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת׃ (ח) ויקולו את־קול יהוה אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה אלהים בתוך עץ הגן׃ (ט) ויקרא יהוה אלהים אל־האדם ויאמר לו איכה׃ (י) ויאמר את־קולך שמעתי בגן ואירא כי־עירם אנכי ואתחבא׃ (יא) ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן־העץ אשר צויתיך לבלתי אכל־ממנו אכלת׃ (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי הוא נתנה־לי מן־העץ ואכל׃ (יג) ויאמר יהוה אלהים לאשה מה־זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל׃ (יד) ויאמר יהוה אלהים אל־הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל־הבהמה ומכל חיתו השדה על־גחנך תלך ועפר תאכל כל־ימי חייך׃ (טו) ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב׃ (טז) אל־האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך בעצב תלדי בנים ואל־אישך תשוקתך והוא ימשל־בך׃ (יז) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן־העץ אשר צויתיך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל־ימי חייך׃ (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את־עשב השדה׃ (יט) בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל־האדמה כי ממנה לקחת כי־עפר אתה ואל־עפר תשוב׃ (כ) ויקרא האדם שם אשתו חוה כי־הוא היתה אם כל־חי׃ (כא) ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור והלבישם׃ (כב) ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן־ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם׃ (כג) ויגרשהו יהוה אלהים מגן־עדן לעבד את־האדמה אשר לקח משם׃ (כד) ויגרש את־האדם וישכן מקדם לגן־עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את־דרך עץ החיים׃

(א) והאדם ידע את־חוה אשתו ותהר ותלד את־קין ותאמר קניתי איש את־יהוה׃ (ב) ותסף ללדת את־אחיו את הבל והבל היה רעה צאן וקין היה עבד אדמה׃ (ג) ויהי מקץ ימים והביא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה׃ (ד) והבל הביא גם־הוא מבכרות צאנו ומחלבהן ויהוה שעה אל־הבל ואל־מנחתו׃ (ה) ואל־קין ואל־מנחתו לא שעה וחר לקין מאד ויפלו פניו׃ (ו) ויאמר יהוה אל־קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך׃ (ז) הלא אם־תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל־בו׃ (ח) ויאמר קין אל־הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל־הבל אחיו ויהרגהו׃ (ט) ויאמר יהוה אל־קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי׃ (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן־האדמה׃ (יא) ועתה ארור אתה מן־האדמה אשר פצתה את־פיה לקחת את־דמי אחיך מידך׃ (יב) כי תעבד את־האדמה לא־תוסף תת־כחה לך נע ונד תהיה בארץ׃ (יג) ויאמר קין אל־יהוה גדול עוני מנשוא׃ (יד) הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר ואהיה נע ונד בארץ והיה כל־מצאי יהרגני׃ (טו) ויאמר לו יהוה לכן כל־הרג קין שבעתים יקם ויהוה שם לקין אות לבלתי הכות אתו כל־מצאו׃ (טז) ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ־נוד קדמת עדן׃ (יז) וידע קין את־אשתו ותהר ותלד את־חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך׃ (יח) ויולד לחנוך את עירד ועירד הוליד את מחויאל ומחויאל הוליד את מתושאל ומתושאל הוליד את למך׃ (יט) ויקח־לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה׃ (כ) ותלד עדה את יבל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה׃ (כא) ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל־תופש כנור ועוגב׃ (כב) וצלה גם־הוא ילדה את־תובל קין לטש כל חרשת נחשת וברזל ואחות תובל־קין נעמה׃ (כג) ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי אנשׁ הרגתי לפצעי וילד לחבורתי׃ (כד) כי שבעתים יקם־קין ולמך שבעים ושבעה׃ (כה) וידע אדם עוד את־אשתו ותלד בן ותקרא את־שמו שת כי־שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין׃ (כו) ולשת גם־הוא־היה־לד בן ויקרא את־שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהוה׃

(א) זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו׃ (ב) זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את־שמם אדם ביום הבראם׃ (ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא שמו שת׃ (ד) ויהי־ימי אדם אחרי הולידו את־שת שמנה מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (ה) ויהי כל־ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת׃ (ו) וחי־שת חמש שנים ומאת שנה והולד את־אנוש׃ (ז) ויחי שת אחרי הולידו את־אנוש שבע שנים ומאת שנה וילד בנים ובנות׃ (ח) ויהי כל־ימי־שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת׃ (ט) וחי־אנוש תשעים שנה והולד את־קינן׃ (י) ויחי אנוש אחרי הולידו את־קינן חמש עשרה שנה ושמנה מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יא) ויהי כל־ימי אנוש חמש שנים ותשעים שנה ותשע מאות שנה וימת׃ (יב) וחי־קינן שבעים שנה והולד את־מהללאל׃ (יג) ויחי קינן אחרי הולידו את־מהללאל ארבעים שנה ושמנה מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יד) ויהי כל־ימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת׃ (טו) וחי־מהללאל חמש ושישים שנה והולד את־ירד׃ (טז) ויחי מהללאל אחרי הולידו את־ירד שלשים שנה ושמנה מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יז) ויהי כל־ימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמנה מאות שנה וימת׃ (יח) וחי־ירד שתים ושישים שנה ומאת שנה והולד את־חנוך׃ (יט) ויחי ירד אחרי הולידו את־חנוך שמנה מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (כ) ויהי כל־ימי־ירד שתים ושישים שנה ותשע מאות שנה וימת׃ (כא) וחי־חנוך חמש ושישים שנה והולד את־מתושלח׃ (כב) ויתהלך חנוך את־האלהים אחרי הולידו את־מתושלח שלש מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (כג) ויהי כל־ימי חנוך חמש ושישים שנה ושלש מאות שנה׃ (כד) ויתהלך חנוך את־האלהים ואיננו כי־לקח אתו אלהים׃ (כה) וחי־מתושלח שבע ושמנים שנה ומאת שנה והולד את־למך׃ (כו) ויחי מתושלח אחרי הולידו את־למך שתים ושמנים שנה ושבע מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (כז) ויהי כל־ימי מתושלח תשע ושישים שנה ותשע מאות שנה וימת׃ (כח) וחי־למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה וילד בן׃ (כט) ויקרא את־שמו נח לאמר זה ינחמנו מן־המעשה ומעצבון ידינו מן־האדמה אשר אררה יהוה׃ (ל) ויחי למך אחרי הולידו את־נח חמש ותשעים שנה וחמש מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (לא) ויהי כל־ימי למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת׃ (לב) ויהי נח בן־חמש מאת שנה ויולד נח את־שם את־חם ואת־יפת׃

(א) ויהי כי־החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם׃ (ב) וירא בני האלהים את־בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו׃ (ג) ויאמר יהוה לא־ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה עשרים שנה׃ (ד) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל־בנות האדם וילדו להם המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם׃ (ה) וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל־יצר מחשבת לבו רק רע כל־היום׃ (ו) וינחם יהוה כי עשה את־האדם בארץ ויתעצב אל־לבו׃ (ז) ויאמר יהוה אמחה את־האדם אשר־בראתי מעל פני האדמה מאדם עד־בהמה עד־רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם׃ (ח) ונח מצא חן בעיני יהוה׃ (ט) אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך־נח׃ (י) ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת׃ (יא) ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס׃ (יב) וירא אלהים את־הארץ והנה נשחתה כי־השחית כל־בשר את־דרכו על־הארץ׃ (יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל־בשר בא לפני כי־מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את־הארץ׃ (יד) עשה לך תבת עצי־גפר קנים תעשה את־התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר׃ (טו) וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה׃ (טז) צהר תעשה לתבה ואל־אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים־שלשים תעשה׃ (יז) ואני הנני מביא את־המבול מים על־הארץ לשחת כל־בשר אשר־בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר־בארץ יגוע׃ (יח) והקימתי את־בריתי אתך ובאת אל־התבה אתה ובניך ואשתך ונשי־בניך אתך׃ (יט) ומכל־החי מכל־בשר שנים מכל תביא אל־התבה להחיות אתך זכר ונקבה יהיו׃ (כ) מהעוף למינהו ומן־הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות׃ (כא) וקח־לך מכל־מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה׃ (כב) ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה׃

(א) ויאמר יהוה לנח בא אתה וכל־ביתך אל־התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה׃ (ב) מכל הבהמה הטהורה תקח־לך שבעה שבעה איש ואשתו והבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו׃ (ג) גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על־פני כל־הארץ׃ (ד) כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על־הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל־היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה׃ (ה) ויעבר נח כל אשר צוה יהוה׃ (ו) ונח בן־שש מאות שנה והמבול היה מים על־הארץ׃ (ז) ויבא נח ובניו ואשתו ונשי־בניו אתו אל־התבה מפני מי המבול׃ (ח) מן־הבהמה הטהורה ומן־הבהמה אשר לא טהרה ומן־העוף וכל אשר רמש על־האדמה׃ (ט) שנים שנים באו אל־נח אל־התבה זכר ונקבה כאשר צוה אלהים את־נח׃ (י) ויהי מקץ שבעת הימים ומי המבול היו על־הארץ׃ (יא) בשנת שש־מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו׃ (יב) והי הגשם על־הארץ ארבעים יום וארבעים לילה׃ (יג) בעצם היום הזה בא נח ושם וחם ויפת בני נח ואשת נח ושלש נשי בניו אתם אל־התבה׃ (יד) הם וכל־החיה למינה וכל־הבהמה למינה וכל־הרמש הרמש על־הארץ למינהו וכל־העוף למינהו כל צפור כל כנף׃ (טו) ויבאו אל־נח אל־התבה שנים שנים מכל־הבשר אשר־בו רוח חיים׃ (טז) והבאים זכר ונקבה מכל־בשר באו כאשר צוה אתו אלהים וסגר יהוה בעדו׃ (יז) והי המבול ארבעים יום על־הארץ ורבו המים וישאו את־התבה ותרם מעל הארץ׃ (יח) וגברו המים וירבו מאד על־הארץ ותלך התבה על־פני המים׃ (יט) והמים גברו מאד מאד על־הארץ ויכסו כל־ההרים הגבהים אשר תחת כל־השמים׃ (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים׃ (כא) ויגוע כל־בשר הרמש על־הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל־השרץ השרץ על־הארץ וכל האדם׃ (כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו׃ (כג) וימח את כל־היקום אשר על־פני האדמה מאדם עד־בהמה עד־רמש ועד־עוף השמים וימחו מן־הארץ וישאר אך־נח ואשר אתו בתבה׃ (כד) ויגברו המים על־הארץ חמשים ומאת יום׃

(א) וזכר אלהים את־נח ואת כל־החיה ואת כל־הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על־הארץ ישכו המים׃ (ב) ויסכרו מעינות תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן־השמים׃ (ג) וישובו המים מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו המים מקצה חמשים יום׃ (ד) ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום על הרי אררט׃ (ה) והמים היו הלוך וחסר עד החדש העשירי בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים׃ (ו) ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את־חלון התבה אשר עשה׃ (ז) וישלח את־הערב ויצא יצוא ושוב עד־יבשת המים מעל הארץ׃ (ח) וישלח את־היונה מאתו לראות הקלו המים מפני פני האדמה׃ (ט) ולא־מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל־התבה כי־מים על־פני כל־הארץ ויושט ידו ויקחה ויבא אתה אליו אל־התבה׃ (י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויסף שלח את־היונה מן־התבה׃ (יא) ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה־זית טרף בפיה וידע נח כי־קלו המים מעל הארץ׃ (יב) ויחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את־היונה ולא־יסף־שבת אליו עוד׃ (יג) ויהי בראשון בשנת אחת ושש־מאות שנה לנח בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את־מכסה התבה וירא והנה חרבו פני האדמה׃ (יד) ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ׃ (טו) וידבר אלהים אל־נח לאמר׃ (טז) צא מן־התבה אתה ואשתך ובניך ונשי־בניך אתך׃ (יז) כל־החיה אשר־אתך מכל־בשר בעוף ובבהמה ובכל־הרמש הרמש על־הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על־הארץ׃ (יח) ויצא נח ובניו ואשתו ונשי־בניו אתו׃ (יט) כל־החיה כל־הרמש וכל־העוף כל רומש על־הארץ למשפחתיהם יצאו מן־התבה׃ (כ) ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עלות במזבח׃ (כא) וירח יהוה את־ריח הניחח ויאמר יהוה אל־לבו לא־אוסף לקלל עוד את־האדמה בעבור האדם כי יצר לב־האדם רע מנעריו ולא־אוסף עוד להכות את־כל־חי כאשר עשיתי׃ (כב) עד כל־ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף יומם ולילה לא ישבתו׃

(א) ויברך אלהים את־נח ואת־בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את־הארץ׃ (ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל־חיתו־הארץ ועל כל־עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נתנו׃ (ג) כל־רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את־כל׃ (ד) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו׃ (ה) ואך את־דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל־חיה אדרשנו ומיד האדם איש אחיו אדרש את־נפש האדם׃ (ו) שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את־האדם׃ (ז) ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו־בה׃ (ח) ויאמר אלהים אל־נח ואל־בניו אתו לאמר׃ (ט) ואני הנני מקים את־בריתי אתכם ואת־זרעכם אחרי׃ (י) ואת כל־נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל־חיתו הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חיתו הארץ׃ (יא) והקמתי את־בריתי אתכם ולא־יכרת כל־בשר עוד ממי המבול ולא־יהיה עוד מבול לשחת הארץ׃ (יב) ויאמר אלהים זאת אות־הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה אשר אתכם לדרתם עולם׃ (יג) את־קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית בינו ובין הארץ׃ (יד) והיה בעננו על־הארץ וראתה הקשת בענן׃ (טו) וזכרתי אשר ברית ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה בכל־בשר ולא־יהיו־עוד המים למבול לשחת כל־בשר׃ (טז) והיתה הקשת בענן וראיתי לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל־נפש חיה בכל־בשר אשר על־הארץ׃ (יז) ויאמר אלהים אל־נח זאת אות־הברית אשר הקמתי בינו ובין כל־בשר אשר על־הארץ׃ (יח) ויהי בני־נח היצאים מן־התבה שם וחם ויפת וחם הוא אבי כנען׃ (יט) שלשה אלה בני־נח ומאלה נפצה כל־הארץ׃ (כ) ויחל נח איש האדמה ונטע כרם׃ (כא) וישת מן־היין וישכר ויתגל בתוך אהלה׃ (כב) וירא חם אבי כנען את־ערות אביו ויגד לשני אחיו חוצה׃ (כג) ויקח שם ויפת את־השלמה ויתנו על־שכם שניהם וילכו אחרנית ויכסו את־ערות אביהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו׃ (כד) ויקץ נח מיינו וידע את־אשר־עשה לו בנו הקטן׃ (כה) ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו׃ (כו) ויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען עבד למו׃ (כז) יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם ויהי כנען עבד למו׃ (כח) ויחי נח אחרי המבול שלש מאות שנה וחמשים שנה׃ (כט) ויהי כל־ימי נח תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת׃

(א) ואלה תולדת בני־נח שם חם ויפת ויולדו בנים אחרי המבול׃ (ב) בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס׃ (ג) ובני גמר אשכנז ריפת ותוגרמה׃ (ד) ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים׃ (ה) מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש לשנתו למשפחתם בגויהם׃ (ו) בני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ (ז) ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכה ובני רעמה שבא ודדן׃ (ח) וכוש הולד את־נמרד הוא החל להיות גבר בארץ׃ (ט) הוא היה גבר־ציד לפני יהוה על־כן יאמר כנמרד גבר־ציד לפני יהוה׃ (י) ויהי רשית ממלכתו בבל וארך וכלנה בארץ שנער׃ (יא) מן־הארץ ההוא יצא אשור ויבן את־נינוה ואת־רחבות עיר ואת־כלח׃ (יב) ואת־רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר הגדלה׃ (יג) ומצרים הולד את־לודים ואת־ענמים ואת־להבים ואת־נפתחים׃ (יד) ואת־פתרוסים ואת־כסלחים אשר יצאו משם פלשתים וכפתרים׃ (טו) וכנען הולד את־צידן בכרו ואת־חת׃ (טז) ואת־היבוסי ואת־האמרי ואת־הגרגשי׃ (יז) ואת־החוי ואת־הצני ואת־הערקי׃ (יח) ואת־הסיני ואת־הארודי ואת־הצמרי ואת־החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני׃ (יט) ויהי גבול הכנעני מצידן בא גררה עד־עזה בא סדמה ועמרה ועד־לשע׃ (כ) אלה בני־חם למשפחתם ללשנתם בארצתם בגויהם׃ (כא) ולשם גם־הוא ילד אבי כל־בני עבר אחי יפת הגדול׃ (כב) בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם׃ (כג) ובני ארם עוץ וחול וגתר ומש׃ (כד) וארפכשד הולד את־שלח שלח הולד את־עבר׃ (כה) ולעבר ילדו שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן׃ (כו) ויקטן הולד את־אלמודד ואת־שלף ואת־חצרמות ואת־ירח׃ (כז) ואת־הדורם ואת־אוזל ואת־דקלה׃ (כח) ואת־עובל ואת־אבימאל ואת־שבא׃ (כט) ואת־אופיר ואת־חוילה ואת־יובב כל־אלה בני יקטן׃ (ל) ויהי מושבם מישא בבאך ספרה׃ (לא) אלה בני־שם למשפחתם ללשנתם בארצתם לגויהם׃ (לב) אלה משפחת בני־נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ׃

(א) ויהי כל־הארץ שפה אחת ודברים אחדים׃ (ב) והי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ־שנער וישבו שם׃ (ג) ויאמרו איש אל־רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר׃ (ד) ויאמרו הבה־לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה־לנו שם פן־נפוץ על־פני כל־הארץ׃ (ה) וירד יהוה לראת את־העיר ואת־המגדל אשר בנו בני האדם׃ (ו) ויאמר יהוה הן עם־אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא־יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות׃ (ז) הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא־ישמעו איש שפת רעהו׃ (ח) ויפץ יהוה אתם משם על־פני כל־הארץ ויחדלו לבנת העיר׃ (ט) על־כן קרא־שמה בבל כי־שם בלל יהוה שפת כל־הארץ ומשם הפיצם יהוה על־פני כל־הארץ׃ (י) אלה תולדת שם שם בן־מאת שנה והולד את־ארפכשד שנתים אחר המבול׃ (יא) ושם חי אחרי הולידו את־ארפכשד חמש מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יב) וארפכשד חי חמשה ועשרים שנה והולד את־שלח׃ (יג) וחי ארפכשד אחרי הולידו את־שלח שלש שנים וארבע מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יד) ושלח חי שלשים שנה והולד את־עבר׃ (טו) וחי שלח אחרי הולידו את־עבר שלש שנים וארבע מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (טז) ועבר חי ארבע ועשרים שנה והולד את־פלג׃ (יז) וחי עבר אחרי הולידו את־פלג שלשים שנה וארבע מאות שנה וילד בנים ובנות׃ (יח) ופלג חי שלשים שנה והולד את־רעו׃ (יט) וחי פלג אחרי הולידו את־רעו תשע שנים ומאתים שנה וילד בנים ובנות׃ (כ) ורעו חי שתים ושלשים שנה והולד את־שרוג׃ (כא) וחי רעו אחרי הולידו את־שרוג שבע שנים ומאתים שנה וילד בנים ובנות׃ (כב) ושרוג חי שלשים שנה והולד את־נחור׃ (כג) וחי שרוג אחרי הולידו את־נחור מאתים שנה וילד בנים ובנות׃ (כד) ונחור חי תשע ועשרים שנה והולד את־תרח׃ (כה) וחי נחור אחרי הולדו את־תרח תשע עשרה שנה ומאת שנה וילד בנים ובנות׃ (כו) וחי תרח שבעים שנה והולד את־אברם את־נחור ואת־הרן׃ (כז) ואלה תולדת תרח תרח הולד את־אברם את־נחור ואת־הרן והרן הולד את־לוט׃ (כח) וימת הרן על־פני תרח אביו בארץ מולדתו׃ (כט) ויקח אברם ונחור להם נשים שם אשת אברם מלכה בת־הרן אבי־מלכה ואבי יסכה׃ (ל) ותהי שרי עקרה אין לה ולד׃ (לא) ויקח תרח את־אברם בנו ואת־לוט בן־הרן בן־בנו ואת־שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים׃ (לב) ויהי ימי תרח חמש מאות שנה ומאתים שנה ויבא תרח׃

(א) ויאמר יהוה אל־אברם לך־לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל־הארץ אשר אראך׃ (ב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה׃ (ג) ואברכה מברכיך ומקללך אאר והנברכו בך כל משפחת האדמה׃ (ד) וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן־חמש שנה ושבעים שנה בצאתו מחרן׃ (ה) ויקח אברם את־שרי אשתו ואת־לוט בן־אחיו ואת כל־רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר־עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ואל־ארץ כנען באו׃ (ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ׃ (ז) וירא יהוה אל־אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו׃ (ח) ויעתק משם ההרה מקדם לבית־אל ויט אהלה בית־אל מים ועי קדמה ויבן שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה׃ (ט) ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה׃ (י) ורעב היה בארץ וירד אברם מצרים לגור שם כי־כבד הרעב בארץ׃ (יא) ויהי כאשר הקריב לבוא מצרים ויאמר אל־שרי אשתו הנה־נא ידעתי כי אשה יפת־מראה את׃ (יב) והיה כי־יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו׃ (יג) אמרי־נא את־אחתי את למען יטב־לי בעבורך וחיתה נפשי בגלל־אתך׃ (יד) ויהי כבוא אברם מצרים וראו המצרים את־האשה כי־יפה היא מאד׃ (טו) וראו אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל־פרעה ותקח האשה בית פרעה׃ (טז) ולאברם היטיב בעבורה ויהי־לו צאן־ובקר וחמרים ועבדים ושפחות ואתנים וגמלים׃ (יז) ונגע יהוה את־פרעה נגעים גדלים ואת־ביתו על־דבר שרי אשת אברם׃ (יח) ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה־זאת עש

מחלקותו • של רבינו ז"ל בצפרנים. שהכרענו לו בראיה • דבתוך שבעה נמי מותר, דאינו בדין שיתלכלך באכילה בשפה, והנחה כל שמעכבין. ובירושלמי[66] מצינו כן: שפה ונטילת צפרנים אית תניי תני ברגל מותר ובאבל אסור, ואית תניי תני ברגל אסור ובאבל מותר. מאן דאמר ברגל מותר בשיש שם רגל •, באבל אסור בשאין שם רגל. ומאן דאמר ברגל אסור בשיש שם הערמה • ובאבל מותר בשאין שם הערמה. חייא בר אשי בשם רב הלכה כדברי מי שהוא מיקל כאן וכאן •, רבי יעקב כר אחא רבי שמעון בר רב משמיה דרב[67] הלכה כדברי מי שהוא מיקל בהלכות אבל, רב אמר שפה לנטילה[68] צפרנים לכל דבר אמר רבי ירמיה ובלבד שנוטות, כלומר שנוטות ויוצאות על הפה ומעכבות. ר' סימון[69] בשם ר' חנינא זוג בא לפני רבי בשפה ובנטילת צפרנים והתיר להם, עד כאן גירסא ירושלמית. ולמדנו משם מפורש שהשפה כל שמעכבת מותרת לאבל, להוציא מדברי הרב רבי אברהם, וכן הדברים האלו מראין כדעתנו שהתרני אפילו תוך שבעה כרין צפרנים. קצרו של דבר: כל שלשים אסור לספר אחד ראשו ואחד זקנו ואפילו של בית הסתרים. אבל כל שמעכב באכילה נוטלו אפילו במספרים בתוך שבעה •, בין למעלה מן הפה בין מן הצדדין, ומותר ליטול צפרנים בשנים וביד בתוך שבעה. אבל בגנסטרא אסור כל שלשים יום.

תנו רבנן[70] כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד. כגון[71] הבא ממדינת הים שהלך להרויח ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, ומנורה שהתירו לו חכמים וכל הנשאל לחכם והותר, והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו, אסורין[72] לגלח בימי אבלו. והתניא מותרין, אמר רב חסדא אמר רבינא[73] כי תניא מותרין בשתכפוהו אבליו, דתניא תכפוהו אבליו בזה אחר זה הכביר שערו מיקל בתער, אבל לא במספרים, ומכבם במים, אבל לא בנתר ולא בחול. פירוש, לשאר אנשים • תכפוהו אבל לא צריך שניו • בתכבוסת ובתספורת, אבל הבא ממדינת הים וחביריו שלא היה לו שהות לגלח עד שתכפוהו אבליו

(עפ' ריד, חוצ' היהרפהיפר). בפסוקות לא ידוע לי. 66 ירושלמי מו"ק ג, סוף ה"א. 67 בד רב משמיה דויב, שם: בר אבא בשם דיב"ה. 68 לנטילה, שם: בנטילת. 69 ר' סימון, שם: ר' יצחק בר נחמן. 70 מו"ק יז, ב. 71 כגון — לטהרתו, דברי רבינו הם. ויסודם בתוספתא המשנה ריש פ"ג. 72 אסורין... והתניא מותרין, בגמרא בסדר הפוך. 73 רבינא, בגמרא: שילא. ובב"י (רקדוקי סופרים):

דדבי יהודה סבר דהיינו גדול דגדלם משום אבילות, ורבי יוסי סבר דהיינו תיקון, כדכתיב לא עשה רגליו". מבואר דכל הלשון שלפנינו הוא מאבל רבתי. ממחלקותו. כמו מהלוקת (הג"מ). שהכרענו לו בראיה. מעובדא דשמואל ופנחס (מובא לעיל). בשיש שם דגל. כלומר לא בסתם רגל מיירי אלא בדגל שחל מיד אחר אבילותו והלכך מותר, הואיל והיה אסור לו בימי אבלו. ובימי אבל אסור דקתני, בשאין שם רגל קודם ימי אבלו, והלכך אסור בימי אבלו (פני משה מו"ק ג, סוף ה"א). בשיש שם הערמה. דאיכא למיחש שמא יערים לומר לא אטול אלא השפה ודעתו לגלח ממש. והא דקאמר באבל מותר, בשאין שם חשש הערמה. ולכולי עלמא בדאיכא חשש הערמה בשתיהן אסור, ובדליכא בשתיהן מותר (שם). מיקל כאן וכאן. כלומר אפילו תימר דפליגי, דמר מיקל ברגל יותר מן האבילות ומר ס"ל איפכא, הלכה כדברי המיקל כאן וכאן בשפה ונטילת צפרנים (שם). בתוך שבעה. וביו"ד שצ, א, ססק כהרי"ץ גיאות, דז"ל: „ושער של השפה והצדדים כל שמעכבת את האכילה תוך ז' אסור". אלא שעשה הכרעה, דלפי הראב"ד והרמב"ם אסור כלל. ואין חילוק בין שערות המעכבות האכילה או לא (עיין שם ש"ך ס"ק א). ובב'איר הגר"א העיר: אבל דברי הרמב"ן עיקר כמו שהוכיח מירושלמי וכן הוא דעת הס"ד. לשאר אנשים. כלומר מי שלא בא ממדינת הים ולא בכל הני דמתניתין (רדיש פ"ג) אלא שמת לו מת ותוך שלשים יום מת לו מת אחר היינו שתכפוהו אבליו. לא צריך שינוי. גירסא זו אי אפשר לקיימה, שהרי אדרבא: בשאר כל אדם כשתכפוהו אבליו כיון שלא עמד כל כך זמן בלא גלוח לא שרינן ליה לגלה במספרים.

זה אחד זה • מותרין לגלח כדרכן בתער ובמספרים ואפילו בתוך שבעה היא, דומיא דכיבוס כסותו במים, ובאלו אמרו במועד התירו בהן כדרכן.

לרבינו האי: תער ומספרים משונין זה מזה, ותער בלשון תורה הוא מספרים •, וכן מתרגמינן אותו •, והיא אלמוס העשוי לגילוח ולהשחתה, ואשר אינו משחית לגמרי קורין לו חכמים תער. ובירושלמי[74]: מיקל בסכין ובמספורת • אבל לא במספרים •, כך מצינו בהלכות הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל. ובעל הערוך ז"ל[75] הקשה מהא דאמרינן בנזירות[76]: מיקל אדם כל גופו בתער •, והוינן בה •, ומתרץ הא בתער הא במספרים. והא רב תער קאמר. כעין תער •. ובודאי שתשובה זו • משובשת היא, דתער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי, כדאמרינן בקידושין[77]: אי זהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער. ומשחית לגמרי הוא, ולא הזכירו גילוח • אלא למעט המלקט, במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח. דכל שער ושער מלקט ועוקרו לעצמו אבל התער משחית לגמרי הוא, ומספרים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בהן גילוח ולא השחתה, וכן מזכירין בכל מקום גילוח דהשחתה בתער ולא במספרים, והחמיר מדבריהם במספרים כעין תער כדאיתא התם בנזירות, וזו שאמרו כאן, „מיקל בתער" הסעתו לגאון ז"ל בפירוש זה, כסבור לומר דמפני שאין בו השחתה התירו כן. ולא היא, דהכא לאו משום השחתה שדינן, דאסו גילוח באבל מותר, אלא הכא במיקל משער ראשו ומספר ממנו קצת עסקינן, כדאמר בהדיא •, והדבר ידוע שהחותך מן השער קצתו אין דרכו בתער ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים, ומשום שהוא שלא כדרך המתגלחין ובשינוי מותר בסכין ובמספורת שהתער בכאן כסכין הוא. ולשון התרגום שהזכיר הגאון •, אינו כדבריו, שתרגומו של תער בארמית מספר, לשון יחיד, והוא הסכין המחודד המשחית שער, ומספרים בכל מקום לשון רבים והוא הזוג המגלח הנקרא אלמוס, ודברים פשוטים הם. גופא דברייתא בתוספתא[78]. כל אלו שאמרו מגלחין במועד מותרין לספר בתוך שלשים של אבל, אע"פ שהתירו לו לספר לא יספר ברשות הרבים אלא מספר הוא בצינעא בתוך ביתו. פירוש, בין באבל בין במועד, וכן הלכה[79].

ד בפרק החולץ[80] בענין ר' יוסי אומר כל הנשים • יתאבלו חוץ מן האלמנה מפני האיבול. וכמה איבול שלה שלשים יום. אמר ר' חסדא קל וחומר, ומה במקום שאסור

הונא בר שילא. 74 ירושלמי מו"ק ג, ב. 75 בערוך ע' מספרא, וע' תער, לא מצאתיו. ואולי גם זו דנמא ממה שראינו בכל לעיל שהערוך שלנו נתקצר מן הסעתיקים. 76 נזיר נח, ב. 77 קידושין לה, ב. 78 תוספתא מו"ק ב, א. 79 וכן נפסק להלכה באו"ח תקלא, ה. 80 יבמות מג, א—ב.

אלא ברוד שצ"ל: צדיך שינוי (ובכ"י כמו לפנינו). שתכפוהו אבליו זה אחד זה. שיש ימים רבים שלא גילח ולא גיהץ בהא הוא דמתיר. ותעד בלשון תורה הוא מספרים. לקמן יבואר בדברי רבינו שזה טעות. וכן מתרגמינן אותו. תער לא יעבור על ראשו (במדבר ו, ה) מספר לא יעבר על דישה. ובמספורת. בירושלמי (מו"ק ג, ב): ובמספרת — הוא התיכה אתת ממספרים. אבל לא במספרים. שהיא נוטלת כל שערותיו (קרבן העדה שם). בתער. אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, ואין בו משום לא ילבש גבר שמלת אשה (רש"י נזיר נח, ב). והוינן בה. מבריתא דתני המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה. ומתרץ וכו'. כעין תער. שגזז במספרים בסמוך לבשר כעין תער (שם). שתשובה זו. של רבינו האי הנזכרת לעיל. ולא הזכירו גילוח. „גילוח שיש בו השחתה", לאו למימרא דיש גילוח של תער שאינו של השחתה כמשמע מלשון רבינו האי. כדאמר בהדיא. „הכביר שערו מיקל בתער". שהזכיר הגאון. שכם אונקלוס תירגם תער מספר (במדבר ו, ה, מובא לעיל). כל הנשים. ואפילו נשואות יחארסו בתוך שלשה הדשים. ולא גזרינן אירוסין אסו נישואין, חוץ מן האלמנה מן הנשואין לא תיארם כל שלשים ימי

לספר[81] מותר ליארס*, מקום שמותר לספר[82] אינו דין שמותר ליארס. פירוש באשה קאמר דמותרת לספר ולכבס לאחד ז', והכי תניא באבל[83] האשה מותרת בנטילת שער לאחר ז', זה כ' רבינו ז"ל בהלכות[84]. אבל רש"י ז"ל אינו גורס שם לספר אלא גירסתו כך היא: במקום שאסור לכבס מותר ליארס שלשים של אבל שמותר ליארס אינו דין שמותר לכבס. ופירושו: שבת של תשעה באב אסור ללבוש כלים מכובסין אפילו ישנים ואע"פ שאין בהם גיהוץ, ושלשים של אבל אינו אסור אלא בכלים הדשים לבנים מגוהצין. וכן הדברים נראין לענין הסוגיא כדברי רש"י ז"ל. שאם היה קל ותומר של רב חסדא מן הנשים בלבד, יש לומר התם היינו טעמא שלא תתנוול בבגדים של אבל וגדול שער שלשים. אבל שבת אחת של תשעה באב אין בה משום ניוול ולפיכך אסרוה, כשם שהיא אסורה בתוך ז' של אבל, והא מילתא ניתי לה [85]בתורת טעמא ולא[85] בתורת קל וחומר*, ועוד שהיה להם לפרש בגמרא ומה במקום שאסור לספר ולכבס מותרת ליארס*, ובשלשים של איכול היו צריכין להזכיר שמותרת לספר ולכבס, דתניא האשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה, שאין הדבר ידוע ופשוט כל כך להקשות סתם בלא הזכרת הברייתא השנויה בהיתר הזה, אלא בכל אדם קאמרינן. ועוד קשה לי לדברי רבינו בעל הלכות ז"ל, הרי האשה מותרת* ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר שבעה ואינה בגזירה שלשים של גיהוץ, והרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמרא לגיהוץ זה אלא מן האשה התקועית*. ואולי נאמר דהתם הכי קאמר באשה שנהגה אבילות ימים דבים כאיש. אלא שאין הטעם נכון להתיר לה. וכי[86] אם לא תתקשט* בלבנים הדשים תהגנה על בעלה תכבס ותתקשט בבגדי צבעונים חדשים. ובמכילתא אחריתי דאבל[87] תניא: כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת, לא תני גיהוץ כלל. ויש מחכמי הצרפתים ז"ל שפירשו נטילת שער זה שהתירו באשה כמעברת סרק על פניה של מטה, אבל תספורת ממש לשער ראשה אסור כל שלשים אפילו באשה, שהרי אין דרכה כל ימות השנה בתספורת, אלא מגדלות הן שער כלילית, ולמה יתירו לה באבל, ודברי טעם הן, ונראין[88].

81 לספר, שם בגמרא: לכבס. וברי"ף (והסביא הרכה זו בסו"ס ג): לספר ולכבס. והתקן בדברי רבינו יבואר התילוק להלכה. 82 לספר, בגמרא: לכבס. וברי"ף: ל' יום של איבול שמותר לספר ולכבס. 83 אבל רבתי ז, כגירסת הגר"א אות מ (ובני' שם, בלשון אחר). 84 הכוונה להרי"ף כסו"ק (וכמור למשנה אין קורעין). [85] ע"פ כ"י ור"ן וגם בר"ש ת"ר, ובד"י הסירה. 86 וכי, כן נמון מאד ע"פ כ"י ור"ן, וגם בכ"י סימן שצ, ובשאר ספרים גורסים: וכן — וזה כמקבל כל הרעיון, כי לא רישא כיפא. 87 מסכת אבל זוטרתא. 88 וביו"ד שצ, ה, פסק המחבר: אשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. והרמ"א הביא דעת

אבלה. שאסור לספר מותר ליארס. שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה מותר ליארס, דאירוסין לאו שמחה נינהו (רש"י, ולהלן בדברי רבינו יבואר שיטת דש"י). בתורת טעמא ולא בתורת קל וחומר. כלומר „ולא נהירא לי משום דאזיל בתר טעמא, התם משום ניוול הוא ובתוך שבעה מיהא אסירא דליכא ניוול, וגבי תשעה באב כיון דלא מיתסר בכיבוס אלא אותו שבת בלבד אשה נמי אסירא דליכא ניוול, ולעולם אימא לך שלשים של איבול חמורין משבת של תשעה באב" (לשון רבינו בחידושיו ליבמות). מותרת ליארס. כלומר „אי מאשה דוקא (מייתי הקל וחומר) לא הוה סתם מלתא סתומי והוה ליה למימר ומה במקום שאסורה לספר מקום שהיא מותרת לספר, ולאתויי נמי דתניא האשה מותרת בנטילת שער וכו' (לשון רבינו שם). הרי האשה מותרת וכו'. כן הלשון ג"כ בבית יוסף שצ (המביא את כל הפסקא שלפנינו), ובסוד שם כותב: „והקשה הרמכ"ן (על מ"ש הרי"ף שאשה מותרת בנטילת שער לאחד שבעה) אם כן תהא מותרת בגיהוץ (והרי אנו כל עיקר לא למדנו איסור גיהוץ אלא מן האשה התקועית — פרישה), וכן כל מצות שלשים לא יהא נהגת בה". וכן נראה כוונת רבינו הכא: „הרי האשה מותרת וכו'", כלומר לפי הרי"ף תהיה האשה מותרת ללבוש כלים חדשים מגוהצים לאחר שבעה ולא תהיה בגזירת שלשים של גיהוץ. האשה התקועית. הנאמר בה: והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת. וכי אם לא תתקשט וכו'. וכי יעלה על דעתנו שאם לא תתקשט בלבנים תתגנה על בעלה תהא מותרת לכבס ולהתקשט בבגדי צבעונין.

בשמחה כיצד

אבל אסור בשמחה כל שלשים וכן הוא אומר* ותנו רבנן[89] על כל המתים כלן נכנס לבית השמחה לאחר שלשים, על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חדש ומדאמרינן הכא שנים עשר חודש, ואי אפשר לי"ב חדש בלא רגל, שמע מינה שאין רגל מפסיק כלום באבילות באביו ובאמו, בין בשמחה בין בתספורת וגיהוץ אלא עד שיגיע זמן שקבעו להם חכמים. אמר רבה בר רב הונא[90] ולשמחת מרעות* מותר ליכנס לאלתר, והני מילי בפורענותא אבל באריסותא לאחר שלשים. פי' שמחת מרעות היא סעודה שעושין רעים זה לזה, אוכלין ושותין עם זה היום וחוזרין ואוכלין עם זה למחר, כעין שכתוב ועשו משתה בית איש יומו[91], ואף על פי שאוכלין ושותין ושמחים אין בה שמחה כל כך כמו שיש בחופת חתנים, ומשום הכי מותר. והני מילי לפרוע היום שאכל עם חבידיו, אבל שיתחיל הוא לעשות להם מרעות אסור עד לאחר שלשים. כתב רבינו ז"ל בהלכות: על אביו ועל אמו עד לאחר שנים עשר חדש. באבל הניא[92]: על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שימלאו לו שלשים, על אביו ועל אמו לאחר י"ב חודש. ואם היתה חבורה[93] לשום מצוה כגון קדיש ראש החודש מותר. וכתב הראב"ד ז"ל וכן משיא יתום ויחומה או עני ועניה לשם שמים, שאם לא יעשה הוא ולא יכנס לשם יבטל המעשה מותר*, וכל זה לא התירו אלא משלשים ואילך באביו ואמו. אבל תוך שלשים לכל סעודת מצוה שבעולם אסור שהרי אפילו לישא אשה אסור, בדאמרינן כל שלשים יום לנשואין[94]. ולי נראה דחבורת מצוה כגון ראש חדש, וכן אכילת קדשים וחבורת הפסח אף על פי שאוכל בחבורה ויש שם משתה ושמחה מותר לאחר שבעה, ובריתא דקתני ואם היתה חבורת מצוה ארישא נמי תניא*, ומשיא יתום ויתומה אינו מחוור להתיר לזה סעודה שלהם*, ונהגו מקצת החכמים להקל בכניסת בית המשתה ולהסב שם בשעת שמחה ובשעת סעודה, והם אומרים שלא אסרו אלא לאכול עמהם במשתה אבל כניסה בלבד מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתיה. ובהלכות הרב ר' יהודה הנשיא אל ברגלוני ז"ל כתוב כך, וכתב אחד מן המחברים הכי: על כל המתים סועד בבית המשתה לאחר שלשים, על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חודש, שנכנסין בתוך שנים עשר חדש לחופות לשמוע ברכה או לכקר, אבל לא לאכילה, ויש שמחמירין שאין נכנסין כלל, עד כאן. ולדעת המקילין קשה לי: אם כן שמחת מרעות בפורענותא למה התירוה, יעשה להם משתה ויסב עמהם ולא יאכל, ויש לומר אין זה כבודן של חבדים לאכול בביתו של זה על שלחנו והוא לא יאכל עמהם. ומסתברא אסור

רבינו כתם ויש אוסרים אף לאשה וכן עיקר. 89 מו"ק כב, ב. 90 בר רב הונא, כן גם כן בכ"י (דקדוקי סופרים), ובגמרא: בר בר חנא. 91 איוב א, ד. 92 אבל רבתי כ. 93 ואם היתה חבורה — מותר, שם: אלא אם כן היתה הרגש שמים. 94 מו"ק כג, א.

בשמחה כיצד

וכן הוא אומר. כן הלשון בכל הספרים, ודבריהם סתומים הם. ובכ"י מצאתי שיש הפסק רחב מאיזה שורות אחר המלים „וכן הוא אומר". הרגיש המעתיק שיש איזה חסרון פה. וחפשתי בראשונים בענין זה ולא העליתי כלום. ולשמחת מריעות. כל הענין יבואר לקמן בדברי רבינו. יבטל המעשה מותר. אע"ג דלעיל בסעודת חבורת מצוה כגון קידוש החדש מותר מיד ולא תלה אותו באם שיתבטל המצוה אם לא יאכל עמהן, ואם כן מאי וכן משיא יתום ויתומה וכו' דקאמר. אפשר דמשום יתום ויתומה דאיכא שם נמי מזמוטי חתן וכלה החמירו לולא האי טעמא דיתבטל המעשה זולתן, והאי וכן דקאמר רצונו לומר שגם בזה הקילו (פרישה שצא, ה). ארישא נמי תניא. בלומר לא שייך דווקא אסמיך לה, אדין שלשים, אלא גם ארישא שם בברייתא, אדין שמחה בתוך שלשים. אינו מחוור להתיר לזה סעודה שלהם. דדוקא סעודת קידוש החדש התיר שאין שם שמחת חתן וכלה (פרישה שצא, ו). והרמ"א בש"ע (שצא, ב) הביא דעת הראב"ד להלכה, דזה לשונו: ובחבורת

ה **תניא** [ג] **באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה:** ומ"ש בשם הרי"ף. בפרק אלו מגלחין (יד:) כתב גרסינן בפרק המולן בענין רבי יוסי אומר כל הנשים יתאבלו לד] חוץ מן האלמנה לה] מפני האיבול (יבמות מג:) וכמה איבול שלשים יום אמר רב חסדא (שם ע"א) קל וחומר לו] ומה במקום שאסרו לספר ולכבס לז] מותר ליאבל שלשים של איבול שמותר לספר לח] ולכבס אינו דין שמותר ליאבל ושמעת מינה שהאשה לט] מותרת בנטילת שער כדקתני בתחל רבתי עד כאן: **וכתב** עליו הרמב"ן בתורת האדם (ענ' קנו) אבל רש"י אינו גורס שם לספר אלא גירסתו כך היא במקום שאסור לכבס מותר ליאבל שלשים של אבל שמותר לכבס אינו דין שמותר ליאבל. וכתב שהדברים נראים לענין הסוגיא כדברי רש"י ועוד קשה לי לדברי רבינו בעל הלכות ז"ל הרי האשה מותרת לנטוש כלים חדשים מגוהצים לאחר שבעה מ] ואינה בגזירת שלשים של גיהוץ והרי אנו כל עיקר לא למדנו בגמרא (מו"ק טו.) לגיהוץ אלא מן האשה התקועית ואולי נאמר דהכי קאמר התם (בגמרא) (באשה) [כאשה] שבהגה אבלות ימים רבים כאיש אלא שאין הטעם (נדון) [נכון] להתיר לה וכי אם לא תתקשט בלבנים חדשים תתגנה על בעלה מכבס ותתקשט בבגדי לבנונים חדשים ובמכלתא אחריתי דאבל (מס' אבל זוטרתא) תניא כל מה שיש באיש יש באשה חוץ מתספורת ולא תני גיהוץ כלל מא] ויש מחכמי הלרפתים ז"ל שפירשו נטילת שער זה שהתירו באשה במעברת סרק על פניה של מטה אבל תספורת ממש לשער ראשה אסור כל שלשים אפילו באשה שהרי אין דרכה כל ימות השנה (בשנה) בתספורת אלא מגדלות הן שער כלילית ולמה ימירו לה באבל כל ימות השנה (סס ד"ה בתקוס) כדברי רש"י וכתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין (פי' גג) שכן עיקר. והרמב"ם בפרק ו' (ה"ג) פסק כדברי הרי"ף ז"ל. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן (ה):

ו **כתב** רבינו ירוחם (נב"מ פ"כ חלב ע"ד) לסרוק ראשו בסרק פרש"י והמפרשים שמותר אפילו תוך שבעה שאין כאן לא מעונג ולא שמחה: **והמרדכי** (כתב) בשומד קטן (פי' תתקיא) והגהות מיימון פרק (ז') [ה'] (אות ח) [כתב] לסרוק ראשו יש מתירין ויש רוצים לאסור כל שלשים יום ומדברי ר"י (ברכות נח: תוד"ה אסטמים) מג] נראה דשרי לתוף ראשו אפילו תוך שבעה (ה*): **וסמ"ק** (פי' לז ענ' סו דין שלשים) כתב סורק ראשו לאחר שבעה. ולענין הלכה נקטינן כדברי המקילים לסרוק אפילו תוך שבעה (ו):

ז **תניא באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער וכו'.** והטעם כדי שלא תתגוול על בעלה אם לא תספר שערות ראשה מה שהיא רגילה לספר והרמב"ן בשם תכמי צרפת השיג ואמר הרי אין דרכה כל ימות השנה בתספורת אלא מגדלות הן שער כלילית ולמה ימירו לה באבל כל ימות השנה בתספורת אלא להעביר סרק על פניה שלמטה וכו' שכן דרכה כל ימות השנה שלא תתגוול על בעלה הוא דשרי אבל לא נטילת שער ראשה. ולמאי שכתבתי אין כאן השגה דרב אלפס לא אמר בשערות ראשה שכל אשה מגדלת אותן ואינן מגלחות אלא אדרבה אם אין להן שערות ארוכות מתקנין להן פאה נכרית אלא באשה שיש לה ריבוי שערות כגון לידעה ובת לידעה כדאיתא בפרק המוליא יין (שבת דף פ':) שהיו טופלין בשיר להסיר השער ומקלתן מגלחות אותן וכל זה כדי שלא תתגוול על בעלה מתמת ריבוי שערות במקום אלא שביתי שערות לאחר נשים ובהא דוקא כתב הרי"ף דאשה מותרת בנטילת שער וכן פסק הרמב"ם בפרק ו' והמי נקטינן וכן פסק ב"י אלא דבשלחן ערוך השמיטו: **אחר** כך ראיתי להרב מהר"ר מענדל שכתב בהקדמתו לסמ"ק שהדפים בקראקא דחסר כאן בשלחן ערוך שעיף ה' וכך צריך להיות אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה הגהה יש אומרין וכך עיקר עכ"ל. ואני אומר העיקר כדפרישית דבמקום שדרכה של אשה לגלח שערותיה אנו כגון ריבוי שערות לידעה ובת לידעה מותרת ליטלם אחר שבעה וכן פסקו הסמ"ג (הל' אבלות רמז.) והסמ"ק (סי' לז ענ' סו דין שלשים):

ח **תניא** באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה. וכן כתב רב אלפס שאשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה. (ט) **והקשה הרמב"ן אם כן תהא מותרת בגיהוץ וכן כל מצות שלשים לא יהיו נוהגות בה על כן נראה כדברי המפרשים דנטילת שער דשרי באשה היינו** (י) **במעברת סרק על פניה וטופלתו בסיד שהוא משום תכשיט שלא תתגוול על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה כל שלשים יום כמו האיש.** (יא) **וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל:**

דרכי משה

(ה) **ונראה** דאף על גב דהלכה כמיקל באבל מכל מקום כיון דרבים חולקים דהיינו רש"י והתוספות והרמב"ן והרא"ש הלכתא כרבים כל שכן דהרמב"ן והרא"ש שהם בתראי הקשו על דברי הרי"ף וכתבו על דברי רש"י שהם עיקר דהכי נקטינן כן נראה לי: (ה*) **ובפרק** קמא דמועד קטן (ע"א) (סי' תחמ) כתב המרדכי אומר ר"י דאבל מותר לחוף ולסרוק ראשו מיד אחר שבעה אף על פי שעושה להתענג:

(ו) **ובהגהות** מיימון פרק ה' דהלכות אבל (אות א) דיש אוסרים חפיפה כל שלשים משום הסריקה עכ"ל. והמנהג שלא לחוף אף על פי שנוהגין לסרוק ואפשר הטעם משום איסור דחיצה נהגו גם איסור בחפיפה מד]:

פרישה

(ט) **והקשה הרמב"ן א"כ תהא מותרת בגיהוץ.** והרי אנו כל עיקר לא למדנו איסור גיהוץ אלא מן האשה התקועית: (י) **במעברת סרק על פניה.** פירוש פניה של מטה: (יא) **וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל.** ואף על גב דכתב רבינו לעיל בסוף סימן שפ"א שלאחר שבעה אשה אים מותרת בכל ומשמע מדברי כ"י שם שהוא מדברי הרא"ש (פ"ק דכתובות סי' ו) יש לומר דהתם מיירי בגיהוץ ובמעברת סרק על פניה וכו' אבל בתספורת מב] ממש

חדושי הגהות

[ג] **תניא** באבל רבתי אשה מותרת בנטילת שער וכו' ברייתא זו הביאוה הרי"ף והרמב"ן והרא"ש ז"ל ובמתות שלפנינו לא מצאתיה לב] ובתורת האדם להרמב"ן ראיתי דנקט בלשונו על ברייתא זו לג] "ובמכלתא אחריתא דאבל תניא" נראה הא שהיו לפניהם מכילתות אחרות דאבל אשר נעלמו מעינינו ומזה נקיש על השאר כי לעיל בסימן של"ה ושל"ו ועוד כמה מקומות שהרב ר"י הראה מקום למסכת שמחות ובמסכת שמחות שלפנינו לא מצאתים כלל:

הגהות והערות

לב] **עיי"ש** בפ"ז בבוסתת הגר"א אות ס: לג] **לפנינו** בתוה"א לא כ"כ אברייתא זו אלא אברייתא אחרת הובא להלן בב"י: לד] **פירוש** כל הנשים שנפטרו מבעליהן ע"י גירושין מותרות להתארס מיד ולא גזרו אטו נישואין דאסור משום הבתנה: לה] **פירוש** שנפטרה מבעלה ע"י מיתה ולא ע"י גירושין: לו] **פירוש** מתמיה אדברי ר"י: לז] **כגון** בשבוע שחל בו ס"ב: לח] **וצ"ל** ראאשה קאי דהא אבל אסור בתספורת: לט] **לפי** המבואר להלן בדברי הרמב"ן הטעם הוא שלא תתגנה על בעלה ולפ"ז צ"ל דבאשת איש קמיירי וכן מפורש בדברי הרא"ש כתובות פ"א סי' ו וצ"ע דהא כיבמות מיירי שם ברלית לה בעל ואולי זו שעומדת ליארס דינה כיש לה בעל עיין לעיל סוף סי' שפא אמנם בשו"ע העתיקו להלכה בסתמא ולא תילק וצ"ע:

מ] **פירוש** כך צריך לומר לפי דברי הרי"ף דמה בין גיהוץ לתספורת: מא] **צ"ע** דהא לבאורה לפ"ז אזדא לה קושייתו על הרי"ף דהא חזינן הכא דיש חילוק בין תספורת לגיהוץ וארבה ברייתא זו היא ראיה לדברי הרי"ף דאין איסור תספורת באשה: מב] **דבריו** תמוהים לכאורה דהא מפורש שם בדברי הרא"ש תספורת וכ"כ שם ברמזים וז"ל כל אשת איש אין נוהג בה דין שלשים כגון "תספורת" וגיהוץ עכ"ל. גם הק"נ כאן במו"ק הרגיש בסתירה זו ותירץ דתספורת דהתם לאו דוקא אלא קיפול (עיין ב"ח כאן) וצ"ע דסתימת לשונם משמע דבכל ענין מיירי: מג] **עיין** לעיל רש סי' שפא: מד] **עיין** ב"ח בסוף הסימן ובדרישה רש הסימן ולעיל סי' שפא בדרישה רש הסימן ובד"מ וב"ח סוף הסימן:

שצ (א) אחד המגלח. פי׳ שכמעט האבילות נאמר למגלח שמת לו מת יכול לעמוד מלאכתו משום כבוד הבריות:

בסימן זה מאחר שעיקר אבילות הוא ל׳ ימים ע״כ ל׳ תוספת בגמרא

שער אחר שבעה ימים. כג״ה ויש מאחרין לף לאמה וכן עיקר.

שצ דיני גלוח וסריקה באבל. וכו׳ ז׳ סעיפים:

א [א] אבל (א) אסור (ב) לגלח שערו [א] [ב] אחר שעד ראשו ואחר שער זקנו ואחר כל שער שבו ואפי׳ של בית הסתרים כל ל׳ יום [ב] [ג] ושער של השפה ומהצדדים **א** יכל שמעבב את האכילה [ד] תוך ז׳ אסור אחר שבעה מאחר:

ב [ג] [ד] ישב לגלח ואמרו לו מת אביו הרי זה משלי׳ ראשו (א) אחר המגלח ואחר המתגלח ומה שהספר גומר [ה] היינו בדליבא ספר אחר כמתא [ו]

ג [ה] כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד אם אירעו אחר מאלו קודם האבילות ונכנס מיד תוך האבל אסור לגלח אבל אם אירעו אחר מאלו ותבפרטו מיד שני אבילות זה אחר זה [ו] מגלח כדרכו כין כתיב כין כמספרים [ז] ואפילו תוך שבעה וארס אחר שתבפרוהו אביליו זה אחר זה מיקל שערו בתער אבל לא במספרים [ח] (ולכך מיישמט גיאמא) (כ״י כמס כמסלן):

ד [ו] על כל המתים מגלח לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו עד שינערו כו חבריו:

הגה [ז] (ג) ולין הכגל מסכי לם פגע קודם שינערו כו חבריו (מור) ועיין כת״ם סימן תקפ״ח ושיטות נערה יש כו פ׳ נוגמת ומוכיס (ד) בג׳ מקומות (בדמה מהרמ״ל בסמקיו ומלוקה ומהרי״ל והר״ן) ומסקומות מלו מוהגין שלין מסמפרין בג׳ ולמ כל י״ב מחם (מהרי״ל מהבג מקם מקומות) מס לם לעוקר כגון שהכניר מלין שמכו לו שהולך בין הבוגדי כובים ומחקוגל ביגסה כמערוסיו דמוהר לספר (כן הביב כמ״ם):

ד **ה** [ז] יא אשה מותרת בגמילת שער אחר ז׳:

הגה [ח] יב (יח) (ה) לומרים לף לאמה וכן עיקר) [ט]

ו (ב) **ב** [מ] יג לסרוק **ג** [ראשו] (ו) במסרק מותר אפילו תוך שבעה:

ז כשם שאסור לגלח בל שלשים יום כך אסור לימול [נ] [מ] בבלי אבל

בידיו או בשינוי מותר [יא] [ס] אפי׳ תוך שבעה [יב] [ע] ואשה שאירע מביאלתה אחר שבעה תוך שלשים אם הטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה אלא תאמר לעובדת כוכבים לימלם לה בחצר או במספרים:

הגה (ג) **ד** אלו דוקא עובדת כוכבים מלא הוא הדין (ב) המלאים וסרוק לגיסת דמול המעגר נקם (דעת עצמו):

שצ (א) אחד המגלח. פי׳ שכמעט האבילות נאמר למגלח שמת לו מת יכול לעמוד מלאכתו משום כבוד הבריות:

בסימן זה מאחר שעיקר אבילות הוא ל׳ ומלאכה מותרת בגמילת שער אחר שבעה ימים. כג״ה ויש מאחרין לף לאמה וכן עיקר.

קבלתי שמגלח כן בס״ע של מ״ל מתיכה ידו ז״ל: (ב) *) לסרוק ראשו בסרוק כו׳. כלע״: (ג) ולאו דוקא כו׳. תמוה לי דאם יש מיסור ליגול בעמה ודאי גם ע״י המלאכה לאבר לי שהולרכו ליגול ע״י יהלאים כדי שיהיה ע״י מיגוי כמ״ם בסמוך דאילו בידיה לו בשיגיה לו לאסר לה להסירם סיבב בפי הלורך לעבילה לבל תיגה לי בל בעל הבית שהיה מהבל בסמוך אחר ז׳ ומייבו בריב״ם ומהכ״ם וכמו שכ״ל ולמה לא תהיה מותרת כאן ליגול לפרנים ע״י עלמה בלא מגוריה מעטר. ושוד קבלת אבי׳ לדעת רמ״ל וכלא בסי׳ ס״ע סעיף ג׳ בהיגול ליגול בפרנים בבגיל לגול ולמה לא מהיר בבגיל עבילה מלוס לבלי עלמה ולא לליגו בגים מוהבות בן ליגול לפרנים לל ידי אחר חוץ מלעים:

מעיפים ע״ס אלא לגיל סעיף מהם מתו שהיה מלגלח ל״ל סעיף ד׳ וכך ל״ל לאמה מותרת בגמילת שער אחר ז׳. כג״ה ויש לאסרים לף לאמה וכן עיקר ס״ב. וכן הוא בסקדמת סמ״ק ע״ס ומיין בכ״י כ׳ הלבוש וכ״ה בסק דבמקום בלבכה בל לאמה בבגיל לגול לבגיל בגיל בגיל ב

לדידי וכל מאיר מתריב בדבר המבריח אינו מוליא כיסים ל"ם מפל"כ בב"ב אינו ב' חבתי לבעליהם הלא וכי המלי אינו מחייב בדבר המבעי ואינו מחבעם בו ומלא לא מיחר לו אלא כדי לכבו וחיתו ואם די לו בשמי לא יאכל ואם די לו באכילה פ"ל לא יאכל ב' סעמים ולא יחבר מעם עליך וגם שאני עיניים אם אינו לריך לבעול ולכתן ולכתך לחוור לו לעשות ל' מאלם מלא שאול שמעתי ומשמרי בדבר פא הלא ועוד אחרת אמי הוחר בכל כל"ל מ"מ ע"ב יום הוא שבחמיה בקבילת סחורה שכיים ומכמם אמי מי שאינו מחבעה בו לא יצא מכלל מחי הכ"ל ויומא קא גרים סגנ עלמך מי שמחבעם חבעים אלוס בשבת וי"ם זכי לא יקבא בחורה לו יחהוג בכל דיני שבת וי"ט כי יומא גרים ולא אבי בשמעת אכילם ומחיים וה"כ ע"ב יום מוער דאורבתות הוא ואמי אינו מחבעם בו מ"מ מחייב בקבילת סיום:

והשתא לפי טעם זה אחמרן לא מצבי' איכול לעצות לחורה לקחת במכן עכרה המחבעי אלא אמי לבור שאינם מחבעי כלל כגון שכולם קבילי ומביני' לו בעלי בריח בב"ב שבאמת מ"מ קורין ויכל בומנתה דיום הוא שבחמיה בקבילת מ"מ לאלבם אי לחוור ולמעשה אחבמולי שאכל בב"ב לרך מיתון קלת אבל זה כ"ל בדור לאלבם ולמעשה שבמולי שאכל בב"ב יכול לעצות בחורה אמי בומנתה אבל י' ב"ב לל"ע לדיבא אם יקבלו ויאכל:

איברא הא פשיטא לי דבני כבאא בן בימין דס"ם בכל מערבי' שסם לא קבלו ויאכל בב"ב שבאמת לו בדכות וקבלות לפי מנהג הש"ם לבלהו לא שיך לומר דיום מוער קבוע הוא לכך ולא תבי בחבעים מ"מ גם י"ט שלהם קבוע וקיימא וקדים עפי אבי' לב"ב מומן מב"ם לב' בחב שבלתה שהבי קבען עלים החמיל בימי מחמי בן מבלי ומ"ב אלבבא יום הוא שבחמיב בומנתה וי"ט לדהבו ולא אלה עליהם מחבה קבילי' החבעי' מעולם ואין לסקבות לזה אין ליף רבינו יעב"ץ שבעת"ח שפי' סקב"ט למילה בב"ב שבאמת שיאכלו בעלי בריח וילף לי' מנבי בבאא בן בימין ולפי הב"ל קשה מה לאים מהסם פי"ט שלהם קבוע וקיימא עפי מע"ב וקדים לי' עובדא וקבלא ז' דקיימא הוה מעלה עיי' בומם תעבית י"ב ע"ח אם כדבו קדים לבאיבותו וכו' ע"ם מ"מ שאינו מצעלי בריח מילה וקשה אבדיבו יעב"ץ הב"ל לזה אבי אומר אם"ב דמנבי בבאא עלמם לא מלי למילף אך מב"ח בב' לאוק מהי' מחבם שהוא עלמו לא הי' מסם שהבי הי' כהן כמ"ם חוס' שם ס"ם בכל מערבי' וזה הי' עיקור בחוס' שבא"ם שם בם' מ"ה וס"ל לב' יעב"ץ לבקשתן עמסם אחר שאוכבן כיון שבי' ביתי ר"ב שבי' אחר שאוכבן עובדא ועוד אבי' בבוף יתי בית שבי ומבגבו בבבאדין וקדים לזה כבר הבעבו כל ד' לומר כמוכח ביוסיפון ול' לאוק לבבי שבי' ביתי האוכבן כמוכח מגבובבות לל לאוק ח"כ עכ"ם לא הבחבן בבו עם בבי בבאא קודם לבזיבה תעבים ע"ב שבי' יותר מאחבעי' שבה קודם האוכבן וח"כ לב"ל בב' לאוק קדם ע"ב לי"ט שלו וגם קבינו וקיימא עפי אי"ט קבבן עלים שלו ואם"ם הבעבה ולא הבלים ויפה לומר ל' יעב"ץ לבעלי בריח מילה ממנו:

ובזה יש מקום אחי לייבב ק' האשאל שבבמקומם אהב"ם לובבין ז"ל ומייתי לי מנ"ל שם"י הבקי"ט שהבקשה דמם"ם ס"ם בכל מערבי' מוכח דשמיעא לשב"ם בשאי' אי' חל י"ט שלהם בב"ב בשיבה בבשה מי לא הי' מבלימים וא"כ כילף מיבי' מי לבעלי בריח בב"ב ואמי אינו בבמ' ולפי הב"ל לק"מ דהאי הש"ם מוכים דעב"ב מבלימים מבבי בבאא עלמן והי' פשיטא לאפי' בב"ב שאינו בבשה מי לא הי' לריכי' להבלים אם אי חל בו י"ט שלהם והייבב מעבם פי"ט דאבו קדים לב"ב ופשיט פשיטו מיבי' הש"ם דעימי ב"ב לא עביר בחתי' ואמאי לא מלים למילף מיבייבו לבעלי בריח בב"ב שאינו בבשה מבשה דשאי' אינו לריכי' לבקיעא וקיימא מבי

מע"ב אמנם מ"מ מב"א ב"ב לזוק אמו אבי' לדיבן בב"ל וק"ל:

מ"מ בהא שלקי' דמולה האוכל בב"ב עולה לחורה בומנתה בלי שום פקוק לבע"ד והמיבא לשבבי לב ומחבבן לעלבותם הוא יחליומי ויחייבי וימחמי בבמומה ליון כתבתי זאת והלעתי לפני מופלבי תורה ובעלי הוראה והסכימו עמי לדיבא ובעבה"מ ק"ק פ"ב מפ"ק י"ל מנסם הקע"אל:

תשובה קנח

שלום רב לרב בת י"ב המופלא המפורסים כי' ע"ם כ"ם כקב"ת מה' חב כ"י אב"ד דק"ק ק"ל:

את אמר בקשה נפשו היפה להחיות דעתי הקלוקה בענין הקפורה לבעלי בריח אבהם בימים האחרי' בחבר בבר היה פלטול בימו בדבר זה לבן יהי ה' אמבה ואלבך קלת בבחה"י כיון הבוזבה עלי:

ראשון אחלה כאמר אמר פשוט להחיב גילוח בימי ספירה ככתת בהגה"ע בא"ח סי' תל"ג וכן בין האלרים עד ר"ב מנהג היתר בכל המדינות וכן ביאר בהחי' בחסו' מהר"ם א"ם סי' כ"ז יע"ם בעוב בעבם וגדולם מו נהגו בעני' מרתבקי' לחביב אפי' לאבל מנהג בעלים שלו לגבם דלא כמ"ם בשהר"ם א"ם שם דמ"ם בש"ע י"ד סי' מ"ל לעוול לפרכים ובגלא הייבו ליעלן ביד מו לבגלמן בבלי אבל הקפורה בכל לא כ"כ בשהר"ם א"ם הב"ל ואנהנו מהגו היתר ומדבר מה לקנן אי"ם מ"מ לריכי' לחקור מאין הכרגילים וכי מה בין לקעורה קיום מקבה המבולר בעולם ביותר לחמבחא מקבא מקעורה מילה הביאו ב"י בא"ם

שהאהל נוטה בגדו ע"ל שכתבתי למעלה ולדך שזוכה בו כמה פעמים ה' לא הסן בו אלא דקס לי' שמתי' ואמי' אם הוא עני כבר כ' לעיל דמ"מ לאסור דקס לי' שעתי' וכיון שאין לאים מגולל כי ה' הסן בו ע"כ עליו להתחכם ולעבר מחשים לקבורת בלו והמיקו כי קרוב לחלל מותן שלא זכו עדיין המת קקי' יום ועליו לכפאות שבנים ע"י מקטר קטורת ול"ם דברי חז"ל ומעתה כל דברי רבינו פרץ קיימים כי בחלי שאילה היו יחבר והקרבת כל הקרבנות ובכללם הקטורת והיו מעבירת בני כפר הנה כי כן בוודאי אין שום קפידא שלא יעול ב' פעמים כדי מרוכה גם לדך לבדך מחלו ז"ל דאם חלי מאן דבאחדים מהאלי פרי אחב"ב דאמרי החם לו בכני לו מוחל לו אומרי ע"כ ה"ם דבאחדים בוטיה איכא הניים שבו יהיה זה בכב דוקא הם מוחל דוקא הם נתחל דוקא דאלמ"ה הא דאי' החם כ"כ דאמרי כלאלי דיקי' בנבא ומדוע לא נעשה מוחל ושוב שאכי הי' ח"ח ול"ל אבי' לבנם הנם מל כמי עכם וקמל ול"כ מ"ט עלהם ביה בר"כ דפסקי' לקיבור בעיני' כמבואר שם קכ"ו ע"ב אעכ"ב דאלמן דמלי דמחי' למחי לם מוחל בכני ל"ל לחיות מוחלא לו איסבא ול"כ מאן דמלי' למחי מוחלא ודיומם כיומם היא ז' שהמוחל מתעבר ל"כ הרי כל המוחלי מלאי' בחזל מעביר ואין לבו לחדר אחר מוחל אחר שזה כבר זכה לבבכה ע מיום הולדו משל"כ שבדיק ראוי' לבו לבקש אילבר קאות לחוליא כל אים שבאלל מחמלבה חוזל לכן יבקש מהני' אומנם מה שבאליב רביבו פרץ שהסמלק הוא יחבר מבלם לא יבעבה מ"ע ויש לחיות הבעופל לחוני עלות בעוני עלות כלאי' שם"ק דמכות אבל לחיות יחבר מחם לא שמעם וע"כ לריבי' אבו לבדבי אבלה לחיות מחזיק הבימול בין בבבי' מקום המילה ה"ל כמו אבר מחזיק אבר ואין להאריך בזה מ"מ יבא ר' פרץ זכאי בדיבו וכל דבריו שריבים ואיירי לאיירי אפשרא כמו מ"ם אלגי בחי' אבא דמם' עיתבדן י"ג ע"ב אייב"ם מיחי לא בלמבי אדם וכו' דיומקת מה היא וכו' לבנים שבמותך כבשוה והלא יבלא מה שפר בזה בשבתן בל יבראל שבעילה חימוקת בגד חכמי ישראל לקרותו לבנים ואלא נחמייבה כילוי על זה אבל י"ל בזה הדבר היה כבוש מבבים ותלמידיהם שהולכים דרך עיוכי ומוני בדרך כדכתיב בחתנתה שבנה תמיד כדכתי' אל תבנזו בדרך מ"ע שדרכם בל חכמים לבגז עליהם הדרך ולדיבא יש בזה קלת בזל בזה ליבך בשמות אחרים ושבה אמר לי' אבי' לבבה בשבת קנו הר"ל מל כמי הא עבים וקניל פי' וה"ל אבי דמע ול"כ כל ת"ח יקרא לבנים שאוא נבב וסוכב בשנות לכן דקדקה החימוקה לבנים שבמותך דייקא כשבוהו שמתמא גם אחם כמוסם בעיוכ הלבת פה מ"מ בחא בלקיבא דיום העילה יום הקרבת קרבן הוא מדיבא ולא מלמבחא בעלמא:

וביון שכן הייבו מעם לחקל בחקפרת בהאוא יומא מבום דקי"ל דאמבי מעמד ואבבי מבמר אבורים לבקפאר ולכבם בחשמרתם כדי שלא יכבוו למבולתם כשחם מחלים כדמשבש ר"ם אלו מגלחן בקב"י ל' בבי דבעת אינכחו ויבך ויחליף שמלותיו שלא יבבם להשתחות לפני ה' בביחלו אעש"י שהיה לבו זוה עליו ל"כ ה"ם ומכ"ם הבא לבעלי קרבן הלבו כי לא נאה ולא יאה לבבם למשמרתם כשחם מחלים והבה מהגו היחר לחקפאר כשמקבלי פני שר ובדל ולאיתי רבותי אחיבו לאחד בחוך שבעה יבים על אבי להקפאר ולהתכבם וללבוש מנוהלין לראות פני קיל"ה מבום הבסל רב דמומום ומעמם ובימוקם עומם לחקפרות וכל מנהגי אבילות לאו דאוריי' רק אשבחתא בעלמא כמו שהאריבו כל הראשונים ואעש"י שבראש"ל ז"ל ס"ל דמ"מ חקפרות ומגלחה דאוריי' כל שלשים כבר דמו דבריו גם זה כמבואר באריכות נפלא בבא"ם ר"ם אלו מגלחן והרי הביא הרי"ף והרא"ם בשם ירושלמי כשמדע לו באמצע הבגלחה שמה אביו ה"ז נומר וכ' המרדכי הבעם מבום כבוד הבריות ופסקו טוש"ע ב"ד ס' ס"ל וע"כ מבום שבוא רק לרבבן בעלמא ומבו"ם הקילו רבותיו מבום כבוד המלכות אעש"י שבוא רק הבסל ממוכו אלא לחחזי אלא לחחבר ולאחבר שם בזה מני מבום לעולם ירח אדם לקראתו מלבים מ"מ כבר נהגו בזה קולא גדולה בכל מקום ח"ל חבו ח"ז הבא בל"מ בי' ס"ל שאלה אם הוכל לכפר אחר אביך חוך יב"ח כי מחוך שאחה עסוק בחוכחתך ומלי בין הבריים איכך יכול לבבול גדול שער הבני ומרעיך שלא הבבכו יב"ח לעבין גדול שער רק עד שיבעבו בו חבריה ומה שבהגו יב"ח איבו אלא חומר בעלמא ולבן מחר אחה לבפור כדרבך עב"ל ומחו ברע"א שם ובבב"י לא"ח בי' י"ד כ' דמיעור בעבה לבגלחי זקבם בני בשלבים לבל היוהר ע"ם ולבעב"ד בזה"ר קילא מודבא כי הם לא דבבו אלא מבדול שער הראשם אלא מבולא כ"כ אבל הזקן לא הי' מבחבריה בלא"ם רק בשם המעבבת אבילה והאיבבא בחבוך הענין והוא מחבולל יחבר כיהוא וא"כ מחוך יב"ח לבבד בשר ודם ולבך פרבבם עלמו כילף ק"ו ליתי בסילה ובין המלבים מיהם לבבד שמים שלא יבבם לפני הם"ים לעבד עבודתו ושוא בביחולו ומ"ם בבב"י דעב"ם שבוא שבא בו ר"ב אבור בחבסוקה מפני שבוא מדיבא דש"ם הוא פלאי כאשר עוררני מב"ם ולפער"ד כיון לע"ם בהבה אבבי קוף מם' חעבים ח"ל ולהבחבר אחי' בחמשה אבו ע"ם וא"כ ס"ל דהא לאמריבן בש"ם בחמיבי שחבר לבבד הבשבת הייבו לבבם ולא לבפר ובייבב לבחב בחבסורת אבור מדיק הש"ם בחמיבי לבבד

ואגב מבחל לוחם בגדו ע"ל שבחבתי למעלה ולדך שזוכה בו כמה פעמים ה' לא הסן בו אלא דקס לי' שמתי' ואמי' אם הוא עני כבר כ' לעיל דמ"מ לאסור דקס לי' שעתי' וכיון שאין לאים מגולל כי ה' הסן בו ע"כ עליו להתחכם ולעבר מחשים לקבורת בלו והמיקו כי קרוב לחלל מותן בלא זכו עדיין המת קקי' יום ועליו לכפאות שבנים ע"י מקטר קטורת ול"ם דברי חז"ל ומעתה כל דברי רבינו פרץ קיימים כי בחלי שאילה היו יחבר והקרבת הקטורת והיו מעבירת בני כפר הנה כי כן בוודאי אין שום קפידא שלא יעול ב' פעמים כדי מרוכה גם לדך לבדך מחלו ז"ל דאם חלי מאן דבאחדים מהאלי פרי אחב"ב דאמרי החם לו בכני לו מוחל לו אומרי ע"כ ה"ם דבאחדים בוטיה איכא הניים שבו יהיה זה בכב דוקא הם מוחל דוקא הם נתחל דוקא דאלמ"ה הא דאי' החם כ"כ דאמרי כלאלי דיקי' בנבא ומדוע לא נעשה מוחל ושוב שאכי הי' ח"ח ול"ל אבי' לבבם הנם מל כמי עכם וקמל ול"כ מ"ט עלהם ביה בר"כ דפסקי' לקיבור בעיני' כמבואר שם קכ"ו ע"ב אעכ"ב דאמרי אלמן דמלי דמחי' למחי לם מוחל בכני ל"ל לחיות מוחלא לו איסבא ול"כ מאן דמלי' למחי מוחלא ודיומם כיומם היא ז' שהמוחל מתעבר ל"כ הרי כל המוחלי מלאי' בחזל מעביר ואין לבו לחדר אחר מוחל אחר שזה כבר זכה לבבכה ע מיום הולדו משל"כ שבדיק ראוי' לבו לבקש אילבר קאות לחוליא כל אים שבאלל מחמלבה חוזל לכן יבקש מהני' אומנם מה שבאליב רביבו פרץ שהסמלק הוא יחבר מבלם לא יבעבה מ"ע ויש לחיות הבעופל לחוני עלות בעוני עלות כלאי' שם"ק דמכות אבל לחיות יחבר מחם לא שמעם וע"כ לריבי' אבו לבדבי אבלה לחיות מחזיק הבימול בין בבבי' מקום המילה ה"ל כמו אבר מחזיק אבר ואין להאריך בזה מ"מ יבא ר' פרץ זכאי בדיבו וכל דבריו שריבים ואיירי לאיירי אפשרא כמו מ"ם אלגי בחי' אבא דמם' עיתבדן י"ג ע"ב אייב"ם מיחי לא בלמבי אדם וכו' דיומקת מה היא וכו' לבנים שבמותך כבשוה והלא יבלא מה שפר בזה בשבתן בל יבראל שבעילה חימוקת בגד חכמי ישראל לקרותו לבנים ואלא נחמייבה כילוי על זה אבל י"ל בזה הדבר היה כבוש מבבים ותלמידיהם שהולכים דרך עיוכי ומוני בדרך כדכתיב בחתנתה שבנה תמיד כדכתי' אל תבנזו בדרך מ"ע שדרכם בל חכמים לבגז עליהם הדרך ולדיבא יש

ואגב לעורכו מה שלג"ע בגלה"מ דע"ק כ' ע"ל ד"ה בעל הסלמים שלא שמע וכו' שכ' בקונטרס ולאיש מסא לאחרי סכא וכו' וכ"ע לגמא לעולם בחול כמי לי שמע ביום לאכל לי היה שמע בגילה עכ"ם היה עדיין קרוהם דזה שמע לאמילו לע"ל מקלה יום לע"ל ככלו היינו יחוד ולא לילו ולאו בשבת אמי שמע בגילה הכה הקלהי ברוב הרבים כי לאסם הסמלי והיא יעי' בעיון שכלו יסשוע בעלאחי הלהן יכמע חכם יוקיף לקח כי בסמוך אני כותב הכ"ד ל"ב הרמ"ת מותם פה ק"ן ע"ל יום ג' י"ג ומחם תק"ם לפ"ק ומקה"ק קוסר ומפ"לע:

תשובה קנט שיש לכ"ל:

יען ובעון כלה לאיתי לאיה ומהבנה על תקרוטי הקודע' אשר לקח בהוא מעלתו ומפני קולר דברי ולא פשטתי שיתתי יפה ע"כ ומקק הסחרה עלי לבבר דברי בכמלה ולבאלים הינה ובחוקפת מתנה על הקיקוי כי אין בה"מ בלא מהנם וה' יעזרני ויזכני בפלאות מהוקתו:

תחילת דברי הי' לעמוד ליעין לדקו שכ ר' פרן ז"ל שאומר שבריה ומלה מעביר כקנוטת ואמרתי כי יצא לו זה ממדרש רבה פ' ויכל שאומר שחבה לחומה תעשה לי וכו' בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וכן הא לכתיב ויכל מעשות המעלות וגו' וכם נאמר רפא ירא אל הגם ויבכבה ל"כ מכ"ם זה שמל עלמו לשמי שאה' נגלה עליו לברכו אלו הם תוכן דברי המדרש בקיצור והבה אין כוונם זאת הברכה האמורה כאן ברכת עושר כמו בדך ה' אילו דקנוטת שאח"ל שמעביר להתם אילו כתיב והבא לכתיב ברכה בחמנא ואמי ברכת כהי' שאח"ל לחי דיעם יבכך בחמון והיא המחלוקת כה בילקוט מ"ו אמילו לנאן דס"ל אבי ע"כ אינו ענין לעומר האמור בקמורם דל"כ אבי אינה נוהגא לכהנים ולעם הקהל ע"י ברכה כהנים לברכים ומהברכים בין בנוקדם ובין בגבולים ומאי אומר דמהבי' לקנוטת אבל יאי' הפיהם אין איה' לא באתי אלא לגמר מהמדרש הזה דמילה שהיא שפיכת דם עלמו אז בא הוא מביא מהקרבן ובן מתברא לי' להמדרש שאומר הברכה הנאה לרבני הענאת עולה הקנים הכל יהיה בעילה ב"כ ואמרתי אני עם לבי ה"ם אומר הברכה הנאה עם הקנוטת היינו בעבר היא תבוא ב"כ לרבני המלה ועל זה אמר ר' אבן לאליך מהיים לעילה כמו לקנוטת ואמעמ"י שלא מלא מלה זה מבאר בם"ם הלא כמה הברים אנו מוכנין עם"י הפרים מאוים אמי נגד הם"ם כמ"ש הוס' מפחים מ' ע"ב ד"ה אבל וכן הוא שילמי מק' מגילה מכ"ם כמאלן הם"ם מנגדו ר' מנ"ל אי' תר"ל בקב"ב בנם מה' לייחק מביין בגיאורו קמ"ב אמי ע"ם מקיקתא והפרים ס"ל לאיסור והתלמיד מביין לנו והמנהג בתי ע"ם מקיקתא והפרים אלוים הרי זה מוקר הלכה אם נתקן עם"י ותיקון יע"ם והמנהג הזה מתוקן ע"פי ותיק ומקיד ר' אבן והוא עם"י ומלכם רבה מק"ו נמוד לא מנהגא בעלמא ואינו נגד התלמוד מ"כ בכל אחר דנהגו הרי אילם לנו לבטל מנהגם אמנם מה שכ' מג"א עוד שם בשם מהרי"ק דבכל מנהג אפי' יש בו לד איסור אין לבטלו אין אמי מומנין לו לבבר דשם ליה סר"ח בתמהני איסור שלו ק' יו"ד בלאזות בדרות ומחור להר"ל דעב"ם מלאתי מפורם יוסר מנ"ם הגאון בנב"י ורליתי לומ"ת מסקשה על המדרש ל"כ ביאה כל המתענה ומנעמו מלבו ודמו מתעבר ומתבדך לבאורה דברי מעלתו המוהים ל' אה"כ עיין מה שכתב עו"ז בא"ח סימן תקכ"ב ס"ק ה' ע"ם ועוד אם לו יראי מפורם שהמתענה מתרחקם ע"מ וכי מפוש קוסי' ומיכבה כדאי דברי המדרש אבל אני אפרם בחנת קרני מכ"ם כי לפי מה שאעלה קרמי להסתפר ולהתגלות ביום המילה ל"כ ה"ה ביום תענית ריחה מלוה להתגלות בל טעות והוא הסול ומחוק אבל אומר לו אחז"ל סוקר בגלך ומנים הערך בחנאת ואמרתם ואם הוא מכסר ע"ל וכל המתענה על מעות הרי הוא בחנאת ואמרתם ואם הוא מכסר ע"י קיבוצו איו מרוצה לפני ה' וכן היא מפורם בקבל זכרי' ז' על הטומות הלכבעה ואיך יעבריהו אמלך עושר גדול והוא בלא לבלון לפני' ויו מיכבר לו עון אשר חטא ובמומה מה זו עושה פעולה בל יתבלה ואם מתענה כלבה בני שם חטא שקרם לו הרי הוא מתחייב בנפשו על הביעור עלמו ולא מסבא כעולם וכקרבן אמנם יום ל' הוא לה' פי ה' הוא ליום הוא יום"כ והרי מיעבו אלבו ומו כמו מילה אשר בעבה עם"י ה' וסרי הוא בחנאת ומכים ומעבדיר ואנו מומים בו ומכבנים ומקתפרים בו ומה אלהיך ואני תמה איך אליא קו' זו מפיו ומבין אלבעות ידיו ולבך אני לפרם הא חטאת הכתי' בני ויכל ומעשות היינו חטאת הביעור ולא על זה נאמר שוקר בגלך והוא ומבואר:

והנה כתבתי בכתבי הרמבן מיני ילפי' לכל העוסק בחטאת מילה שהוא בקנוטת ומעבדת וכוונתי ולאפי' הסברא מני מיי לאמי כי זה מי' לי שמוא יותר מעבדת בבוחמא ע"כ מהבעתי מלפרם והוא כי יתיזותי תמוכים על הבנה קפ"ק דמכות דליף ר"ע ק"ו ומעבדים וומעין דבבעבל לעומתי מלה תתיים לו מכר כעומתי מלה ולא אחמוד שיאמר אדם על זה שהוא רק דבם לגדהא ואינו מוכן כשמעוהו אבל לעומתי הוא אומה כמן ובדוק ותקי"ל כר"ע בהא יעי' בתי"מ עם ות"כ יפה אומרתי אלא מרלאיתי מכ"ת הוסיף בקונטרס ל"כ העוסקים האומר ג"כ ואחוקה ג"כ יתעבר לא יעבתי מה קבל לו לא מיה בנם אלו בקרבנים נעשים לעומתי מלה מ"כ

מעתנם 30*

ס"כ מתעבדים בני קפק ובחמלי מיסיה מהם שאומר מהם בחנם ומכוקמים סייבו בל ביה לבעיבם עוקי בחנם הי' מתעבדים ג"כ אבל בחמה לע"ל לא מקבי בעשל לעומתי מלוה אלא בבעה עכיים מלוה מהם שלא בא הסכר לא מקרים לכן אמי כמגע ומו אכ' רבבא"ל רבפלה"מ בחין למלוה אלא מקומה ובעתם כמין בחמה"ל בעיבכא דעסיק בה מגיאל ומקבלת דיו לבא מן הדין להיות כמלן מסיבי קמייתי' לי' מעדים זומנין הא התם נמי אמי' הכוכר עדי מקרים בעוד הוא מדיני אדם ואינו מתחלם כעתבי מביה מכ"ם הבעבל בעלו' ומסיעם ומלומדם ולא מקבל בעבל אלא הבלינו בהוא מעיד מומהם בבעת מעבה בב"ל והכ"כ בעוסי מלוה ולא מתקבי בהוא בין לבעיבם ובכבם הבבלק לבהיות מסיעב בו מומם בבעת עבדי' המלוה מומם:

ונקל הוא לייבב מה שהקשתי בכתבי הרמבן דעכ"ם מ"מ הפליג ר"ם בבכר הבבלק ביאר ומבעבל ואמרם בזה רק הבבלק ל' והוא דהלי על הבבלק ביאר לומר שהוא מסיעב להמוהל בבעת המלוה ומעבל לו דבלי קפק הבבלי' האיבוק מומם על הבולמן לו בקא ומעבם לא הי' מה להמול כ"כ כמו בהוא ע"י הסיבה הבבלק לוהו מומם בעם מבעבו בבלי הבבלק בעין מחבם לזה לא יקבל המוהל מסיעב לו מעבל בבל לעבע' אלו לא היה הוא מוהל מוהב לא היה בבלי מחבם מ"מ לא בבבל זה יאמר עליו שהוא בעבל לו בזה ועוד אי מי' לא בלם לומל והבבלק מוכן להיות מחבם ובאמם ולא עבה מעבה עליו הבהות בלאו עבמה בלאו מלה בהבלק בעיבה בב"ל בבבל הבבלק בעין מחבם בזה הי"ל בעבל מלוה ומומם לאמן יהיה בבבל הבבלק בעבל לית בי' אלא חדא לכן הפליג ר"ם בבכר הבבלק יותר מהמוהל ודבר בכן הוא בעבי':

ובסברא זו היה ר"ל להוכיח מה"ם דיבן דאפי' בברכה המחן והמוליא בעבע ולא עבה אמן יצא דלא בהיבהלמי בכ' מנ"ל פי' קפ"ז בקב"ם להפיב על הבב"ל ע"ם והוא מדאי בברכות י"ב ע"ב אומר ליה לחיא בני בני מעוף ובניך ובכיך לעיבבה המבבך עדיף מבעוכה אמן ובחבי' בדול הבעוכה אמן יותר מהמבבך יע"ם ומאי קבייך דבא לריבי' להבין איך יביה בכר הבעוכה בדול דע"ם בעבה מבבך בעבל ובוכם להבעוכה ומלא הבבל בכר זה חב בידו ובכל"ל דה"ק בדול הבעוכה אמן יותר מהמבבך לבד בני עביה אמן אבל הבבבך בבוקם בעוכן אחרי אח"כ הבבל זה חב בידו בל"ל ואל"כ מאי פריך הרי בפיר קאמר רב מעף ובדוק ובכל"ל ע"ע פריך בפיר דאלו אם ילו שלא יעבו אמן הרי קיבה בכה בחה בחמוף לבבך ועוד היה לו שלא לחעוף ואחר יבבך והוא יעבה אמן כן ל"ל ק' הם"ם וא"כ מהם הלא בסיהבלמי דאס"ל דבבבכה האחן והמוליא לריבי' ע"ם לעבה אמן א"כ אחרי לא פריך מדאי דאמא רב בבוה בה"מ מייבי בפרם"י וכמ"ם מנ"ל מ' ר"ל בקי"ו אע"כ דה"ם דאלן לא

ס"ל בסיהבלמי הכ"ל:

ואולי י"ל בזה ג"כ ק' הל"ם ס"ם ביאור הדם על ל"ת בם דפמיעא לי בגי מילה בדול הבעוכה אמן יותר מן המבבך הקבה הא קי"ל בבבל ובכבב ובדוק הבעוכה הבוים הם ומ"ם בב"ך ה"מ מ' בם"ב ובם"ב ק אחבי' חזק' מזבח בע"ל בם"י כ"ח בני כ'קוי הדם ולמה עליו מנ"ל מ' בק"ו הכ"ל והמתא י"ל דק"ל לבבתי הכ"ל מה מיל"ל אלא בבעה עכיים ולאיך הבא המבבך עדיף בהכי הוא הבוים לה הבעוכה אמן עדיף ולאיך הבא המבבך אמן בעבעה ובקיבש לו מחלם ועוד ולבקיבש ל' המבבך ולו הבעוכה אמן בעבעה ובבבך המלם הבעוכה דבבעבעה לו יותר לבעולם בקיבו מה בבבעיבה יותר בע"ם הוא בבוכה כ' ע"ל ל"ם אחת דבבלבעבא בקיבו הבבלבי יותר והבא אישה אבא והרי הת"ק אמר תלע בבולייבי מתבבים הבוים מלמים ואיך אבא והרי הת"ק אמר בבבבבה בבבבבה בבבבבה

ז. אין הרגל מבטל שיעור גערה, אלא אפי' פגע כרגל לאחר שלשים אין הרגל מבטלו ואסור לגלח יא).

ח. וכן אין הרגל מהני להיות חשוב כשלשים יום, ולהמתין אח"כ רק ב' חדשים יב).

ט. גם באשה דלא שייך גערה כמבואר בסעיף כ', אפ"ה אסורה לגלח בעיו"ט תוך שלשים, אלא צריכה להמתין עד לאחר שלשים יג).

יא) רמ"א יו"ד סי' ש"צ ס"ד, שכנה"ג יו"ד סי' שפ"ט, פת"ש סי' ש"צ סק"ג, ברכ"י או"ח סי' תקמ"ח סק"ז, שו"ת זרע אמת ח"ב סי' קנ"ד, וכ"כ במסגרת השלחן סי' ש"צ ס"ה שכן מוסכם מגדולי הספרדים וכמה בתי דינים עיי"ש, וראה לקמן פ"ה ס"ב.

יב) גליון מהרש"א שם ס"ד ויוסף דעת שם.

יג) כ"כ שו"ת בית ישראל (עדעלין) סי' קמ"ו, הנה לפי מה שכתבתי לעיל לצדד ולומר דבאשה לא שייך גערה א"כ לא אמרו חז"ל בה גערה, לפי זה היה מקום להקל באשה בדין זה ג"כ, אולם מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל בתמי', ע"כ נלע"ד כך בזה, דאם פגע בה הרגל קודם ל' יום אז אין הרגל מהני לה, אבל אם פגע בה הרגל לאחר שלשים יום מהני לה, והסבר לחילוק זה הוא לפי דעתי כך, דהנה עד שלשים יום יש חשש חמור בתספורת כדאיתא בשו"ת ח"ס יו"ד סי' שמ"ח בד"ה ונחזו וכו' וז"ל ומכ"ש באיסור רחיצה דלכ"ע אינו אלא חומרא ומנהג כעלמא אין להחמיר, כי קא מיבעי לן בתספורת דס"ל לראב"ד שהוא דאורייתא כמ"ש הרא"ש בשמו ד"פ אלו מגלחין דפרע פרע מנזיר דאורייתא, ונהי דמהר"ם מר"ב פליג וקיימ"ל כוותיה מ"מ חמיר איסוריה טובא בהא יש לעיין עכ"ל עיי"ש, הרי דעכ"פ ס"ל לראב"ד דפרע פרע מנזיר דאורייתא הוא, ע"כ עד ל' דגמרינן פרע פרע מנזיר ולדעת הראב"ד הוא איסור דאורייתא אין לנו להקל בסברא בעלמא נגד דין מפורש בש"ס ובירושלמי עיי"ש. (אך מה שהוסיף שם להתיר דאם פגע הרגל לאחר ל' יום להתיר באשה אבילה על אביה

י. אדם חשוב שמתנוול בשערות גדולות, יש להקל אחר ב' חדשים יד).

יא. מי שצריך לילך לשר וכדומה כדי להשתדל לטובת הכלל, יש מתירין לו להסתפר אפי' באבילות על אביו ואמו אחר שבעה, וישאל שאלת חכם טו).

יב. העושה מסחר עם גוי, י"א דמותר לו לגלח השערות קודם שיעור גערה טז).

יג. לצורך רפואה כגון שיש לו כנים בראשו וכדומה מותר לגלח, דלא אסרו אלא לצורך יפוי וכדומה ולא לצורך רפואה יז).

ואמה, דיש לנו איזהו סברות וצד לומר דלא גזרו בה חז"ל שיעור גערה, ע"כ נוכל לפסוק בה כהסמ"ק דלאחר ל' יום אם פגע בה הרגל, הרגל מבטל האיסור תספורת אצלה אף לאותן הנוהגין בשיעור גערה ג' חדשים באיש בנלע"ד, עכ"ד. וצ"ע הלא הוא בעצמו כתב בסי' קמ"ה והובא להלן אות ב"ט דבאשה ל"ש גערה ומותרת לספר תיכף אחר שלשים, א"כ לא צריך להתיר מטעם רגל וצ"ע).

יד) דע"ת סי' ש"צ ס"ב והוסיף ואולי גם אחר ל' יום.

טו) ראה בעקרי הד"ט סי' ל"ו סק"י, שו"ת ח"ס או"ח סי' קנ"ח, שו"ת זרע אמת ח"ג סי' ל"ג, מסגרת השלחן יו"ד סי ש"צ, שד"ח אבילות אות כ"ב וגשה"ח פכ"א סי' י"א אות ה'.

טז) שו"ת דברי סופרים סי' קנ"ב דהדין גערה נאמר בדר בין שכונת ישראל, אבל הדרים בין הגוים ומקפידים על שינוי השערות יש להקל אחר שלשים יום, וכמ"ש בש"ע יו"ד סי' שפ"ב שהתירו נעילת הסנדל בהולך בין הגוים עיי"ש. והוכיח כן מדע"ק שס"ל כן דלצורך מהני גערה גם תוך ג"ח עיי"ש, ובאמת כן מבואר בקשו"ע סי' רי"א סי"ב דלאחר שלשים מותר לצורך עיי"ש.

יז) כן נראה עפ"י התוס' מו"ק דף י"ט ע"ב ד"ה אתיא, דעיקר האיסור